

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
Ústav speciálně pedagogických studií

Diplomová práce

Bc. Veronika Švecová

MOŽNOSTI PRACOVNÍHO UPLATNĚNÍ U OSOB SE SLUCHOVÝM POSTIŽENÍM

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 2. 4. 2012

.....

Děkuji doc. PhDr. Evě Suralové, Ph.D., za odborné vedení práce, poskytování rad a materiálůvých podkladů. Dále děkuji pracovníkům Oblastní unie neslyšících v Olomouci a Svazu neslyšících a nedoslýchavých Zlín za pomoc při vyplňování výzkumné části práce.

Obsah

ÚVOD.....	8
I TEORETICKÁ ČÁST.....	10
1 Osoby se sluchovým postižením a terminologické vymezení.....	10
1. 1 Kategorizace osob se sluchovým postižením v pojetí speciální pedagogiky	10
1. 1. 1 Nedoslýchaví jako kategorie osob se sluchovým postižením	10
1. 1. 2 Osoby se zbytky sluchu jako kategorie osob se sluchovým postižením	11
1. 1. 3 Neslyšící jako kategorie osob se sluchovým postižením.....	12
1. 1. 4 Ohluchlí (osoby ohluchlé) jako kategorie osob se sluchovým postižením	13
1. 2 Medicínská terminologie v oblasti sluchového postižení.....	13
1. 2. 1 Normální sluch (normacusis) jako medicínský termín v oblasti sluchového postižení	13
1. 2. 2 Nedoslýchavost (hypacusis) jako medicínský termín v oblasti sluchového postižení	14
1. 2. 3 Hluchota jako medicínský termín v oblasti sluchového postižení	14
2 Klasifikace sluchových vad pomocí tónového audiogramu	16
2. 1 Hodnocení stupně sluchové ztráty pomocí sledování průběhu křivky tónového audiogramu	16
2. 2 Hodnocení stupně sluchové ztráty výpočtem průměru.....	16
2. 2. 2 Hodnocení hloubky sluchové vady dle Světové zdravotnické organizace.....	17
2. 3 Hodnocení stupně sluchové ztráty dle Fowlera	17
3 Komunikace osob se sluchovým postižením.....	18
3. 1 Komunikace jako proces výměny informací	18
3. 2 Formy komunikace	18
3. 2. 1 Verbální komunikace jako komunikační forma	18
3. 2. 2 Neverbální komunikace jako komunikační forma.....	19
3. 3 Mluvená řeč jako druh verbální komunikace osob se sluchovým postižením	19
3. 4 Odezírání jako podpůrný komunikační prostředek	21
3. 4. 1 Vnější podmínky odezírání a jejich role při odezírání	22
3. 4. 2 Vnitřní podmínky odezírání.....	22
3. 5 Znakový jazyk jako druh verbální komunikace	23
3. 5. 1 Národní znakový jazyk neslyšících osob.....	23

3. 5. 2 Český znakový jazyk jako národní znakový jazyk neslyšících.....	24
3. 6 Neverbální komunikace a její specifika u osob se sluchovým postižením.....	24
3. 6. 1 Pohledy jako druh neverbální komunikace	25
3. 6. 2 Mimika jako druh neverbální komunikace.....	25
3. 6. 3 Gesta jako druh neverbální komunikace	25
3. 6. 4 Dotyky jako druh neverbální komunikace.....	26
3. 6. 5 Komunikační vzdálenosti jako druh neverbální komunikace.....	26
3. 6. 6 Pozice při vzájemné komunikaci.....	27
3. 7 Rady a tipy pro hladký průběh komunikace s osobou se sluchovým postižením jako komunikačním partnerem	27
4 Péče o osoby se sluchovým postižením v kontextu historie.....	29
4. 1 Období starověku jako historické období péče o sluchově postižené	29
4. 2 Období starověku jako historické období péče o sluchově postižené	30
4. 3 Preceptorát jako období počátku skutečného vzdělávání neslyšících	30
4. 3. 1 Španělsko na počátku vzdělávání v 16. a 17. století a významné osobnosti tohoto období	31
4. 3. 2 Počátky vzdělávání v Anglii a významné osobnosti tohoto období.....	32
4. 3. 3 Počátky vzdělávání neslyšících v Nizozemí a významné osobnosti tohoto období..	32
4. 3. 4 Počátky vyučování neslyšících ve Francii a významné osobnosti tohoto období.....	33
4. 3. 5 Počátky vzdělávání ve střední Evropě a významné osobnosti tohoto období.....	34
4. 4 Kolektivní vyučování a vznik prvních ústavů – přechod od soukromé péče k péči institucionální	35
4. 4. 1 Abbé de l'Épée a manuální metoda ve výuce neslyšících.....	35
4. 5 Výuka neslyšících v 19. století.....	36
4. 6 Milánský kongres a jeho vliv na vzdělávání neslyšících.....	37
4. 7 Vzdělávání neslyšících v období po Milánském kongresu	38
4. 8 Vznik prvních ústavů v českých zemích	38
4. 8. 1 Pražský ústav pro hluchoněmé	38
4. 8. 2 Moravskoslezský ústav pro hluchoněmé v Brně	40
4. 8. 3 Ústav pro neslyšící děti židovského náboženství v Mikulově.....	41
4. 8. 4 Diecézní ústav pro hluchoněmé v Litoměřicích.....	41
4. 8. 5 Diecézní ústav pro hluchoněmé v Českých Budějovicích.....	41
4. 8. 6 Diecézní ústav pro hluchoněmé v Hradci Králové.....	41
4. 8. 7 Moravský zemský ústav pro hluchoněmé v Ivančicích.....	42

4. 8. 8 Moravský zemský ústav pro hluchoněmé v Lipníku.....	42
4. 8. 9 Moravský zemský ústav pro hluchoněmé v Šumperku.....	43
4. 8. 10 Moravský zemský ústav pro hluchoněmé ve Valašském Meziříčí.....	43
4. 8. 11 Ústav pro hluchoněmé v Plzni.....	44
4. 8. 12 První český ústav pro hluchoněmé v Praze	44
4. 8. 13 Veřejná škola pro nedoslýchavé v Praze	44
5 Vzdělávání osob se sluchovým postižením	46
5. 1 Základní vzdělávání u osob se sluchovým postižením.....	46
5. 1. 1 Základní vzdělávání osob se sluchovým postižením od roku 1948 do roku 1991	46
5. 1. 2 Základní vzdělávání žáku se sluchovým postižením v současnosti	50
5. 2 Střední vzdělávání žáků se sluchovým postižením	52
5. 2. 1 Střední vzdělávání žáků se sluchovým postižením od roku 1948 do roku 1991	53
5. 2. 2 Střední vzdělávání žáků se sluchovým postižením po roce 1991	53
5. 2. 3 Střední vzdělávání žáků se sluchovým postižením v současnosti.....	53
5. 2. 4 Legislativní úprava středního vzdělání žáků se sluchovým postižením.....	57
5. 3 Vysokoškolské studium studentů se sluchovým postižením	60
5. 3. 1 Výchovná dramatika pro neslyšící	60
5. 3. 2 Čeština v komunikaci neslyšících.....	61
5. 4 Vysokoškolské poradny a centra pro studenty se sluchovým postižením.....	61
5. 4. 1 Seznam vysokoškolských poraden a center pro studenty se specifickými potřebami	62
6 Povolání a zaměstnání osob se sluchovým postižením	63
6. 1 Volba povolání aneb profesní orientace žáků se sluchovým postižením	63
6. 2 Poradenství v oblasti volby povolání u žáků se sluchovým postižením.....	65
6. 2. 1 Role školy při volbě povolání žáků se sluchovým postižením.....	65
6. 2. 2 Školská poradenská zařízení a jejich role při volbě povolání u žáků se sluchovým postižením.....	66
6. 2. 3 Informační a poradenská střediska (IPS) při Úřadech práce	66
6. 3 Význam práce pro osoby se sluchovým postižením.....	67
6. 4 Úprava zaměstnávání osob se zdravotním (sluchovým) postižením.....	67
6. 4. 1 Pracovní rehabilitace osob se zdravotním (sluchovým) postižením	68
6. 4. 2 Chráněné pracovní místo jako pracovní místo pro osoby se sluchovým postižením	69
6. 4. 3 Práva a povinnosti zaměstnavatelů osob se zdravotním (sluchovým) postižením	70
6. 5 Úřady práce a jejich role při hledání zaměstnání osob se sluchovým postižením	70

6. 6 Agentury práce a jejich role při zprostředkování zaměstnání osobám se sluchovým postižením.....	71
6. 6. 1 Agentura pro Neslyšící – APPN, o. s.	71
II PRAKTICKÁ ČÁST	74
1 Úvod do praktické části	74
2 Kooperující zařízení	75
3 Cílová skupina	75
4 Metoda sběru dat	75
5 Postup při sběru dat	76
6 Zpracování dotazníků	76
6.1 Informace o sluchovém postižení	80
6.2 Informace o vzdělávání	85
6.3 Povolání	95
6.4 Zaměstnání.....	100
7 Diskuse k výsledkům.....	108
ZÁVĚR.....	112
Seznam literatury	
Seznam příloh	

ÚVOD

Zeptáme-li se malých dětí, co by jednou chtěly dělat, až vyrostou, dočkáme se nejrůznějších odpovědí. „*Chtěla bych být paní učitelkou, paní doktorkou, kadeřnicí či kuchařkou.*“ Chlapci se zase chtějí stát policisty nebo hasiči. Ne každému se ovšem jeho přání splní, protože zde kromě přání hrají roli osobní dispozice, temperament, píle a školní výsledky. U osob se sluchovým postižením se přidává ještě jeden velmi důležitý faktor, ne-li často důležitější než všechny ostatní a tím je právě sluchové postižení. V průběhu let vznikají stále dokonalejší kompenzační pomůcky, přesto si troufám tvrdit, že žádná pomůcka nenahradí zdravý sluch. Prostřednictvím sluchu získáváme informace, komunikujeme s lidmi či si rozšiřujeme slovní zásobu. Do jaké míry ovlivní sluchové postižení život svého nositele je velice individuální a záleží na tom, jak hluboké toto postižení je, avšak společným jmenovatel všech osob se sluchovým postižením je skutečnost, že již před zahájením školní docházky museli jejich rodiče řešit, do jaké školy je umístí.

V minulosti rodiče dětí se sluchovým postižením příliš možností na výběr neměli a museli své dítě ve většině případů umístit do školy pro sluchově postižené, i když tato škola byla často velmi vzdálena od místa bydliště. V posledních letech a zejména v současnosti se však prosazuje snaha integrovat děti se zdravotním postižením mezi intaktní spolužáky. Já osobně jsem zastáncem integrace, ovšem vždy bychom měli brát na zřetel co nejlepší zájmy dítěte. Tedy neintegrovat za každou cenu, ale důkladně si vše promyslet. Přestože si nikdy nemůžeme být jisti, že se integrace podaří, můžeme alespoň předpokládat, zdali by se podařit mohla. Máme-li před sebou dítě, které je stydlivé, tiché, komunikuje prostřednictvím znakového jazyka, myslím si, že pro něj je lepší volbou základní škola pro sluchově postižené. Naopak domníváme-li se, že dítě integraci zvládne, měli bychom mu pro ni zajistit co nejlepší podmínky.

Dokončí-li dítě povinnou školní docházku, nastává další mezník v jeho životě a tím je výběr střední školy. Tento výběr je prováděn velmi pečlivě, protože žáka výrazným způsobem nasměruje na budoucí povolání. Někdo již ví, kam by chtěl v budoucnu směřovat a má-li pro to všechny předpoklady, vybere si vhodnou střední školu, která ho na budoucí povolání připraví. Jindy zase s výběrem vhodné školy pomohou rodiče, třídní učitel nebo odborník z pedagogicko-psychologické poradny. Obecně si žáci volí buď všeobecné gymnázium, které je považováno za předstupeň a přípravu na vysokou školu, nebo zaměřený studijní či učební obor, který žáky připraví přímo na budoucí povolání. Vybírá-li si střední školu dítě se

sluchovým postižením, je výběr daleko složitější. K přání dítěte, radám rodičů a odborníků se přidává sluchové postižení a občas se nepodaří sladit toto přání se sluchovým postižením. V této situaci musíme najít vhodnou alternativu tak, aby škola dítě nejen bavila, ale aby mělo vzhledem k sluchovému postižení rovněž šanci tuto školu dokončit.

Po ukončení střední školy nastává v životě žáka se sluchovým postižením další etapa, neboť nejde-li na vysokou školu, musí si hledat vhodné zaměstnání. Zde bohužel často zvítězí obavy zaměstnavatelů, kteří si zevšeobecňují osoby se sluchovým postižením jako ty, které prostě neslyší a dají raději přednost slyšícím zaměstnancům. Nyní přichází na řadu Úřad práce s možností pracovní rehabilitace nebo různé organizace pro osoby sluchovým postižením.

Vzhledem k tomu, že mne problematika pracovního uplatnění velice zajímá, a to nejen pro to, že jsem sama sluchově postižená, rozhodla jsem se tomuto tématu věnovat ve své diplomové práci. Cílem mé diplomové práce je zmapovat okruh osob se sluchovým postižením z hlediska jejich sluchové vady a volby vzdělávání. Důležitá je pro mne též otázka volby povolání, kde jsem chtěla zjistit, co chtěli respondenti dělat jako malé děti, pro jaké povolání se připravovali a jaké zaměstnávání vykonávají nyní. Také mne zajímá preference komunikačního systému na pracovišti a ve volném čase. Cenné informace pak může poskytnout odpověď na otázku, proč osoby se sluchovým postižením nemají stejné možnosti pracovního uplatnění jako osoby bez sluchového postižení, protože tyto stížnosti pro nás mohou být zároveň inspirací, jak danou situaci zlepšit.

Svou diplomovou práci jsem rozdělila na dvě části, na část teoretickou a na část praktickou. Teoretická část se věnuje terminologickému vymezení osob se sluchovým postižením, klasifikaci sluhových vad dle tónového audiogramu, komunikaci osob se sluchovým postižením. Dále nás informuje o historii osob se sluchovým postižením, vzdělávání osob se sluchovým postižením a nakonec o povolání a zaměstnání osob se sluchovým postižením. Praktická část podává informace o sluchovém postižení, školách pro žáky se sluchovým postižením a nakonec se věnuje otázkám povolání a zaměstnání osob se sluchovým postižením.

I TEORETICKÁ ČÁST

1 Osoby se sluchovým postižením a terminologické vymezení

Zaslechne-li většina lidí slovo sluchové postižení či termín osoba se sluchovým postižením, obvykle si vybaví člověka, který neslyší a komunikuje prostřednictvím znakového jazyka. Někteří z řad laické veřejnosti již znají termíny jako nedoslýchavý, neslyšící a dovedli by říci, jaké existují mezi těmito osobami rozdíly. Také u budoucích nebo stávajících zaměstnavatelů osob se sluchovým postižením je vhodné podporovat orientaci mezi kategoriemi osob se sluchovým postižením. Proto se nyní budeme touto kategorizací zabývat.

1. 1 Kategorizace osob se sluchovým postižením v pojetí speciální pedagogiky

Hrubý (1999, s. 40) zahrnuje mezi osoby se sluchovým postižením „*osoby nedoslýchavé, osoby s vadou sluchu získanou až po rozvoji mluvené řeči (ohluchlí), osoby s prelingvální úplnou hluchotou, neslyšící nebo správněji Neslyšící, osoby s kombinovanou sluchovou a zrakovou vadou (slepohluší), šelestáři a rodiče dětí se sluchovým postižením.*“

Ne všichni odborníci ovšem kategorizují osoby se sluchovým postižením tak důkladně jako výše zmíněný autor. Pro účely naší diplomové práce jsme se proto rozhodli kategorizaci osob se sluchovým postižením zjednodušit a rozdělit osoby se sluchovým postižením pouze na kategorie nedoslýchaví, neslyšící, osoby se zbytky sluchu a ohluchlí.

1. 1. 1 Nedoslýchaví jako kategorie osob se sluchovým postižením

Do této kategorie můžeme zahrnout osoby s lehkou, střední a těžkou nedoslýchavostí (Pulda,1992), 10. revize MKN Světové zdravotnické organizace (angl. „*World Health Organisation*“, WHO) ještě přidává osoby se středně těžkou nedoslýchavostí. My jsme se rozhodli použít kategorizaci dle Puldy (1992), který rozdělil osoby, respektive děti nedoslýchavé, na děti lehce, středně a těžce nedoslýchavé.

⇒ **Osoby (děti) s lehkou nedoslýchavostí**

Osoby s lehkou nedoslýchavostí slyší mluvenou řeč ze vzdálenosti větší než 3 metry. Sluchovou vadu těchto osob lze dobře kompenzovat sluchadlem. Řeč je dobře srozumitelná, avšak objevují se vady výslovnosti, obzvláště sykavek. (Pulda, 1992)

⇒ **Osoby (děti) se střední nedoslýchavostí**

Osoby se střední nedoslýchavostí slyší hlasitou řeč do 3 metrů. Sluchadlo umožňuje těmto osobám běžnou komunikaci za akusticky výhodných podmínek. Nejsou-li tyto podmínky dodrženy, komunikace selhává. Řeč je stále srozumitelná, ale výslovnost je výrazněji narušena. (Pulda, 1992)

⇒ **Osoby (děti) s těžkou nedoslýchavostí**

Osoby s těžkou nedoslýchavostí slyší hlasitou řeč ze vzdálenosti menší než 3 metry (Pulda, 1992), do 2 metrů (Lejska, 1994). Srozumitelnost řeči je narušena a běžná komunikace selhává, neboť tyto osoby mají značně deformované slyšení řeči (Pulda, 1992).

Přestože každý stupeň nedoslýchavosti je jiný a liší se nejen vzdáleností, ze které mohou tyto osoby slyšet mluvenou řeč, ale i úrovní srozumitelnosti mluvního projevu, je všem těmto osobám společné, že sluchovou vadu lze do určité míry kompenzovat sluchadlem (Hrubý, 1999). Procházková (Procházková, Vysuček, 2007) dodává, že komunikace nedoslýchavých probíhá převážně mluveným jazykem, a pokud jsou tyto osoby v kontaktu s Neslyšícími, osvojují si i znakový jazyk.

1. 1. 2 Osoby se zbytky sluchu jako kategorie osob se sluchovým postižením

Zaměříme-li se na termín osoby se zbytky sluchu, můžeme hovořit o jakési specifčnosti tohoto termínu, neboť tento termín není v řadě zemí vůbec zaveden. Kromě pojmu zbytky sluchu se můžeme setkat s termínem praktická hluchota (www.lorm.cz). V medicínské terminologii jsou osoby s praktickou hluchotou zařazovány do kategorie surditas (hluchota). Lejska (1994) vymezuje praktickou hluchotu jako hluchotu, při které člověk slyší silné akustické podněty u ucha, nemůže však tyto podněty dle akustické informace rozlišit. Vzhledem k tomu, že slyšení těchto silných akustických podnětů lze využít ke sluchové reedukaci, je ze speciálně pedagogického hlediska lepší uvést osoby se zbytky sluchu jako samostatnou kategorii. Také Pulda (1992) uvádí, že zbytky sluchu nestačí ke

spontánnímu rozvoji řeči, lze je však při rozvoji řeči využít. Osoby se zbytky sluchu si během komunikace pomáhají odezíráním a používají vysoce výkonná sluchadla. (Hrubý, 1999)

1. 1. 3 Neslyšící jako kategorie osob se sluchovým postižením

„Světová zdravotnická organizace definuje jako neslyšícího toto člověka, který ani s největším zesílením neslyší zvuk.“ (Hrubý, 1999, s. 45)

Jiný pohled na neslyšící osoby nabízí Zákon č. 384/2008 Sb., o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob, který vymezuje tyto osoby následovně: *„Za neslyšící se pro účely tohoto zákona považují osoby, které neslyší od narození, nebo ztratily sluch před rozvinutím mluvené řeči, nebo osoby s úplnou či praktickou hluchotou, které ztratily sluch po rozvinutí mluvené řeči a osoby těžce nedoslýchavé, u nichž rozsah a charakter sluchového postižení neumožňuje plnohodnotně porozumět mluvené řeči sluchem.“*

Jak uvádí Hrubý (1999) je jen velmi málo dětí, které se narodily neslyšící. Pro tyto děti hraje stěžejní roli včasná speciálně pedagogická péče. Slovní řeč se nevyvíjí spontánně, proto musí být uměle vyvozována. Jejich primárním komunikačním systémem je znakový jazyk.

Kromě označení neslyšící se můžeme setkat též s označením Neslyšící. Označíme-li osoby neslyšící velkým písmenem N, poukážeme tím na to, že se jedná o jazykovou a kulturní menšinu nejen proto, že tuto menšinu spojuje společný komunikační systém, tedy znakový jazyk, ale též podobné osudy a společná historie. (Hrubý, 1999)

Dle kulturní definice můžeme Neslyšící definovat následovně: *„Úplná hluchota, ke které dojde před vytvořením řeči, je jediné zdravotní postižení a asi jediná vnější podmínka vůbec, která vede k tomu, že se člověk stává členem kulturní a jazykové menšiny.“* (Hrubý, 1999, s. 47)

1. 1. 4 Ohluchlí (osoby ohluchlé) jako kategorie osob se sluchovým postižením

Za osoby ohluchlé považujeme ty osoby, které ztratily sluch v pozdějším věku. Tyto osoby můžeme rozdělit na osoby prelingválně ohluchlé a postlingválně ohluchlé dle toho, zdali ztratily sluch před ukončením vývoje řeči, nebo po ukončení vývoje řeči.

⇒ Osoby prelingválně ohluchlé

Jak uvádí Procházková (Procházková, Vysuček, 2007) ztratily tyto osoby, respektive děti, sluch před ukončením vývoje řeči, tedy kolem 5. – 6. roku života. Vágnerová (2008) dodává, že děti, které ztratily sluch do 3 – 4 let věku, mají závažným způsobem narušený celkový rozvoj osobnosti. Mluvenou řeč vnímají pouze odezíráním, avšak i to je pro ně velmi vyčerpávající. Jejich nejčastějším komunikačním systémem je znakový jazyk.

⇒ Osoby postlingválně ohluchlé

Dle Procházkové (Procházková, Vysuček, 2007) se jedná v tomto případě o osoby, jež ztratily sluch po rozvinutí mluvené řeči, tedy po 6. roce života. Řeč těchto osob se zhoršuje postupně, avšak zůstává stále srozumitelná. Velmi záleží na tom, zda se postižení sluchu objevilo v dětství, či dospělosti, neboť v dospělosti se navíc přidružuje aspekt psychický. Novák (2004) dodává, že pokud ke ztrátě sluchu došlo do 3 dnů, hovoříme o náhlém ohluchnutí.

1. 2 Medicínská terminologie v oblasti sluchového postižení

1. 2. 1 Normální sluch (normacusis) jako medicínský termín v oblasti sluchového postižení

Lejska (1994) uvádí, že za normální sluch je považován takový sluch, kdy člověk komunikuje bez potíží a během audiometrického vyšetření nepřesáhne sluchový práh hladinu intenzity 20 dB na žádné z vyšetřovaných frekvencí.

1. 2. 2 Nedoslýchavost (hypacusis) jako medicínský termín v oblasti sluchového postižení

⇒ Převodní typ nedoslýchavosti (hypacusis konduktiva)

Nedoslýchavost převodního typu je způsobena poškozením funkce struktur vnějšího a středního ucha, neboť tyto struktury jsou zodpovědné za převod akustické informace z prostředí vnějšího k samostatným smyslovým buňkám (Lejska, 1994). Samotná převodní porucha nikdy nezpůsobuje úplnou hluchotu, protože kostní vedení je srovnatelné se zdravou populací, zeslabené je pouze vedení vzdušné (Hložek, 1995). Vágnerová (2008) podotýká, že nedochází ke zkreslení zvuku, pouze k jeho zeslabení.

⇒ Senzorineurální typ nedoslýchavosti (hypacusis sensorineuralis)

Při sensorineurálním typu nedoslýchavosti dochází k poruše funkce Cortiho orgánu nebo části sluchové dráhy (Hložek, 1995). Je tedy zřejmé, že tato nedostatečnost vzniká ve vnitřním uchu a dále. Senzorineurální nedoslýchavost můžeme podrobněji rozdělit na nitroušní (kochlearis), retrokochleární (retrocochlearis) a centrální (centralis). (Lejska, 1994) Tento typ nedoslýchavosti ve většině případů odolává léčbě a je tedy ireverzibilní. Pacient má sníženo jak vzdušné vedení, tak i kostní vedení, přičemž tyto křivky se vzájemně kopírují. Kromě snížení hlasitosti dochází u tohoto typu nedoslýchavosti i k podstatnému zkreslení sluchových vjemů především ve vysokých tónech. (Hložek, 1995)

⇒ Smíšený typ nedoslýchavosti (hypacusis mixtas)

U smíšeného typu nedoslýchavosti se vyskytuje současně porucha percepce i porucha převodu. Na audiogramu je patrné snížení kostního i vzdušného vedení, avšak tyto křivky se nekopírují, neboť vzdušné vedení je sníženo navíc o ztrátu, kterou způsobila porucha převodu¹. (Hložek, 1995)

1. 2. 3 Hluchota jako medicínský termín v oblasti sluchového postižení

Jak uvádí Lejska (1994) při hluchotě je stav sluchu takový, že jej nemůžeme využít ke slyšení či rozumění řeči. Z medicínského pohledu můžeme mezi hluchotu zařadit dvě kategorie, kategorii praktické hluchoty a kategorii totální hluchoty. Osoba s praktickou hluchotou reaguje na velmi silné akustické podněty, které není schopna diferencovat. Osoba

¹ Rozdíl mezi křivkou vzdušného a kostního vedení se nazývá kochleární rezerva. (Hložek, 1995)

s totální hluchotou nevnímá zvuk ani při velmi silné akustické stimulaci. Zvláštním typem hluchoty je hluchota psychogenní, neboť zde se u člověka vyskytuje deformovaná, nepravidelná, ba dokonce chybějící reakce na zvuk i přesto, že zde není přítomno poškození sluchového orgánu.

2 Klasifikace sluchových vad pomocí tónového audiogramu

V předchozích odstavcích jsme se zabývali terminologickou problematikou sluchového postižení. Osoby se sluchovým postižením jsme si rozdělili na osoby nedoslýchavé, osoby se zbytky sluchu, neslyšící a osoby ohluchlé. Tuto terminologii jsme popsali jednak z hlediska speciálně pedagogického, jednak z hlediska medicínského. Pro odborné účely však často toto zjednodušené rozdělení nestačí a musíme použít klasifikace podrobnější a odbornější, které vychází z tónového audiogramu. Těmito klasifikacemi se budeme zabývat nyní.

2. 1 Hodnocení stupně sluchové ztráty pomocí sledování průběhu křivky tónového audiogramu

Sledujeme-li průběh křivky tónového audiogramu na frekvencích 500-2000 Hz, můžeme sluchové ztráty rozdělit následovně:

Normální sluch – prahové křivky do 20 dB

Lehká nedoslýchavost – ztráta mezi 20-40 dB

Středně těžká nedoslýchavost – ztráta mezi 40-60 dB

Těžká nedoslýchavost – ztráta mezi 60-80 dB

Velmi těžká nedoslýchavost – ztráta mezi 80-90 dB

Praktická hluchota – zbytky sluchu

Totální hluchota – bez jakéhokoli záznamu

(Lejska, 1994, s. 160)

2. 2 Hodnocení stupně sluchové ztráty výpočtem průměru

Abychom zjistili stupeň sluchové ztráty, musíme sečíst průměrné sluchové ztráty prahových hodnot vzdušného vedení na frekvencích 500 Hz, 1000 Hz, 2000 Hz a vydělit číslem 3. (Lejska, 1994). Hrubý (1998) dodává, že tento výpočet provedeme na lepším uchu. Na tomto principu je založena snad nejznámější klasifikace sluchových vad, a to klasifikace sluchových vad 10. revize MKN Světové zdravotnické organizace (WHO), jejíž rozdělení dle stupně sluchové ztráty vypadá následovně.

2. 2. 2 Hodnocení hloubky sluchové vady dle Světové zdravotnické organizace

Ztráta v dB	Stupeň vady
0 – 25 dB	<i>normální sluch</i>
26 – 40 dB	<i>lehká nedoslýchavost</i>
41 – 55 dB	<i>střední nedoslýchavost</i>
56 – 70 dB	<i>středně těžká nedoslýchavost</i>
71 – 90 dB	<i>těžká nedoslýchavost</i>
91 dB a více	<i>velmi těžká nedoslýchavost</i>

(Novák, 2004, s. 11)

2. 3 Hodnocení stupně sluchové ztráty dle Fowlera

Toto hodnocení je založeno na principu, že každé sluchové ztrátě v dB je přiřazen určitý počet procent. Tyto hodnoty jsou zaneseny do tabulky. Ztráty sluchu se hodnotí na frekvencích 500 Hz, 1000 Hz, 2000 Hz a 4000 Hz. Najdeme si tedy ztrátu sluchu v dB na frekvenci 500 Hz a v tabulce vyhledáme odpovídající počet procent. Stejným způsobem postupujeme na frekvencích 1000 Hz, 2000 Hz a 4000 Hz. Sečteme procentuální ztráty sluchu nejprve na jednom uchu, potom na druhém uchu. Poté odečteme hodnoty lépe slyšícího ucha od hodnot hůře slyšícího ucha, vydělíme číslem 4 a k výsledku přičteme hodnotu lépe slyšícího ucha. (Lejska, 1994) Hrubý (1998) dodává, že tato klasifikace je dnes zastaralá, neboť Fowler za úplnou ztrátu frekvence již hladinu intenzity 95 dB. V dnešní době však existují vysoce výkonná sluchadla a lidé mohou i přes tento vysoký stupeň sluchové ztráty komunikovat orálně s využitím odezírání.

3 Komunikace osob se sluchovým postižením

V předcházejících kapitolách jsme se zabývali terminologickými aspekty sluchového postižení a uvedli jsme si nejznámější klasifikační systémy. Vzhledem k tomu, že nejen v zaměstnání, ale i v běžném životě má stěžejní roli komunikace, budeme se touto problematikou zabývat také u osob se sluchovým postižením. Vymezíme si pojem komunikace, specifikujeme si mluvenou řeč osob se sluchovým postižením, znakový jazyk, odezírání, ale též neverbální projevy, které jsou pro soby se sluchovým postižením typické. Nakonec si vyjmenujeme pár zásad pro správnou komunikaci s osobami se sluchovým postižením

3.1 Komunikace jako proces výměny informací

Jak uvádí Krahulcová (2002) pochází slovo komunikace z latinského slova communis, což v překladu znamená společný. *„Komunikace je proces výměny, dorozumívání a zprostředkování zpráv nebo informací všeho druhu. Intraindividuální, extraindividuální a interindividuální komunikace znamená obousměrný tok informací uvnitř jediného subjektu, zachycení signálů ze zevního světa a obousměrný tok informací mezi lidmi. Komunikace se uskutečňuje sdělovacím procesem, jímž individuum vzhledem k jiným lidem projevuje své city (složka projevová), svou vůli (složka vybavovací) a své myšlenky (složka dorozumívací).“* Krahulcová (2002, s. 12) Lejska (1994) vymezuje komunikaci jako složitý proces vzniku, kódování a předávání informací, ale i jejich přijímání, dekódování a zpracování. Janoušek (1988) vymezuje komunikaci jako proces sdělování a přijímání informací v sociálním chování a sociálních vztazích. Komunikace jako taková se vyskytuje i u ostatních živočichů, ale slovo a řeč jsou přítomny pouze u lidí (Lejska, 2003).

3.2 Formy komunikace

3.2.1 Verbální komunikace jako komunikační forma

Jak uvádí Šimíčková-Čížková (2004) verbální neboli slovní komunikace je specifickou formou komunikace člověka. Urbanovská (2006) podotýká, že nástrojem lidské komunikace je řeč. Dle Nakonečného (2009) může mít řeč psanou i mluvenou podobu.

„Mluvenou řeč umožňuje specificky lidská schopnost artikulace, jemné pohyby mluvidel, umožňující při mluvení článkování hlásek.“ (Nakonečný, 2009, s. 297) Základ mluvené řeči představují morfémy, které slučováním a ohýbáním vytvářejí slova, jež jsou nositeli určitého významu. (Nakonečný, 2009) Prostředek řeči představuje jazyk (Šimíčková-Čížková, 2004). Urbanovská (2006) vysvětluje, že aby spolu mohli partneři plnohodnotně komunikovat, musí hovořit stejným jazykem. Speciální postavení v rovině verbální komunikace má znakový jazyk. Někteří autoři jej řadí do neverbální komunikace, my však v naší práci vycházíme z tvrzení Šimíčkové-Čížkové (2004), která označuje verbální komunikaci jako komunikaci symbolickou, kdy si lidé sdělují informace pomocí specifických symbolů. Tyto symboly mohou být řečové i výrazové („gestikulační řeč neslyšících“).

3. 2. 2 Neverbální komunikace jako komunikační forma

„Neverbální komunikaci vymezujeme jako záměrné používání prostředků neverbálního charakteru ke vzájemnému dorozumívání, vzájemnému ovlivňování i vyjadřování vzájemného vztahu. To však nelze vždy ostře odlišit od neverbálních projevů, které sice mají informační význam pro druhého, avšak nositel je v tomto směru záměrně nepoužívá.“ (Janoušek, 1988, s. 43) Neverbální komunikace je dominantní, neboť slovní sdělení můžeme kontrolovat, mimoslovní nikoli (Vávra, 1990). Také Urbanovská (2006) souhlasí s tím, že neverbální projevy hůře ovládáme vůlí, i když se o to snažíme. Dle Mareše, Křivohlavého (1995) řadíme do neverbální komunikace mimiku, gesta, řeč očí, postoje, celkový vzhled, kinestetiku či haptiku. Osoby se sluchovým postižením mají některé specifické neverbální komunikační projevy, kterými se budeme zabývat později.

3. 3 Mluvená řeč jako druh verbální komunikace osob se sluchovým postižením

Jak uvádí Lejska (1994, s. 10) „lidská řeč je definována jako biologická vlastnost člověka pomocí zvuků, zvukových signálů předávat smysluplné informace.“ Řeč má jak složku expresivní, kdy řeč vytváříme a produkujeme, tak složku receptivní, kdy řečová sdělení přijímáme a dekodujeme. Sluch se podílí na obou složkách řeči, hlavně na receptivní. Jeho poškození tedy omezuje, či dokonce znemožňuje spontánní tvorbu řeči. (Lejska, 1994) Krahulcová (2002) dodává, že mluvní produkce osob se sluchovým postižením je často

specificky změněna. Příčinou těchto změn je absence, omezení a deformace zvukových vjemů, tedy i zvukových komplexů. V následujícím textu si vymezíme čtyři hlavní oblasti orální řeči, oblast zvukovou, oblast slovní zásoby, oblast gramatickou a oblast pragmatická.

⇒ **Specifika zvukové oblasti u osob se sluchovým postižením**

Sluchová ztráta větší než 60-70 dB znemožňuje sluchovou kontrolu vlastního mluvního projevu. V důsledku ztráty této kontroly dochází ke specifickým změnám fonace. (Krahulcová, 2002) Böme (in Krahulcová, 2002) řadí tyto projevy pod souhrnný název audiogenní dysfonie. K nejčastějším projevům patří kolísání výšky a síly hlasu, monotónnost hlasového projevu, změna barvy hlasu či hlasové vady. Také Vágnerová (2008) uvádí, že řeč osob se sluchovým postižením je málo srozumitelná, monotónní, příliš tichá či naopak příliš hlasitá. Pokud člověk ztratí sluch v pozdějším věku, dochází ke zhoršení této stránky také.

⇒ **Specifika slovní zásoby u osob se sluchovým postižením**

Pulda (1992) vymezuje slovní zásobu jako soubor slov, kterým dítě rozumí a umí je používat. „*Slovní zásoba kongenitálně a prelingválně neslyšícího dítěte je z kvalitativního a kvantitativního hlediska značně redukována v podmínkách akustického přístupu. Z kvalitativního hlediska je určující kvalita řízeného pojmotvorného procesu.*“ (Krahulcová, 2002, s. 86) Také slovní zásoba nedoslýchavých je ve většině případů chudší o to více, čím hlubší je sluchová ztráta. Ze slovních druhů používají osoby s těžkým sluchovým nejvíce podstatná jména, doplněk tvoří slovesa a méně užívají přídavná jména. Velký problém představují zájmena. (Krahulcová, 2003) Obdobnou charakteristiku nabízí i Vágnerová (2008), která vysvětluje, že osoby se sluchovým postižením mají často omezenou slovní zásobu, nechápou význam některých slov nebo nedovedou pochopit význam slov ve vztahu k určitému kontextu.

⇒ **Gramatická oblast a její specifika u osob se sluchovým postižením**

Jak uvádí Vágnerová (2008) v gramatické oblasti se u osob se sluchovým postižením objevují problémy s užitím gramatických pravidel, hlavně se skloňováním a časováním. Také se zde objevuje chybný slovosled. Těmto jevům říkáme souhrnně dysgramatismus. Krahulcová, (2002, s. 91) uvádí: „*Dysgramatismus² je vývojová neschopnost, až ztráta schopnosti (agramatismus) správně používat gramatické a slovní tvary a větnou skladbu na*

² Fyziologický dysgramatismus se vyskytuje u všech dětí zhruba do 4 let věku. O dysgramatismu v pravém slova smyslu můžeme mluvit teprve po uplynutí tohoto období. (Krahulcová, 2003)

různém stupni.“ Vágnerová (2008) dodává, že všechny tyto skutečnosti vyplývají z omezené možnosti důkladně si osvojit jazyk, nikoli z nižší inteligence.

⇒ **Pragmatická oblast a její specifika u osob se sluchovým postižením**

Jak uvádí Vágnerová (2008) vzhledem k problémům vyplývajícím z osvojení mluvené řeči, mají osoby se sluchovým postižením problémy také v užití jazykových kompetencí v praxi. Krahulcová (2002) dodává, že snížená tendence k dorozumívání často vzniká v důsledku nedorozumění, komunikačních neznalostí a z neochoty slyšících domlouvat se s neslyšícími.

V předchozích odstavcích jsme si vymezili některá specifika řeči osob se sluchovým postižením. Jelikož tyto osoby mají znesnadněn, či dokonce znemožněn příjem informací auditivní cestou, musí si při dekodování přijímaných informací pomáhat odezíráním.

3. 4 Odezírání jako podpůrný komunikační prostředek

Jak uvádí Janotová (1999, s. 19) *„odezírání je schopnost vnímat mluvenou řeč sledováním pohybů viditelných částí mluvidel, přičemž si odezírající doplňuje tento neúplný obraz mluvené řeči pozorováním výrazu obličeje, gestikulace i pohybů těla.“*

Obdobnou definici nabízí Pulda (1992, s. 51), který definuje odezírání jako *„schopnost rozumět hlasité řeči na základě globálního zrakového vnímání pohybu rtů, výrazu obličeje tempa řeči, gestikulace, případně jiných pohybů, souvisejících s obsahem promluvy.“* Strnadová (1998) uvádí, že odezíráme takzvané kinémy³. Máme celkem 12 kinémů, z nichž 5 je pro samohlásky (a, e, i, o, u) a 7 pro souhlásky. Z tohoto zjištění můžeme odvodit, že jednomu kinému odpovídá více fonémů⁴, jiné hlásky jako například „h“, „ch“ svůj kiném vůbec nemají. Během řeči také dochází v důsledku koartikulačních faktorů k tomu, že se vizuální obrazy hlásek vzájemně ovlivňují a mění, kinémy tedy nejsou stabilní. V důsledku toho je odezírání značně problematické a neúplné. Existují však jisté podmínky, které hrají při odezírání důležitou roli a mohou pozitivním způsobem odezírání ovlivnit.

³ *„Kiném je jednoduchý mluvně pohybový útvar, zrakem odlišitelný od jiných mluvně pohybových útvarů.“* (Krahulcová, 2003, s. 195)

⁴ Foném představuje zvukovou podobu hlásky, českých hlásek máme 42.

3. 4. 1 Vnější podmínky odezírání a jejich role při odezírání

Vnější podmínky odezírání představují soubor faktorů, které můžeme ovlivnit a tím výrazně zlepšit kvalitu odezírání. Mezi tyto podmínky řadíme osvětlení, konverzační vzdálenost a řeč mluvící osoby.

⇒ Osvětlení jako vnější podmínka odezírání

Jak uvádí Strnadová (1998) obličej mluvící osoby by měl být natočen proti zdroji světla, předejdeme tak vzniku nežádoucích stínů. Světlo by mělo být rozptýlené.

⇒ Konverzační vzdálenost jako vnější podmínka odezírání

Během odezírání se doporučuje konverzační vzdálenost 0,5 m-3 m (4 m). (Janotová, 1999, Strnadová, 1998). Je-li vzdálenost menší, nedají se vnímat ani pohyby mluvidel, ani výraz v obličejí. (Janotová, 1999)

⇒ Řeč mluvící osoby jako vnější podmínka odezírání

Dle Strnadové (1998) by měla být artikulace přiměřená, mírně zpomalená a pečlivá. Janotová (1999) dodává, že přílišné zpomalení tempa řeči, ba dokonce slabikování znesnadňují odezírání.

3. 4. 2 Vnitřní podmínky odezírání

Vnitřní podmínky odezírání představují soubor faktorů, které rovněž hrají důležitou roli při odezírání, avšak tyto faktory často nemůžeme vlastní vůlí ovlivnit.

⇒ Stav zraku jako vnitřní podmínka odezírání

Janotová (1999) považuje za velice důležité sledovat žáky při nástupu do školy, neboť tito žáci mohou trpět zrakovou vadou. Korekce zrakové vady pak výrazným způsobem zlepšuje odezírání.

⇒ Momentální zdravotní a psychický stav jako vnitřní podmínka odezírání

⇒ **Znalost jazyka jako vnitřní podmínka odezírání**

Jak uvádí Janotová (1999) obecně můžeme říct, že čím lépe zná osoba se sluchovým postižením odezíraný jazyk, tím lépe odezíraným informacím porozumí. Poul (1992) navíc zdůrazňuje, že možnosti odezírání souvisí přímo úměrně s rozvojem řeči.

Všeobecně můžeme říci, že odezírání výrazným způsobem pomáhá osobám nedoslýchavým a osobám se zbytky sluchu. Také u osob ohluchlých je důležité, neboť tyto osoby mají bohatou slovní zásobu. U osob neslyšících však preferujeme jako vhodnou formu komunikace znakový jazyk. (Hrubý, 1999)

3. 5 Znakový jazyk jako druh verbální komunikace

Jak uvádí Krahulcová (2002) znakový jazyk představuje mateřský jazyk⁵ neslyšících pro který je charakteristická vlastní struktura a syntax. Tím se znakový jazyk liší od jazyků mluvených.

3. 5. 1 Národní znakový jazyk neslyšících osob

Národní znakový jazyk je tvořen souborem ustálených znaků, které se mohou lišit v závislosti na regionálních oblastech. Hrubý (1999) dodává, že tento ustálený soubor znaků tvoří znakový slovník daného státu. Dle Csonky (in Krahulcová, 2002) je každý znak tvořen čtyřmi hlavními prvky. Tyto prvky řadíme k manuálním komponentům. Jedná se o pohyb rukou, tvar rukou, polohu rukou a orientaci rukou v prostoru. Kromě manuálních komponentů jsou rovněž důležité komponenty nemanuální. Sem můžeme zařadit pohled, pozici, postavení hlavy a trupu. Vzhledem k tomu, že je znakový jazyk vizuálně-motorický komunikační systém a nemá standardizovanou psanou podobu, vyskytují se v této souvislosti obtíže s jeho zaznamenáváním. Přesto existují určité způsoby k zaznamenání znaku. Jedná se zejména o zachycení znaku na video, vyfotografování znaku a přidání popisky nebo o takzvanou notaci znaku. (Krahulcová, 2002)

⁵ Mateřský je jen u těch neslyšících, kteří se narodili v neslyšící rodině a již od narození komunikují znakovým jazykem. Pro ostatní neslyšící je znakový jazyk jazykem přirozeným,

3. 5. 2 Český znakový jazyk jako národní znakový jazyk neslyšících

Zákon č. 384/2008 Sb., o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob vymezuje český znakový jazyk následujícím způsobem: „*Český znakový jazyk je přirozený a plnohodnotný komunikační systém tvořený specifickými vizuálně pohybovými prostředky, to je tvary rukou, jejich postavením a pohyby, mimikou, pozicemi hlavy a horní částí trupu. Český znakový jazyk má základní atributy jazyka, to je znakovost, systémovost, dvojitá členění, produktivnost, svébytnost a historický rozměr, a je ustálen po stránce lexikální a gramatické.*“

Přestože je ve výše uvedeném odstavci řečeno, že český znakový jazyk je přirozený a plnohodnotný komunikační systém neslyšících, jeho používání ve výchově a vzdělávání upravuje teprve v roce 1984 Zákon č. 29/1984 Sb., o soustavě základních, středních a vyšších odborných škol v platném znění. Do vydání tohoto zákona bylo užívání českého znakového jazyka ve školství zakázáno.

Kromě znakového jazyka se při komunikaci s neslyšícími používá též znakový český jazyk neboli znakovaná čeština. Krahulcová (2002) vymezuje znakový český jazyk jako jazykový systém, který nevznikl přirozeně, ale byl vytvořen uměle. Tento jazykový systém propojuje gramatiku češtiny se znaky českého znakového jazyka. Tím dochází k výraznému usnadnění komunikace mezi slyšícími a neslyšícími osobami.

3. 6 Neverbální komunikace a její specifika u osob se sluchovým postižením

V předchozích odstavcích jsme se zabývali verbálními formami komunikace, kterými jsou mluvená řeč, její odezírání a český znakový jazyk. Nyní se budeme zabývat neverbálními projevy komunikace, které jsou typické pro osoby se sluchovým postižením.

Jak uvádí Konečná (in Strnadová, 2008) většina neverbálních projevů osob se sluchovým postižením je odlišná od neverbálních projevů osob bez sluchového postižení. Tyto odlišnosti jsou důsledkem jiné úrovně vnímání, jinými podmínkami v životě a v neposlední řadě využíváním kompenzačních činitelů, kterými jsou zrak a hmat. Strnadová (2008) upozorňuje zejména na osoby, jako jsou psychologové či psychiatři, kteří by se měli

seznámit s těmito specifiky, neboť často připisují osobám se sluchovým postižením jiné motivy, sklony či dušení v onemocnění plynoucí z jejich neznalosti.

3. 6. 1 Pohledy jako druh neverbální komunikace

Jak uvádí Argyle a Cook (in Strnadová, 2008) pohledem získáváme veliké množství informací a zároveň pohledem spoustu informací vydáváme. Zraková komunikace má stěžejní roli v sociálním chování člověka. Neslyšící osoba sleduje svého komunikačního partnera mnohem častěji a s větší intenzitou, neboť zrakový kontakt je pro ni při navázání a během rozhovoru klíčový. Přestane-li neslyšící svého partnera sledovat, přestane zároveň vnímat informace, které k němu přicházejí. Často se jedná o signál k ukončení rozhovoru. Problematiku tohoto specifika můžeme pozorovat především v tom, že intenzivní a upřený pohled je slyšícími osobami často považován za nepříjemný a stresující. Osoby bez postižení sluchu mohou také shledávat osobu, která se na ně dlouho a intenzivně dívá jako osobu se sníženou inteligencí, nejsou-li informováni o jejím sluchovém postižení. (Strnadová, 2008)

3. 6. 2 Mimika jako druh neverbální komunikace

Křivohlavý (1988) uvádí, že prostřednictvím mimiky vyjadřujeme emoce a vztahy k jiným lidem. Ve znakovém jazyce má mimika velmi důležitou úlohu nositele gramatiky. Vysuček (in Strnadová, 2008) udává, že díky mimice můžeme poznat, o jakou větu se jedná.

3. 6. 3 Gesta jako druh neverbální komunikace

Strnadová (2008) vysvětluje gesta jako pohyby rukou či těla, které slouží k doprovodu mluveného projevu. Slyšící osoby, ale i někteří odborníci často zaměňují gesta se znaky, neboť ve znakovém jazyce se ruce účastní jak verbálního projevu v podobě znaků, tak neverbálního projevu v podobě gest, proto tyto odchylky rozliší často pouze zkušený uživatel znakového jazyka. K problematickým situacím dochází také tehdy, snaží-li se slyšící osoby komunikovat s neslyšícími prostřednictvím gest, neboť neslyšící má tendenci spatřovat v gestech znaky často s odlišným významem, než který slyšící zamýšlel. Kromě gest, která se užívají na doplnění komunikace, mohou gesta plnit funkci zrakových signálů k navázání kontaktu, a to zejména tehdy, chceme-li upoutat pozornost neslyšících.

3. 6. 4 Dotyky jako druh neverbální komunikace

Jak uvádí Strnadová (2008) dotyky můžeme rozdělit na nezáměrné či kontaktové, profesionální, konvenční, přátelské a nepřátelské. V komunikaci neslyšících řadíme dotyky mezi signály, které slouží k navázání kontaktu, proto se dotýkají běžně i ti neslyšící, kteří se neznají. Neznají-li slyšící osoby toto specifikum, může v nich dojít z jejich strany k nedorozumění, které spatřují v přílišné důvěrnosti tohoto gesta. Chceme-li s neslyšícími navázat kontakt prostřednictvím gesta, měli bychom se lehce dotknout ramena či paže. Komunikují-li spolu malé děti, často vezmou hlavu svého kamaráda do dlaní a otočí ji k sobě.

3. 6. 5 Komunikační vzdálenosti jako druh neverbální komunikace

Komunikační vzdálenost můžeme vymežit v rovině horizontální a v rovině vertikální.

⇒ **Horizontální rovina komunikační vzdálenosti**

Při komunikaci slyšících osob obvykle komunikujeme v takové vzdálenosti, aby nám to bylo příjemné. Dle obsahu sdělení pak můžeme zónu rozdělit na intimní, osobní, společenskou a veřejnou. Při komunikaci mezi neslyšícími toto rozdělení většinou neplatí. Probíhá-li komunikace mezi neslyšícími, stojí skupina tak, aby na sebe všichni viděli, například v kruhu. Také probíhá-li mezi neslyšícími partnery intimní forma komunikace prostřednictvím znakového jazyka, musí stále udržovat takovou vzdálenost, aby na sebe viděli. Chce-li neslyšící dobře komunikovat se slyšícím partnerem odezíráním, musí vidět na jeho mluvidla. Pro tento účel se doporučuje konverzační vzdálenost od 1 do 4 metrů.

⇒ **Vertikální rovina komunikační vzdálenosti**

Zatímco komunikace v rovině horizontální je vyjádřena konverzační vzdáleností, při konverzaci v rovině vertikální hraje stěžejní roli výškový rozdíl mezi osobami. Vhodné je, aby byl výškový rozdíl při komunikaci s neslyšícími stejný. Neslyšící by neměl sklánět ani zaklánět hlavu, také musíme zvolit správný úhel postavení, aby na nás neslyšící dobře viděli. Během komunikace s malým dítětem, které neslyší, je vhodné, zmenšíme-li vertikální vzdálenost přidřepnutím k dítěti.

3. 6. 6 Pozice při vzájemné komunikaci

Jak uvádí Lewis (1993) slyšící osoby mohou komunikovat prakticky v jakékoli pozici. Při zahájení konverzace mezi mužem a ženou je vhodné natočení bokem, postupně je možno posunovat se tak, aby muži stáli tváří v tvář proti sobě. Chce-li muž zahájit konverzaci se ženou, měl by se postavit čelem k ženě a během konverzace se pomalu přesunovat do pozice boční. Dle Strnadové (2008) při komunikaci neslyšících toto pravidlo neplatí, neboť primární je, aby na sebe komunikační partneři dobře viděli. Znakování v boční pozici možné je, avšak odezírání je v této pozici velmi ztíženo.

3. 7 Rady a tipy pro hladký průběh komunikace s osobou se sluchovým postižením jako komunikačním partnerem

V předcházející podkapitole jsme se věnovali neverbální komunikaci a jejím specifikům při komunikaci s neslyšícími osobami. Poslední podkapitola kapitoly komunikace se bude věnovat hlavním zásadám při komunikaci osob se sluchovým postižením, neboť v dnešní době, kdy usilujeme o co největší začlenění osob se sluchovým postižením na běžný trh práce, je vhodné, abychom věděli, jak s těmito osobami komunikovat.

- ⇒ Při komunikaci s osobou se sluchovým postižením zajistíme vhodné podmínky k odezírání.
- ⇒ Během konverzace na osobu se sluchovým postižením nekřičíme ani přehnaně neartikulujeme. Vhodnější je zpomalit tempo řeči.
- ⇒ Osobu se sluchovým postižením předem seznámíme s obsahem konverzace a snažíme se ji udržovat zapojenou do rozhovoru i tehdy, pokud se sejde u stolu více slyšících osob. Nevhodné jsou poznámky ve smyslu: „*Pak ti to řeknu.*“
- ⇒ Ke zlepšení komunikace s osobou se sluchovým postižením můžeme použít papír a tužku. Obzvláště vhodné je toto doporučení v případech neovládáme-li znakový jazyk a nejsme-li vhodným objektem k odezírání.

⇒ Čím těžší je sluchové postižení, tím je pravděpodobnější omezení v oblasti slovní zásoby

toto pravidlo se netýká osob ohluchlých. Používáme proto věty jednoduché a stručné. Ověříme si, zdali osoba se sluchovým postižením sdělení rozuměla. (Novosad, 2009, Slowík, 2010) Suralová (2007) zdůrazňuje, že bychom se měli vyhnout komplikovaným slovesným tvarům, nespisovným slovům, regionálním názvům a zdrobnělinám. Děj by měl být vyprávěn chronologicky, bez zbytečných dějových odboček. Retrospekce rovněž není žádoucí.

⇒ Při jednání s osobou se sluchovým postižením používající jako prostředek komunikace znakový jazyk, si s sebou na pomoc vezmeme tlumočnicka znakového jazyka.
(Novosad, 2009, Selikowitz, 2010)

4 Péče o osoby se sluchovým postižením v kontextu historie

V minulé kapitole jsme se zabývali osobami se sluchovým postižením z hlediska komunikace. Vymezili jsme si pojem komunikace, definovali jsme si verbální a neverbální komunikaci osob se sluchovým postižením a nakonec jsme se zmínili o tom, jak s osobami se sluchovým postižením komunikovat. V následující kapitole si řekneme něco o historii osob se sluchovým postižením, neboť v průběhu historie byly postupně pokládány základy vzdělávání a později pracovního uplatnění těchto osob.

4. 1 Období starověku jako historické období péče o sluchově postižené

Jak uvádí Hrubý (1999) v nejstarších dobách se děti učily prostřednictvím napodobování svých rodičů, s dětmi se zdravotním postižením se však tehdy příliš nepočítalo. Děti, které měly sluchové postižení, byly ve starověkém Řecku shazovány z pohoří Tajgetos po dosažení věku 6 let. Obdobný osud potkal děti ve starověkém Římě, neboť rodiče měli právo po narození utopit zmrzačené dítě v řece, pohodit jej na ulici či na břeh Tibery. Toto jednání bylo důsledkem toho, že i vzdělaní lidé pokládali hluchoněmost za duševní poruchu. (Poul, 1996) Také Židé stavěli osoby hluchoněmé na úroveň osob s mentálním postižením. Zmínky o neslyšících se objevují i ve Starém a Novém zákoně. První významnou osobností, která se zabývala problematikou hluchoněmoty byl Aristoteles (384-322 př. n. l.). Tento řecký filozof se narodil v Trákii a po dosažení věku 41 let se stal vychovatelem Alexandra. Ten je v současnosti známý pod jménem Alexandr Veliký. Aristoteles byl zakladatelem filozofické školy v Athénách, zabýval se nejrůznějšími oblastmi (metafyzikou počínaje, politikou konče) a rovněž se stal zakladatelem logiky. Tento významný filozof prohlásil, že ti, kteří neslyší, nebudou rovněž mluvit. Toto tvrzení je však nesprávné, neboť dnes již víme, že neslyšící jsou schopni komunikovat jednak prostřednictvím mluvené řeči, jednak prostřednictvím znakového jazyka. Jeho tvrzení však mělo nakonec následky ještě horší, neboť řecká slova „*koploi (neslyšící)*“ a „*eneos (řeč nemající)*“ jsou někdy chápána ve smyslu hloupý. V důsledku nepřesných překladů a špatného pochopení významu slov se tedy do podvědomí veřejnosti vrylo, že ti, co jsou hluchoněmí, jsou také neschopni myšlení. Tato skutečnost měla nedozírné následky a téměř dva tisíce let, až do 16. století o vzdělávání hluchoněmých nikdo neusiloval. (Hrubý, 1999)

4. 2 Období starověku jako historické období péče o sluchově postižené

Postavení osob se zdravotním se zlepšilo až s příchodem křesťanství ve spojitosti s osobou sv. Augustina, který uvedl, že osobám se zdravotním postižením by se mělo pomáhat. V čem se však prameny neshodují je vztah sv. Augustina k osobám hluchoněmým, neboť některé prameny uvádí, že sv. Augustin považuje tyto osoby za ty, které nemohou dosáhnout spasení, neboť boží slovo je přijímáno prostřednictvím sluchu, jiné prameny uvádějí, že sv. Augustin považoval spasení hluchoněmých za možné. (Hrubý, 1999) Zajímavé je, podíváme-li se na to, jak se právy neslyšících zabýval Codex Justiniánův, tedy právní dokument z tohoto období. Tento dokument uvádí, že ti, kteří jsou hluchoněmi od dětství, nemají žádná práva a povinnosti a vše za ně spravuje opatrovník. Ti, jež nejsou hluchoněmi od dětství a umí číst a psát, mohou vše spravovat písemně a ti, kteří jsou pouze neslyšící, ale nejsou němí, mají práva a povinnosti zachovány. (Hrubý, 1999) Kolem roku 1200 bylo dovoleno uzavřít neslyšícím sňatek posunkovou řečí (Poul, 1996). V tomto období byly pokusy o výchovu a vzdělávání neslyšících výjimečné a týkaly se dětí ze šlechtických rodin. S nejstaršími zprávami se setkáváme ve spojitosti s výchovou těchto dětí v kláštrech. Němci uvádí abatyši Scholastiku, která měla prostřednictvím posunků a obrázků učit neslyšící dívku náboženství. (Hrubý, 1999, Poul, 1996)

4. 3 Preceptorát jako období počátku skutečného vzdělávání neslyšících

V předcházejícím textu jsme si uvedli, že díky Aristotelově nesprávně přeloženému textu byli neslyšící považováni za nevzdělavatelné a až na výjimky se jejich vzděláváním nikdo nezabýval. Přesto se našly osoby, kterým osud neslyšících nebyl lhostejný a 16. století můžeme považovat za počátek skutečného vzdělávání neslyšících. (Poul, 1996) Jako první se zabýval neslyšícími Rudolf Agricola (1442-1485). Tento Holanďan v knize *De Inventione Dialectica*, vydané po jeho smrti, popsal případ člověka, který od narození neslyšel, avšak naučil se porozumět písemnému sdělení a sám své myšlenky dovedl písemně vyjádřit. (Hrubý, 1999) Agricolova postřehu si všiml italský filozof, matematik, lékař, fyziolog a astrolog Girolamo Gardamo (1501-1576), který ve své knize *Paralipomenon* (Hrubý, 1999) napsal, že je možné, aby hluchoněmý mluvil prostřednictvím čtení a psaní (Pulda, 1992).

Tímto výrokem došlo k vyvrácení tvrzení, že aby člověk myslel, musí slyšet mluvené slovo, což mělo za následek položená základů vzdělávání neslyšících v jednotlivých zemích. (Hrubý, 1999)

Nyní si uvedeme jednotlivé země a významné osobnosti, které se o jejich vzdělávání zasloužili.

4. 3. 1 Španělsko na počátku vzdělávání v 16. a 17. století a významné osobnosti tohoto období

Ve Španělsku byly položeny počátky vzdělávání neslyšících v 16. století, přičemž za prvního učitele neslyšících je v tomto státě považován Pedro Ponce de Leon (1508-1584). Tento mnich benediktinského kláštera založil pro neslyšící školu v klášteře sv. Salvatora. Všichni jeho žáci pocházeli ze šlechtických rodin, přičemž mezi nejznámější žáky patřil Pedro de Velasco. O jeho práci nejsou napsána žádná pojednání, avšak existují svědectví. (Poul, 1996) Jak uvádí Pulda (1992) spontánní hlasové projevy neslyšících De Leona přesvědčily, že neslyšící nemají porušené hlasové ústrojí, je tedy možno naučit je pomocí zraku a hmatu mluvit. Dle Hrubého (1999) De Leon psal jména a názvy a učil je své žáky vyslovovat. Odezírání nebylo využíváno. Pokud chtěl někdo s neslyšícími mluvit, musel psát nebo ukazovat. O užívání prstové abecedy neexistují jednotné informace. Dalším významným učitelem neslyšících byl Ramiréz de Carrion (1579-1652). Tento učitel nejdříve vyučoval slyšící, později též neslyšící. K jeho významným žákům patřil Luis de Velasco. (Hrubý, 1999) De Carrión používal nejen písmo, ale i prstovou abecedu. Odezírání své žáky neučil, přesto uměli jeho žáci dobře odezírat. Carrionovu metodu ve svém spise „Zjednodušení hlásek a umění naučit němé mluvit“ popsal Juan Pablo Bonet (1572-1652). (Pulda, 1992) Bonetova kniha zdůrazňuje význam hláskovací metody při výuce psaní a čtení, vysvětluje tvorbu jednotlivých hlásek a obsahuje též pokyny k artikulaci. Výstavba řeči probíhá s využitím písma. (Poul, 1996) Druhý díl knihy pak pojednává o významu prstové abecedy a odezírání, neboť právě Bonet se jako první o odezírání zmiňuje. Hrubý (1999) dále dodává, že ačkoli díky této metodě získal Bonet velkou slávu, ani jednou se nezmiňuje o de Leonovi či Carrionovi a označuje se za jediného autora této metody.

4. 3. 2 Počátky vzdělávání v Anglii a významné osobnosti tohoto období

Jak uvádí Poul (1996) nejstarší zmínka o vzdělávání neslyšících v Anglii pochází z 8. století a je spojena se jménem John of Beverley. Tento anglický biskup údajně s úspěchem vzdělával neslyšícího. Dle Puldy (1992) však bylo skutečné vzdělávání neslyšících započato až v 17. století, neboť se Angličtí receptoři opírali o zkušenosti ze Španělska. První významnou osobností na poli vzdělávání byl anglický lékař John Bulwer (publikoval v letech 1644-1654). Tento lékař vydal dvoudílnou knihu s názvem „*Chirologia a Chironomia*.“ Jako chirologii Bulver označoval prstovou abecedu, jako chironomii znakový jazyk. (Hrubý, 1999) Poul (1996) dodává, že velký význam přikládal Bulver odezírání, neboť soudil, že ztrátu sluchu může vyrovnat zvýšená výkonnost zraku. Další významnou osobností tohoto období byl John Wallis (1616-1703). Tento univerzitní profesor působil na univerzitě v Oxfordu a je považován za zakladatele vědecké fonetiky. (Hrubý, 1999, Pulda, 1992) Jak uvádí Poul (1996) popsal John Wallis jednotlivé hlásky a tvoření hlásek mluvidly. Ty pak rozdělil dle místa artikulace, otevření úst a směru proudění vydechovaného vzduchu. Kromě Johna Wallise se vědeckou fonetikou zabývala další významná osobnost na území Anglie a touto osobností byl William Holder (1615-1696/7). (Hrubý, 1999, Poul, 1996, Pulda, 1992) William Holder stejně jako Wallis zdůrazňoval význam zraku, avšak jejich názory na odezírání se rozcházely, neboť Holder zdůrazňoval, že žák se může naučit odezírat až po zvládnutí jazyka. Holder nejprve podává žákům hlásku prostřednictvím písemného obrazu, poté ji vysloví a žák ji zopakuje. (Poul, 1996) Problematickou neslyšících se zabýval také John Dalgarno (1626-1687). Tento vědec zavrhl orální metodu a doporučoval metodu manuální. Za základ považoval čtení a psaní. Dalgarno vymyslel vlastní prstovou abecedu, která měla podobu rukavice s písmeny, na které se ukazovalo. Matka měla na dítě hovořit manuálně a řeč měla být upevňována psaním. (Poul, 1996) Dalgarno též zastával názor, že by se mělo k neslyšícím dětem dostat stejné množství informací jako k dětem slyšícím, proto bychom je měli vyučovat stejným způsobem. (Poul, 1996) K dalším průkopníkům ve vzdělávání neslyšících se řadil Baker, který zřídil školy pro neslyšící a koktavé a Braidwood, který v roce 1760 založil pro bohaté neslyšící děti soukromou školu v Edinburgu.

4. 3. 3 Počátky vzdělávání neslyšících v Nizozemí a významné osobnosti tohoto období

Jak uvádí Pulda (1992) nejvýraznější osobnost, která se věnovala v Nizozemí péči o neslyšící před počátkem institucionální péče o neslyšící, byl Johann Conrad Amman (1669-

1724). Johan Conrad Amman byl švýcarský lékař, který po promoci na lékařské fakultě odešel do Amsterdamu. Zde se ve své ordinaci setkal s neslyšícími pacienty, kteří stěžejním způsobem ovlivnili celý jeho další život. (Poul, 1996) Od této chvíle se Amman začal zabývat vyučováním neslyšících a po dvou letech praxe, v roce 1662, vydal svou první latinsky psanou knihou s názvem „*Surdus Loquens (Hluchý mluvící)*.“ V roce 1700 pak navázal její podstatně rozšířenou verzí s názvem „*Dissertatio de Loquela (Pojednání o řeči)*““. (Hrubý, 1999) Jak uvádí Poul (1996) Amman se v tomto díle zabýval původem lidského hlasu, uměním mluvit, ale výraznou pozornost věnoval též prostředkům, kterými je možno naučit mluvit osoby, jež jsou od narození hluché a němé či jak zlepšit řeč u osob, kterým dělá mluvení obtíže. (Poul, 1996) Amman je považován za průkopníka orální metody, neboť dosáhl znamenitých úspěchů. Pro svou praxi si ovšem volil žáky velmi pečlivě a ze vzdělávání vyloučil ty, u kterých nepředpokládal úspěch. (Hrubý, 1999) Poul (1996) a Pulda (1992) popisují Amannovu metodu následujícím způsobem. Nejprve je nutné vytvořit hlas, dále pak odlišit jej od výdechu, který je neznělý, procvičovat samohlásky a předříkanou hlásku si zapsat na papír, aby došlo k jejímu upevnění. Nakonec je důležité procvičovat polosamohlásky a souhlásky. Amman neřadí hlásky dle obtížnosti, ale procvičuje je ve spojeních a ve slovech, přičemž dbá na jejich rytmus a rytmus slabik. Učitel dá nejprve text, který je určen k odezírání, žákovi přečíst, protože vychází ze zkušenosti, že i slyšící lépe rozumí projevu, mohou-li si jej nejprve přečíst. K výstavbě mluvené řeči používá u neslyšícího tedy čtení a gramatiku. Neužívá prstovou abecedu. Poul (1996) dále dodává, že Amman se kromě vyučování zabýval nápravami vad řeči a dle Hrubého (1999) byl první, který ve svém díle popsal použití logopedického zrcadla. Dnes můžeme říct, že jeho výsledky se postupně velmi rozšířily a v jeho knihách jsou obsaženy základy vyučování neslyšících, které jsou využívány dodnes.

4. 3. 4 Počátky vyučování neslyšících ve Francii a významné osobnosti tohoto období

Zaměříme-li se na vyučování neslyšících ve Francii, dozvídáme se, že ačkoli byla Francie v 17. století na vysoké kulturní úrovni, za prvním vyučováním neslyšících zde stály cizí vlivy. V 18. století se výchově a vzdělávání neslyšících věnovalo několik osob, které jsou považovány za mezičlánek mezi individuální a kolektivní výchovou, která byla později realizována v ústavech.

Nejvýznamnější osobností tohoto období byl Jacob Rodriguez Pereira (1715-1780). Jak uvádí Hrubý (1999) a Poul (1996) J. R. Pereira se narodil roku 1715 ve Španělsku do

židovské rodiny. Na krátkou chvíli jeho rodina pobývala v Portugalsku, aby se nakonec usídlila v roce 1834 ve Francii. Poul (1996) dále uvádí, že první zkušenosti s výukou neslyšících získal Perreira při výuce své neslyšící sestry, kterou se pokoušel naučit mluvit, přičemž při její výuce vycházel ze závěrů známých autorů jako Bonet, Wallis, Holder nebo Amman. Poté začal vyučovat další děti. Přestože Perreira držel své postupy v tajnosti, můžeme jeho metodu nastínit prostřednictvím zpráv jeho žáků. (Hrubý, 1999, Poul, 1996) Jak uvádí Poul (1996) a Pulda (1992) využíval Perreira ve své metodě vibrací a procvičoval sluchové zbytky. V rámci metody používal i sluchové trubice. Pro účely práce Perreira upravil do francouzštiny španělskou prstovou abecedu a nazval ji „Daktylogií“. Posunkovou abecedu užíval pouze na začátku. K přiblížení zvuku používal též odhmatávání vibrací hlasivek. Pulda (1992) dodává, že jeho metoda byla založena na pedagogických vycházkách. Děti si měly vést deník o tom, co dělaly, viděly, snažil se je vyprovokovat k četbě. Kromě své metody přišel Perreira také s rozdělením stupňů hluchoty, přičemž neslyšící rozdělil do tří skupin. První skupina zahrnuje osoby, které jsou absolutně hluché, druhou skupinu tvoří osoby, které mohou vnímat jen hřmoty, ale neumí je rozlišit a třetí skupina zahrnuje ty, které umí vnímat hřmoty a dovedou rozlišit i některé zvuky hlasové povahy. Dalším výrazným vzdělavatelem byl R. Ernaud. R. Ernaud podobně jako Perreira vyučoval mluvené řeči a stejně jako on budoval mluvenou řeč na zážitcích, ale na rozdíl od něj nevyužíval prstovou abecedu, kterou považoval pro styk se společností za bezcennou. (Poul, 1996) Posledním velikánem tohoto období byl Déschamps, který založil v Orleáns školu, kde přijímal i žáky z chudých poměrů.

4. 3. 5 Počátky vzdělávání ve střední Evropě a významné osobnosti tohoto období

Jak uvádí Poul (1996) z 16. - 17. století máme jen málo zpráv o výchově a vzdělávání neslyšících, neboť v 16. století byly v popředí vzdělaných lidí informace a v 17. století zužovaly Evropu války a epidemie. Podněty ke vzdělávání neslyšících přicházely zejména ze strany církve. Teprve v 2. polovině 18. století se začalo prosazovat elementární vzdělávání všech dětí, tedy i dětí neslyšících. Stěžejní roli ovšem stále hrála individuální výuka. Této role se chopil i Johann Ludwig Ferdinand Arnoldi. Jak uvádí Pulda (1992) Arnoldi byl zastáncem orální metody s odezíráním a odmítal prstovou abecedu. Arnoldiho práce byla tajná a ve svém vyučování se zaměřoval pouze na ty děti, jejichž rodiče mu složili před zahájením výuky 4000 říšských tolarů. Nelze mu však upřít fakt, že byl velmi úspěšný. Jednou z osobností, která se také zabývala výukou zdravotně postižených, tedy i neslyšících byl Jan Ámos Komenský

(1592-1670), který se o vzdělávání zdravotně postižených, tedy i hluchých zmiňuje v díle „*Vševýchova*“ (Hrubý, 1999).

4. 4 Kolektivní vyučování a vznik prvních ústavů – přechod od soukromé péče k péči institucionální

V předchozích řádcích jsme se věnovali počátkům péče o osoby se sluchovým postižením. Postupně jsme si prošli jednotlivé země a významné osobnosti, které jsou s těmito počátky spojeny. Nyní si nastíníme počátky ústavní péče o neslyšící a významná jména spojená s tímto obdobím.

Jak uvádí Pulda (1992) výchova neslyšících dětí byla až do 2. poloviny 18. století výhradně v rukou soukromých učitelů, kteří vzdělávali pouze děti z bohatých rodin. Otázka výchovy a vzdělávání dětí z nemajetných poměrů zůstávala nezodpovězena a další život těchto dětí byl velmi obtížný. V důsledku této situace začaly vznikat první ústavy pro hluchoněmé. První ústav pro hluchoněmé vznikl v Paříži v roce 1760 a je spojen se jménem Charles Michel de l’Eppé. Druhý ústav vznikl o několik let později v roce 1778 v Lipsku a je spojen se jménem Samuel Heinicke. Oba tyto ústavy jsou velice důležité, neboť právě v nich mají svůj původ dvě základní metody vzdělávání neslyšících, a to metoda manuální (francouzská) a metoda orální (německá).

4. 4. 1 Abbé de l’Eppé a manuální metoda ve výuce neslyšících

Abbé de l’Eppé⁶ se narodil roku 1712 ve Versailles v Paříži a ve věku 17 let byl vysvěcen na kněze. Kolem roku 1760 (Poul, 1996) a 1765 (Hrubý, 1999) se de l’Eppé setkal s neslyšícími dívkami z bohaté rodiny, které začal záhy vyučovat. Pro svůj velký úspěch postupně přijímal další děti a nakonec založil Národní institut pro neslyšící. Jak uvádí Hrubý (1999) de l’Eppé byl velice inovativní, neboť své vzdělávací metody před nikým nezatajoval a poskytoval vzdělávání širokému okruhu neslyšících dětí, tedy i dětem z nemajetných poměrů. Byl také průkopníkem v používání znakového jazyka. Poul (1996) dodává, že ačkoli byl de l’Eppé průkopníkem užívání znakového jazyka, chápal důležitost mluveného řeči.

⁶ Některé prameny uvádějí také jméno Charles Michel de l’Eppé

Cílem jeho výchovy bylo, aby jeho žáci dovedli slyšet očima a mluvit hlasem. De l'Eppého metoda se ujala nejen ve Francii, ale rozšířila se i do Anglie, Dánska, Itálie, Nizozemí, Rakouska, Ruska, Španělska či USA. Následovníkem de l'Eppého se po jeho smrti stal jeho žák Roch Ambroise Cucurron Sicard, který byl roku 1790 jmenován ředitelem institutu. Jak uvádí Pulda (1992) Sicard vydal slovník posunků, ovšem k přirozenému posunků připojil i informace o rodu, čísle, pádu či osobě, času a způsobu. Tím došlo ke změně přirozeného posunků na posunek umělý, který v konečném důsledku nebyl příliš srozumitelný.

Protipólem k de l'Eppému a Sicardovi byl Samuel Heinicke, který na rozdíl od něj propagoval metodu orální. Samuel Heinicke se narodil roku 1727, ve 24 letech vstoupil do armády a později byl přijat do rodiny panovníka v Sasku. Heinicke si začal přivydělávat jako učitel neslyšících dětí a záhy na to se objevily první úspěchy. Roku 1778 založil v Lipsku Ústav pro hluchoněmé. (Hrubý, 1999) Jak uvádí Poul (1996) Samuel Heinicke neuznával de l'Eppého důležitost zrakové funkce, neboť tvrdil, že zrak nemůže nahradit sluch. Jako nástroj k vyvození artikulace využíval tekutiny různých chutí. (Hrubý, 1999) Heinicke byl striktně orální a neuznával ani přechod od posunkové řeči přes písemnou k ústní podobě. (Poul, 1996) Vzhledem k tomu, že jeho metoda nebyla na rozdíl od metody jeho protivníka veřejně známá, neměl Heinicke své následovníky a ve 2. polovině 18. století ve většině škol převládla metoda francouzská. Krátce po vzniku těchto dvou stěžejních ústavů začaly vznikat ústavy další. V roce 1779 vznikl Vídeňský ústav, jehož prvními řediteli byli Friedrich Stork, který působil v ústavu v letech 1779-1792 a Joseph May, který zde působil v letech 1792-1819. Jak Stork, tak i May byli žáky de l'Eppého a realizovali na Vídeňské škole lehce obměněnou francouzskou metodu. (Poul, 1996) Pulda (1992) doplňuje, že posunková řeč byla doplněna prstovou abecedou.

4. 5 Výuka neslyšících v 19. století

V předchozích odstavcích jsme si nastínili první ústavy, ve kterých byly položeny počátky systematického vzdělávání neslyšících. Vzhledem k tomu, že vzniklé školy nestačily vzdělávat všechny děti, objevila se snaha o vzdělávání neslyšících dětí v místě bydliště spolu se slyšícími. Podnět k výuce těchto dětí dal Arrowsmith ve svém díle „*Způsoby výuky hluchoněmého dítěte*“. Další osobností, která se zasloužila o výuku neslyšících, byl Friedrich Moritz Hill. Friedrich Moritz Hill připouštěl posunkovou řeč, ale odmítal prstovou abecedu. Snažil se také využívat názorného vyučování k budování slovní komunikace. (Pulda, 1992)

Pro neslyšící je totiž důležité, aby se naučili mluvené řeči stejným způsobem jako slyšící, tedy pojmenováváním činností a předmětů. Také zdůrazňuje, že nejprve se děti musí naučit mluvit, teprve poté číst a psát. (Hrubý, 1999) Kromě snahy o kolektivní vzdělávání neslyšících, ve školách běžného typu, nelze v tomto období opomenout i sílící tendence propagátorů orální metody. V Anglii patřil k hlavním propagátorům této metody Thomas Arnold (1815-1897). Thomas Arnold působil jako učitel ve škole pro neslyšící Charlese Bakera v Liverpoolu. Arnold prosazoval názor, že znaková řeč musí být při výuce neslyšících zakázána. Arnold založil školu pro vzdělávání neslyšících, která byla později změněna na školu střední. Tato škola byla po dobu 80 let jedinou střední školou pro neslyšící v Anglii. Opustíme-li půdu Evropy, dalším propagátorem orální metody byl Alexander Graham Bell (1847-1922), jehož domovskou půdou byly Spojené státy americké. Bell se nejprve snažil navázat na vynález svého otce zvaný „*Visible Speech*“, avšak tento systém byl pro neslyšící velmi obtížný. Při práci s neslyšícími se Bell posléze seznámil s Mabel Hubbardovou, nedoslýchavou dívkou, pro niž chtěl sestrojít nějaký přístroj ke zviditelnění nebo zesilování zvuku. I přesto, že se mu nepodařilo přístroj sestavit, dosáhl při jeho hledání úspěchu jiného a to takového, že vynalezl telefon. Bell v roce 1887 založil „*The Volta Bureau*“, které se stalo hlavním centrem k šíření oralismu v USA. (Hrubý, 1999)

4. 6 Milánský kongres a jeho vliv na vzdělávání neslyšících

V období, kdy Alexander Graham Bell sestavoval svůj první telefon, pokračovaly v Evropě neustálé boje mezi zastánci orální a manuální metody. Tento spor vyvrcholil v roce 1880, kdy se v Miláně v Itálii sešli učitelé neslyšících, aby tuto otázku prodiskutovali. (Pulda, 1992) Jak uvádí Hrubý (1999) přestože na kongresu vystoupilo se svými příspěvky 9 učitelů, pouze 1 z nich Edward Miner Gallaudet, jenž byl prezidentem Gallaudetovy College ve Washingtonu, propagoval jazyk znakový. Poul (1996) podotýká, že kongres nepochyboval o převaze řeči mluvené nad řeči posunkovou. Výsledkem kongresu tedy bylo, že pro vzdělávání neslyšících se stanovila čistě orální metoda a jediným zájmem odborníků bylo, jak odstranit či zmírnit její nedostatky.

4. 7 Vzdělávání neslyšících v období po Milánském kongresu

Jak uvádí Pulda (1992) přestože jako hlavní metoda ve vzdělávání neslyšících byla Milánským kongresem ustanovena orální metoda, objevily se krátce po jejím ustanovení první spory o správnosti tohoto rozhodnutí. Jedním z prvních odpůrců čistě orální metody byl Georg Forchhammer. Tento učitel z Dánska považoval za stěžejní ve výuce neslyšících písmo, neboť odezírání dle něj není příliš spolehlivé. Výsledkem jeho práce byl systém patnácti manuálně-orálních značek, kterými neslyšící naznačuje postavení těch částí mluvidel, které jsou zrakem nepostřehnutelné. Další opozici čistě orálních metod představovaly metody mateřské. Mateřské metody usilovaly zejména o to, aby postup práce s neslyšícími odpovídal přirozenému rozvoji jejich řeči. Mezi propagátory této metody patřila například Emma Garretová, která ve výuce přijímala již děti ve věku 2 let. Ve své práci stavěla na odezírání a hlasité řeči, písmena si děti osvojovaly až ve vyšších ročnících. Belgičan Herlin vymyslel vlastní metodu, která stavěla na čtení a psaní, které měly napomáhat napodobování řeči. Herlin stavěl na předpokladu, že když se může člověk naučit psát slova a věty, aniž by uměl psát jednotlivá písmena, může se naučit tvořit slova a věty, aniž by byly procvičovány izolované hlásky. (Pulda, 1992) Na našich školách byla zavedena metoda Constantina Malische. Malisch odmítal postup od jednotlivých hlásek, do popředí stavěl obsah řeči. Jeho artikulační vyučování proto začíná obsahově uzavřenými, úplnými celky řeči. Postupně přechází k větám i neúplným větám. (Poul, 1996)

4. 8 Vznik prvních ústavů v českých zemích

Opustíme-li na okamžik ústavy v Evropě, musíme podotknout, že i u nás začaly postupně vznikat první ústavy pro neslyšící, ve kterých bylo realizováno jejich vzdělávání.

4. 8. 1 Pražský ústav pro hluchoněmé

První ústav pro hluchoněmé, který vznikl na našem území, konkrétně v Čechách měl název Pražský ústav pro hluchoněmé. Pražský ústav pro hluchoněmé byl založen roku 1786 Pražskou zednářskou lóží, jejímž hlavním představitelem byl Kašpar Heřman Künigl. Tento ústav byl po ústavech v Paříži, Lipsku, Vídni a Římě pátým ústavem, který pro neslyšící v Evropě vznikl. Prvním ředitelem ústavu se stal páter Karel Berger, jež se při vzdělávání

neslyšících inspiroval ředitelem ústavu ve Vídni Friedrichem Storkem. Za Bergerova působení se v ústavu učilo číst a psát prstovou abecedou, pojmy se tvořily prostřednictvím znaků, ale nedoslýchaví a ohluchlí žáci byli vyučováni i artikulací. Po Karlu Bergerovi se v ústavu vystřídalo mezi lety 1796-1819 několik ředitelů, až byl v roce 1920 jmenován do funkce abbé Jan Mücke (1770-1840), za jehož působení se v původně německém ústavu začalo vyučovat v jazyce českém. (Hrubý, 1999) Jak uvádí Poul (1996) prvním učitelem, který vyučoval žáky v češtině, byl Petr Veselský (1810-1840). K dalším významným osobnostem Pražského ústavu můžeme zařadit pátera Václava Frosta (1814-1865). Přestože Frost chápal význam znakového jazyka pro život neslyšících, byl si vědom toho, že pro kontakt se společností musí být žáci vyučováni i artikulací, psaní a čtení. A právě kombinací těchto postupů vznikla „*Frostova kombinovaná metoda*“ nazývaná též „*Pražská metoda*“. (Hrubý, 1999) Hrubý (1999, s. 123) dále uvádí: „*Pražská metoda přitom není nic jiného než bilingvální vzdělávání neslyšících, které bylo znovu objeveno v šedesátých letech ve Skandinávii. Principem této metody je, že v některých předmětech se vyučuje ve znakovém jazyce bez mluvení a v jiných se mluví bez ukazování, protože neslyšící budou muset žít ve světě neslyšících i slyšících. Václav Frost předběhl svou dobu a je smutné, že jeho myšlenky musíme nyní studovat v cizině.*“ Zmíníme-li se o dalších ředitelích ústavu, neměli bychom opomenout jména jako Václav Kořátko, Karel M. Kmoch či Antonín Vetešík. V Pražském ústavu působili kromě ředitelů a slyšících učitelů též učitelé neslyšící, kterými byli Václav Wilczek, Ignác Reisser, Jan Karresch, Amálie Kühnelová a František Kudyn. Zajímavostí tohoto ústavu je také skutečnost, že několikrát měnil sídlo svého působení. Na počátku svého vzniku, v roce 1786, sídlil ústav naproti Novoměstské radnici v domě číslo 671, v roce 1831 byl přemístěn do domu na Karlově náměstí, až byl nakonec za ředitele Kmocha vzhledem ke stále se zvětšující kapacitě žáků opět přemístěn a své sídlo našel v lokalitě Praha – Smíchov. V roce 1918 byla ovšem budova ústavu odňata a provizorní ústav působil ve vile ve Starých Dejvicích. Budova v lokalitě Praha – Smíchov byla ústavu opět navrácena až v roce 1929. V roce 1930 ředitel Vetešík zřídil při ústavu 1. MŠ pro neslyšící děti v ČSR. Výrazné změny prodělal ústav za ředitele Aloise Nováka. Za Novákova působení byla k ústavu připojena 1. pomocná škola městská, bylo zrušeno německé oddělení a vzniklo oddělení pro nedoslýchavé žáky. K zásadní změně došlo v roce 1932, neboť Novák v tomto roce zakázal na škole užívání znakového jazyka. Roku 1945 byl ústav zestátněn a namísto ústavu sídlila na Holečkově ulici mateřská škola pro hluchoněmé, národní škola pro hluchoněmé a národní škola pro děti se zbytky sluchu. (Hrubý, 1999) Během následujících let prošla škola změnou názvů ještě několikrát. V současné době nese škola název Střední škola, základní škola

a mateřská škola pro sluchově postižené Holečkova. Tato škola nyní usiluje zejména o to, aby mohli její neslyšící absolventi existovat ve společnosti slyšících a být její plnohodnotnou součástí. (www.skolaholeckova.cz)

4. 8. 2 Moravskoslezský ústav pro hluchoněmé v Brně

V předchozích řádcích jsme si přiblížili první ústav pro hluchoněmé, který vznikl na území Čech v roce 1786. Nyní se přemístíme na Moravu, abychom si představili Moravskoslezský ústav pro hluchoněmé, který zde vznikl v roce 1829. Jak uvádí Hrubý (1999) ke vzniku tohoto ústavu dal podnět Josef Dietmann – rytíř z Trautenburku. Prvním ředitelem, který v ústavu působil, byl Josef Handschuch. Tento ústav se ve svých počátcích stejně jako ústav v Praze inspiroval metodou vídeňskou a preferoval tedy jazyk znakový. Na nátlak samotného Dietmanna však došlo záhy po vzniku ústavu k reorientaci na metodu orální. Další podobnost s ústavem v Praze můžeme najít ve vyučovacím jazyce, neboť se zde také zpočátku vyučovalo německy. Teprve v roce 1885 začal s vyučováním v češtině Jan Valíček. Roku 1885 se uskutečnilo na popud dalšího ředitele ústavu Eduarda Partische sčítání hluchoněmých dětí, kdy bylo zjištěno, že se v oblasti Moravy nacházelo celkem 486 neslyšících dětí, kterým nebylo v tehdejší době poskytováno žádné vzdělávání. Tohoto výsledku se chopil Zemský sněm, na jehož popud byly zřízeny dva ústavy pro české děti, jeden v Lipníku nad Bečvou a druhý v Ivančicích. Ústav v Brně byl přenechán pro vzdělávání dětí německých. V roce 1919 byl ústav v Brně zrušen a jeho opětovné otevření se uskutečnilo až v roce 1929, kdy zde byla zřízena expozitura ústavu v Ivančicích. Významným učitelem této doby byl Hubert Synek. (Hrubý, 1999) V průběhu dalších let přežila expozitura nejen období okupace, ale v roce 1951 došlo díky úsilí rodičů neslyšících brněnských žáků k jejímu osamostatnění, v roce 1956 pak získala expozitura samostatnou budovu (www.zsspbrno.cz). Jak uvádí Hrubý (1999) v roce 1965 byla při škole zřízena samostatná Učňovská škola pro mládež s vadami sluchu. V roce 1987 došlo k oddělení učiliště od základní školy a ke zřízení Střední průmyslové školy oděvní pro sluchově postiženou mládež. V současné době nese škola název Mateřská škola a Základní škola pro sluchově postižené. Součástí školy je také internát a speciálně pedagogické centrum. V rámci výuky preferuje škola bilingvální metodu vzdělávání. Během výuky používají učitelé znakový jazyk, znakovanou češtinu, písemnou a mluvenou formu češtiny. (www.zsspbrno.cz)

4. 8. 3 Ústav pro neslyšící děti židovského náboženství v Mikulově

Jak uvádí Hrubý (1999) došlo v roce 1884 ke zřízení ústavu v Mikulově, který poskytoval vzdělávání sluchově postiženým dětem, jež vyznávaly židovskou víru. Historie tohoto ústavu byla velmi krátká, neboť záhy po vzniku ústavu došlo k jeho převedení do Vídně a po druhé světové válce ústav definitivně zanikl.

4. 8. 4 Diecézní ústav pro hluchoněmé v Litoměřicích

Diecézní ústav pro hluchoněmé v Litoměřicích byl založen roku 1858 biskupem Augustinem Bartolomějem Hillem. Tento ústav vzdělával pouze německé žáky. Roku 1941 došlo k transformaci ústavu na vojenskou nemocnici, aby byl čtyři roky po své přeměně, roce 1945, opětovně otevřen pouze pro žáky české. Tento ústav definitivně zanikl v roce 1947. (Hrubý, 1999)

4. 8. 5 Diecézní ústav pro hluchoněmé v Českých Budějovicích

Jak uvádí Hrubý (1999) Diecézní ústav pro hluchoněmé v Českých Budějovicích byl založen v roce 1871 na popud českobudějovického biskupa Valeriána Jirsíka a byl zřízen „Spolkem k vydržování diecézního ústavu pro hluchoněmé v Budějovicích“. V čele Diecézního ústavu se vystřídali do roku 1948 Matěj Sedlák, František Husar či Václav Měšťan. V roce 1948 prošel tento ústav podobně jako jiné ústavy zestátněním a změnou v kategorizaci. Od 1. 9. 1949 byla škola zřízena jako Zvláštní škola pro hluchoněmé děti. V současnosti nese škola název Mateřská, základní a střední škola pro sluchově postižené. (www.sluchpostcb.cz)

4. 8. 6 Diecézní ústav pro hluchoněmé v Hradci Králové

Jak uvádí Hrubý (1999) další ústav na území Čech byl založen v roce 1881 v Hradci Králové biskupem dr. Josefem Janem Haisem. Prvním ředitelem ústavu byl jmenován Josef Beran. Tento ústav vzdělával jak žáky české, tak žáky německé. V období první světové války došlo k transformaci ústavu na vojenskou nemocnici. Od roku 1923 byl ústav určen pouze pro žáky české, žáci němečtí byli přesunuti do ústavu v Litoměřicích. V roce 1948 zde byla po zestátnění ústavu zřízena Mateřská škola pro hluchoněmé a národní škola pro hluchoněmé.

V roce 1952 došlo k zabrání budovy školy a děti byly z Hradce Králové přemístěny jinam. Zpět do Hradce Králové se vrátily teprve v roce 1963. V současné době nese škola název Střední škola, Základní škola a Mateřská škola. (www.neslkh.com)

4. 8. 7 Moravský zemský ústav pro hluchoněmé v Ivančicích

Historie Moravského zemského ústavu pro hluchoněmé v Ivančicích se na území Moravy datuje od roku 1894. Na počátku svého působení přebral tento ústav všechny české děti z ústavu v Brně, který byl ponechán dětem německým. Jako první ředitel zde působil Josef Kolář. Ve školním roce 1905/06 měl tento ústav celkem osm postupných tříd a díky této skutečnosti byl považován za nejlépe organizovaný ústav v celém Rakousku, neboť žádný jiný ústav osm postupných tříd v té době neměl. V období válek byl ústav obdobně jako jiné ústavy transformován na vojenskou nemocnici. Po znárodnění ústavu v roce 1948 zde byla zřízena národní škola pro hluchoněmé a střední škola pro hluchoněmé⁷. (Hrubý, 1999) V současné době nese tato škola název Mateřská škola, Základní škola a Dětský domov. Specifikem základní školy je, že se při výuce neslyšících zaměřuje na vzdělávání prostřednictvím českého jazyka v jeho mluvené i psané formě. Cílem školy je rovněž rozvíjet u žáků čtení s porozuměním a zvládnání písemné komunikace především pro psaní SMS zpráv. Základ práce se žáky tvoří metoda rozhovoru, jejímž autorem je holandský pedagog van Uden z Institutu pro neslyšící v Sint – Michielsgestelu. (www.neslysici-ivancice.info)

4. 8. 8 Moravský zemský ústav pro hluchoněmé v Lipníku

Moravský zemský ústav pro hluchoněmé v Lipníku byl otevřen stejně jako ústav v Ivančicích v roce 1894. Do čela ústavu se jako první postavil Antonín Holzer. Na počátku první světové války byl ústav přeměněn na vojenskou nemocnici, ale již v roce 1916 byla nemocnice zrušena. Ústav proto přijal děti z ústavu v Ivančicích a Valašského Meziříčí, neboť jejich ústavy fungovaly jako vojenské nemocnice. Roku 1939 se stal ředitel ústavu Hubert Synek. V období druhé světové války byl ústav zrušen, ale po skončení války se sem neslyšící na krátký čas vrátili. Po znárodnění škol zde vznikla národní škola pro hluchoněmé, národní škola pro nedoslýchavé, národní škola pro vadně mluvící a střední škola pro hluchoněmé. V roce 1950 byla škola přemístěna do budovy bývalého kláštera na Sv. Kopečku nedaleko

⁷ Střední škola dle Zákona č. 95/1948 Sb., o základní úpravě jednotného školství neplnila funkci střední školy tak, jak ji známe dnes, ale funkci dnešního druhého stupně základní školy.

Olomouce a od roku 1999 sídlí škola v budově bývalých kasáren v Olomouci. (Hrubý, 1999)
 V současné době nese škola název Střední škola, základní škola a mateřská škola pro sluchově postižené. Součástí školy je internát, speciálně pedagogické centrum, školní jídelna, sportovní areál a rehabilitační centrum s bazénem a saunou. Škola rovněž nese status Fakultní škola pedagogické fakulty UP v Olomouci. (www.sluch-ol.cz)

4. 8. 9 Moravský zemský ústav pro hluchoněmé v Šumperku

Moravský zemský ústav pro hluchoněmé v Šumperku byl otevřen v roce 1907 a obdobně jako ústav v Litoměřicích poskytoval vzdělání pouze dětem německým. Za první světové války byl ústav transformován na vojenskou nemocnici a opětovně otevřen v roce 1919. V tomto roce byly do tohoto ústavu přemístěny též německé děti z ústavu v Brně, neboť ten byl v tomto období zrušen. Za druhé světové války sloužil ústav jako vojenská nemocnice a po odsunu Němců ze Sudet již nebyl znovu otevřen. (Hrubý, 1999)

4. 8. 10 Moravský zemský ústav pro hluchoněmé ve Valašském Meziříčí

Moravský zemský ústav pro hluchoněmé ve Valašském Meziříčí byl jako třetí ústav pro hluchoněmé české děti na Moravě otevřen v roce 1911. Prvním ředitelem ústavu se stal Antonín Schell. Za první světové války postihl ústav obdobný osud jako ostatní ústavy na Moravě a ústav plnil funkci vojenské nemocnice. Z tohoto důvodu byly děti v roce 1916 převedeny do ústavu v Lipníku. Opětovně byla budova ústavu navrácena v roce 1919 a ředitelem se stal Jan Sedláček, který zde zavedl Malischovu vyučovací metodu (mateřská metoda). Hrubý (1999) V období druhé světové války, konkrétně v roce 1938, došlo k opětovnému transformování ústavu na vojenskou nemocnici. Roku 1942 sloužila polovina budovy říšské armádě, ve druhé polovině budovy se vyučovalo. Do této poloviny budovy byly převedeny děti ze zrušeného ústavu v Ivančicích a Lipníku. Od roku 1944 ovšem zabrala armáda všechny prostory budovy a vyučování bylo ukončeno. Znovu se začalo vyučovat v roce 1945. Roku 1948 byl ústav zestátněn a působila zde mateřská škola pro hluchoněmé, národní škola pro hluchoněmé, střední škola pro hluchoněmé, národní škola pro nedoslýchavé a zvláštní škola pro nedoslýchavé. V roce 1984 bylo při škole zřízeno střední odborné učiliště elektrotechnické. V současné době nese škola název Mateřská škola, základní škola a střední škola pro sluchově postižené ve Valašském Meziříčí.

(www.val-mez.cz)

4. 8. 11 Ústav pro hluchoněmé v Plzni

Jak uvádí Hrubý (1999) vyučování neslyšících v Plzni začalo na půdě Ústavu školských sester Noterdamských v roce 1913. V ústavu vyučovala sestra Anna M. Chrysologa Šturmová. V roce 1919 došlo k převedení ústavu na veřejnou školu pro děti hluchoněmé. V roce 1941 byla budova ústavu zabrána armádou a až do roku 1973 sídlila budova ústavu v Plzni – Lochotíně, aby byla v roce 1973 otevřena v novém školském areálu v Plzni – Doubravce. V současné době nese škola název Základní škola a mateřská škola pro sluchově postižené – Plzeň (www.sluchpost-plzen.cz).

4. 8. 12 První český ústav pro hluchoněmé v Praze

První český ústav pro hluchoněmé v Praze byl založen na popud paní Jitky Haunerové-Staňkové v roce 1916. Tento ústav byl určen výhradně českým žákům a od počátku se zde vyučovalo metodou orální. Prvním ředitelem ústavu se stal Josef Kolář. V roce 1926 byla pro ústav otevřena nová budova v Praze – Radlicích, jejímž prvním ředitelem byl jmenován Viktor Parma. V roce 1927 došlo k přejmenování ústavu na „*Výmolův ústav pro hluchoněmé děti*“. V roce 1943 byla budova určena pro účely vojenské nemocnice, ale v roce 1945 došlo k jejímu vrácení. Po zestátnění škol zde byla zřízena střední škola pro hluchoněmé, střední škola pro zbytky sluchu a třídy národní školy pro nemluvící. (Hrubý, 1999) V současnosti nese škola název SŠ, ZŠ a MŠ pro sluchově postižené (www.sksp.org).

4. 8. 13 Veřejná škola pro nedoslýchavé v Praze

Jak uvádí Hrubý (1999) Veřejná škola pro nedoslýchavé v Praze vznikla v roce 1945 v Praze – Libni. Tato škola byla od samého počátku přísně orální, neboť se zaměřovala jen na žáky nedoslýchavé. Roku 1946 došlo k přestěhování školy do Komenského ulice, v roce 1947 do Riegerovy ulice a roku 1948 se škola přestěhovala na Lyčkovo náměstí. Teprve v roce 1950 došlo k definitivnímu ukotvení školy v budově na Ječné ulici. V současné době nese škola název Gymnázium, Základní škola a Mateřská škola pro sluchově postižené (www.jecna27.cz).

Projdeme-li si znovu předcházející řádky, můžeme si všimnout, že osoby se sluchovým postižením mají bohatou historii, která zahrnuje nejstarší etapy dějin lidstva, kdy

stály osoby se sluchovým postižením mimo okruh zájmu slyšící společnosti, přes počátky první péče až ke vzniku prvních ústavů pro tyto osoby. Stěžejním znakem celého předcházejícího textu však je, že se jednalo o vyučování soukromého charakteru. Teprve v roce 1948 na našem území došlo k zestátnění původních ústavů pro hluchoněmé a k jejich transformaci na školy. O této problematice budeme hlouběji pojednávat v následujícím textu.

5 Vzdělávání osob se sluchovým postižením

V minulé kapitole jsme se zabývali historií péče o sluchově postižené. Nyní se pokusíme nastínit si systém vzdělávání, které je osobám se sluchovým postižením poskytováno. Nejprve se seznámíme s historií základního vzdělávání, přičemž toto vzdělávání si rozdělíme na dvě etapy. První etapa se bude týkat let 1948-1991, druhá etapa pak bude mapovat vzdělávání od roku 1991 do současnosti. Po zmapování historie základního vzdělávání si přiblížíme vzdělávání střední.

5. 1 Základní vzdělávání u osob se sluchovým postižením

Základní vzdělávání má v životě každého člověka nedocenitelný význam. Pro rodiče každého dítě je důležité, aby zvolili pro své dítě dobrou základní školu. Rodiče intaktního dítěte dají ve většině případů přednost spádové škole v místě bydliště. Rodiče dítěte se sluchovým postižením musí řešit otázku, zdali jejich dítě bude vzděláváno formou integrace, či zdali jej umístí do některé ze škol pro žáky se sluchovým postižením. A právě školami pro žáky se sluchovým postižením se budeme zabývat v následujícím textu.

5. 1. 1 Základní vzdělávání osob se sluchovým postižením od roku 1948 do roku 1991

Jak uvádí Hrubý (1999) prvotní pokusy o zavedení povinné školní docházky pro neslyšící pochází již z roku 1922. V tomto roce uložila vláda poslankyni Anně Sychravové, aby vypracovala návrh na vzdělávání neslyšících. Bohužel poslankyně záhy po předložení zákona zemřela a povinnou školní docházkou neslyšících se až do roku 1948 nikdo nezabýval.

K zavedení povinné školní docházky neslyšících došlo teprve v roce 1948 Zákonem č. 95/1948 Sb., o základní úpravě jednotného školství (Školský zákon). Tento zákon jasně stanovil: „*Veškeré mládeži se dostane jednotné výchovy a obecného i odborného vzdělávání na školách, které tvoří jednotnou soustavu.*“ Zákon vymezil povinnou školní docházku jako devítiletou a školy pro žáky se zdravotním postižením zahrnul pod kategorii „*Školy pro mládež vyžadující zvláštní péči.*“

Jak uvádí Hrubý (1999, s. 190) tento zákon rozdělil školy pro sluchově postižené na:

„školy pro hluchoněmé“

„školy pro děti se zbytky sluchu“

„školy pro děti nedoslýchavé“

„školy pro hluchoněmé a méně nadané“

Vzpomeneme-li si na pojednání o historii prvních ústavů, musíme si uvědomit, že většina těchto ústavů nebyla zrušena, ale došlo k jejich zestátnění. Po roce 1948 existovaly pro žáky se sluchovým tří školy v Praze, škola v Brně, Plzni, Českých Budějovicích, Valašském Meziříčí, Ivančicích a v Lipníku nad Bečvou.

V roce 1954 přibyla k těmto školám škola v Kyjově a škola v Liberci. Jak uvádí Hrubý (1999) škola v Kyjově vznikla na počátku 50. let díky MUDr. Ladislavovi Kolomazníkovi, který se věnoval diagnostice a výuce nedoslýchavých dětí. Tato škola vznikla nejprve jako lůžkové oddělení nemocnice, teprve v roce 1954 byla škola legalizována a dostala název Škola při ušním, nosním a krčním oddělení nemocnice. V roce 1962 došlo k převedení školy z kompetence zdravotnictví pod školskou správu. V současné době nese škola název Mateřská škola a Základní škola (www.msškyjov.cz). Podíváme-li se na školu v Liberci, začala tato škola vyučovat v roce 1955 pod názvem Národní škola a domov pro nedoslýchavé v Liberci. První ředitelkou byla jmenována Božena Čmelíková, po ní byl v roce 1956 ustanoven ředitelem František Zahradníček. Vzhledem k neustále se zvyšujícímu počtu žáků byla v roce 1984 zahájena výstavba nové budovy, jejíž provoz byl zahájen ke dni 1. září 1989. (Hrubý, 1999) V současné době vyučuje škola pod názvem Základní škola a Mateřská škola pro sluchově postižené (www.ssplbc.cz).

V roce 1978 postihla školy pro sluchově postižené další změna, neboť došlo k prodloužení povinné školní docházky sluchově postižených žáků z dřívějších devíti let na jedenáct let. Tato skutečnost byla stanovena Nařízením vlády č. 91/1978 Sb., jímž se prodlužuje povinná školní docházka na některých školách pro mládež vyžadující zvláštní péči. Toto nařízení jasně stanovilo: *„Povinná školní docházka pro žáky základní školy pro neslyšící, základní školy pro žáky se zbytky sluchu, základní školy pro nedoslýchavé, základní školy pro nemluvící, zvláštní školy pro neslyšící, zvláštní školy pro žáky se zbytky sluchu, zvláštní školy pro nedoslýchavé a zvláštní školy pro nemluvící trvá 11 let.“*

Vyhláška č. 95/1978 Sb., o školách pro mládež vyžadující zvláštní péči pak zřídila pro sluchově postižené tyto typy škol: „*základní škola pro nedoslýchavé, základní škola pro žáky se zbytky sluchu, základní škola pro neslyšící, odborné učiliště pro sluchově postiženou mládež, střední odborné učiliště pro sluchově postiženou mládež, gymnázium a střední průmyslovou školu oděvní pro sluchově postiženou mládež.*“

V roce 1982 došlo k otevření poslední školy pro sluchově postižené v Ostravě. Konkrétně se jednalo o Základní školu pro nedoslýchavé v Ostravě – Porubě. Prvním ředitelem školy byl PaedDr. Pavel Němec. (Hrubý, 1999) V současné době nese škola název Základní škola pro sluchově postižené a Mateřská škola pro sluchově postižené (www.deaf-ostrava.cz).

O dva roky později, v roce 1984, došlo k vydání nového školského zákona, který nesl název Zákon č. 29/1984 Sb., o soustavě základních a středních škol (školský zákon). Tento zákon opět zkrátil prodlouženou jedenáctiletou povinnou školní docházku, neboť přímo stanovil: „*Základní školy pro mládež vyžadující zvláštní péči mají osm ročníků; ministerstvo školství stanoví obecně závazným předpisem školy, které mají devět ročníků.*“

K tomu zákonu byla v roce 1986 vydána Vyhláška č. 49/1986 Sb., o školách pro mládež vyžadující zvláštní péči. Touto vyhláškou byly pro sluchově postižené ustanoveny tyto typy škol: „*základní škola pro nedoslýchavé, základní škola pro žáky se zbytky sluchu, základní škola pro neslyšící, střední odborné učiliště pro sluchově postiženou mládež, gymnázium pro sluchově postiženou mládež a střední průmyslová škola oděvní pro sluchově postiženou mládež.*“

Přestože si z předchozího textu můžeme všimnout, že školy pro sluchově postižené prošly několikrát změnou v názvu, společným jmenovatelem těchto škol zůstává, že až do roku 1991 byly všechny školy děleny podle typu sluchového postižení na školy pro nedoslýchavé, školy pro žáky se zbytky sluchu a školy pro hluchoněmé. (Komorná, 2008) V následujícím textu se proto pokusíme tyto školy lépe charakterizovat.

⇒ Školy pro nedoslýchavé jako typ školy pro žáky se sluchovým postižením

Jak uvádí Komorná (2008) školy pro nedoslýchavé byly určeny žákům, kteří si mohli osvojit češtinu sluchem. Čeština byla pro tyto žáky jazykem mateřským. Výuka žáků v tomto

typu školy probíhala s využitím osnov běžné základní školy. Pulda (1992) dodává, že učivo prvních dvou ročníků běžné základní školy, bylo ve škole pro nedoslýchavé rozděleno do ročníků tří. Komorná (2008) dále uvádí, že absolventi těchto škol se mohli hlásit na maturitní i nematuritní obory jak pro žáky s vadami sluchu, tak pro žáky slyšící.

⇒ **Školy pro žáky se zbytky sluchu a školy pro neslyšící jako typ školy pro žáky se sluchovým postižením**

Jak uvádí Komorná (2008) tyto typy škol byly určeny především žákům, kteří nemohli využívat svůj sluch k osvojení mluvené češtiny. Veškerý čas věnovali učitelé žáků sluchovému tréninku, procvičování odezírání a nácviku mluvení. Takový způsob výuky ovšem nebyl příliš efektivní, neboť žáci věnovali většinu času právě nácviku výše uvedených schopností a na samotnou výuku proto nezbýval čas. Na základě této skutečnosti muselo dojít k redukci vyučovacích osnov. Pulda (1992) dodává, že cílem osnov bylo poskytnout žákům redukované učivo, ale ve srozumitelné formě. Dalším problémem při výuce neslyšících žáků bylo, že mezi žáky a učiteli neexistoval plnohodnotný vyučovací jazyk, neboť žáci měli potíže naučit se česky, či toho vůbec nebyli schopni a učitelé neovládali znakový jazyk.

V roce 1991 na základně Vyhlášky č. 399/1991 Sb., o speciálních školách a speciálních mateřských školách došlo k výrazně změně ve vzdělávání žáků se sluchovým postižením. Tato vyhláška nejen zrušila termín „školy pro mládež vyžadující zvláštní péči“, ale do soustavy škol pro sluchově postižené včlenila i mateřské školy. Touto vyhláškou byla rovněž zrušena klasifikace základních škol pro sluchově postižené dle stupně sluchové vady a byla nahrazena jednotným termínem „speciální základní škola pro sluchově postižené“, neboť Vyhláška č. 399/1991 Sb. jasně stanovila, že pro děti se sluchovým postižením se zřizují: „speciální mateřská škola, základní škola pro sluchově postižené, střední odborné učiliště pro sluchově postiženou mládež, gymnázium pro sluchově postiženou mládež, střední odborná škola pro sluchově postiženou mládež.“

Komorná (2008) doplňuje další změny, ke kterým došlo po roce 1991. Tyto změny zahrnovaly například integraci sluchově postižených do běžných škol, právo na vzdělávání prostřednictvím znakového jazyka, vydávání učebnic a jiných materiálů pro sluchově postižené žáky, zařazení metody bilingválního vzdělávání a totální komunikace či rozšíření nabídky sekundárního vzdělávání.

5. 1. 2 Základní vzdělávání žáku se sluchovým postižením v současnosti

V současné době mohou žáci se sluchovým postižením navštěvovat tři základní školy pro sluchově postižené v Praze, dále školu v Brně, Olomouci, Plzni, Ivančicích, Valašském Meziříčí, Hradci Králové, Českých Budějovicích, Kyjově a Liberci. Kromě základních škol pro žáky se sluchovým postižením mohou tito žáci navštěvovat kteroukoli jinou základní školu formou integrace.

Legislativní vzdělávání žáků se sluchovým postižením upravuje zejména Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (Školský zákon) a Vyhláška č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných.

⇒ Školský zákon a jeho role ve vzdělávání žáků se sluchovým postižením

Jak uvádí § 16 Školského zákona, žák se sluchovým postižením je také žákem se speciálními vzdělávacími potřebami, neboť tento zákon doslovně stanovuje: *„Dítětem, žákem a studentem se speciálními vzdělávacími potřebami je osoba se zdravotním postižením, zdravotním znevýhodněním a sociálním znevýhodněním. Zdravotním postižením je pro účely tohoto zákona mentální, tělesné, zrakové nebo sluchové postižení, vady řeči, souběžné postižení více vadami, autismus a vývojové poruchy učení nebo chování.“*

Tento zákon rovněž stanovuje, že žáci se speciálními vzdělávacími potřebami mají právo na vzdělávání, jehož obsah, formy a metody odpovídají jejich potřebám a možnostem. Dětem, žákům a studentům se sluchovým postižením umožňuje zákon bezplatně se vzdělávat pomocí či prostřednictvím znakové řeči.

Školský zákon dále stanovuje povinnost plnění povinné školní docházky, která je devítiletá. U žáků se zdravotním postižením, tedy i u žáků se sluchovým postižením, kteří jsou vzdělávání ve školách či třídách s upraveným vzdělávacím programem pro tyto žáky, může povinná školní docházka trvat s předchozím souhlasem ministerstva deset let. Povinná školní docházka začíná na počátku školního roku, před jehož začátkem dosáhl žák šestého roku věku. Povinnou školní docházku žáka lze odložit, nejpozději však do začátku školního roku, před jehož zahájením dosáhl žák osmého roku věku. Povinná školní docházka trvá

nejdéle do konce školního roku, v němž žák dosáhl 17 let. U žáků se zdravotním postižením, tedy i u žáků se sluchovým postižením, může ředitel prodloužit školní docházku až do 20 let.

⇒ **Vyhláška č. 73/2005 Sb. a její úprava vzdělávání žáků se sluchovým postižením**

Vyhláška č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných upravuje jednotlivé formy vzdělávání žáků se zdravotním postižením, tedy i žáků se sluchovým postižením. Speciální vzdělávání těchto žáků je dle vyhlášky zajišťováno: „*formou individuální integrace, formou skupinové integrace, ve škole samostatně zřízené pro žáky se zdravotním postižením (dále jen „speciální škola“), nebo kombinací výše uvedených forem.*“ Pro individuálně integrovaného žáka se vytvoří individuální vzdělávací plán, který upravuje vzdělávací potřeby tohoto žáka. Individuální vzdělávací plán může být v případě potřeby vytvořen i pro žáka skupinově integrovaného či žáka speciální školy. Tato vyhláška rovněž stanovuje tyto typy škol pro sluchově postižené: „*mateřská škola pro sluchově postižené, základní škola pro sluchově postižené, střední škola pro sluchově postižené (střední odborné učiliště pro sluchově postižené, odborné učiliště pro sluchově postižené, praktická škola pro sluchově postižené, gymnázium pro sluchově postižené, střední odborná škola pro sluchově postižené).*“

⇒ **Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání a jeho role při vzdělávání žáků se sluchovým postižením**

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (dále jen RVP ZV) navazuje na Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání a je východiskem pro tvorbu Rámcového vzdělávacího programu pro střední vzdělávání. Tento vzdělávací program specifikuje úroveň klíčových kompetencí, stanovuje obsah vzdělávání (učivo a očekávané výstupy), zařazuje do vzdělávání průřezová témata, ale co je nejdůležitější, umožňuje modifikaci vzdělávacího obsahu tak, aby odpovídal vzdělávacím potřebám žáků. (www.vuppraha.cz) Na základě Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání si každá škola zpracovává školní vzdělávací plán.

- Klíčové kompetence RVP ZV v etapě základního vzdělávání

Klíčové kompetence představují soubor dovedností, které by si žáci měli v průběhu základního vzdělávání osvojit. Mezi tyto kompetence patří: „*kompetence k učení, kompetence*

k řešení problému, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální, kompetence občanské a kompetence pracovní.“ (www.vuppraha.cz)

- Vzdělávací oblasti RVP ZV v etapě základního vzdělávání

RVP ZV stanovuje celkem devět vzdělávacích oblastí, které jsou realizovány jedním či více obsahově podobnými obory. Obsah vzdělávacích oblastí je tvořen očekávanými výstupy a samotným učivem. RVP ZV stanovuje tyto vzdělávací oblasti:

Jazyk a jazyková komunikace (Český jazyk, Cizí jazyk)

Matematika a její aplikace

Informační a komunikační technologie

Člověk a jeho svět (Člověk a jeho svět)

Člověk a společnost (Dějepis, Výchova k občanství)

Člověk a příroda (Fyzika, Chemie, Zeměpis, Přírodopis)

Člověk a zdraví (Tělesná výchova, Výchova ke zdraví)

Umění a kultura (Hudební výchova, Výtvarná výchova)

Člověk a svět práce

(www.vuppraha.cz)

- Průřezová témata RVP ZV v etapě základního vzdělávání

Průřezová témata reprezentují aktuální problémy současného světa. Tato témata jsou blíže rozpracována do jednotlivých tematických okruhů. Realizace průřezových témat je povinná a škola musí v průběhu školní docházky zajistit realizaci všech tematických okruhů. Mezi průřezová témata patří: „*Osobnostní a sociální výchova, Výchova demokratického občana, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Multikulturní výchova, Environmentální výchova a Mediální výchova.* (www.vuppraha.cz)

5. 2 Střední vzdělávání žáků se sluchovým postižením

V předcházející kapitole jsme se zabývali základním vzděláním žáků se sluchovým postižením. Nejprve jsme si nastínili situaci, která následovala po zestátnění škol v roce 1948, poté jsme si vymezili období mezi lety 1948-1991 a nakonec jsme si charakterizovali

současné možnosti základního vzdělávání žáků se sluchovým postižením. V této kapitole si přiblížíme další stupeň vzdělávání, tedy stupeň střední.

5. 2. 1 Střední vzdělávání žáků se sluchovým postižením od roku 1948 do roku 1991

Jak uvádí Komorná (2008) existovaly až do roku 1991 v celém Československu pouze dvě střední školy pro žáky se sluchovým postižením, ve kterých mohli tito žáci složit maturitní zkoušku. Těmito školami bylo gymnázium v Praze – Ječné ulici a střední průmyslová škola oděvní ve Slovenské Kremnici. Obě tyto školy byly určeny především žákům nedoslýchavým. Žáci se zbytky sluchu a žáci neslyšící měli pouze omezené možnosti, neboť mohli navštěvovat jen střední odborné učiliště pro sluchově postiženou mládež v Praze na Smíchově či v Brně. Pro chlapce byly nabízeny obory jako klempíř, krejčí, obuvník, čalouník a strojní mechanik. Dívky se mohly vyučit v podobných oborech jako chlapci, tedy krejčová, obuvnice a čalounice.

5. 2. 2 Střední vzdělávání žáků se sluchovým postižením po roce 1991

Dle Komorné (2008) došlo po roce 1991 k výrazně změně ve středním vzdělávání žáků se sluchovým postižením, neboť tito žáci se mohli začít hlásit na jakoukoli střední školu ukončenou maturitní zkouškou bez ohledu na jejich typ a stupeň sluchové vady. Postupně také došlo ke vzniku dalších středních škol pro sluchově postižené.

5. 2. 3 Střední vzdělávání žáků se sluchovým postižením v současnosti

Chceme-li se bavit o středním vzdělávání žáků se sluchovým postižením v současnosti, musíme si uvědomit, že stejně jako mohou žáci se sluchovým postižením navštěvovat základní školu, která není přímo určena pro tyto žáky, mohou formou integrace pokračovat také ve středním vzdělávání na škole, která pro ně není primárně určena. Přesto nelze opomenout, že střední školy pro žáky se sluchovým postižením mají své opodstatnění, proto se o nich podrobněji zmíníme v následujícím textu.

Dle vyhlášky č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami existují pro žáky se sluchovým postižením gymnázium, střední odborná škola, střední odborné učiliště, odborné učiliště a praktická škola⁸.

⇒ **Gymnázium pro sluchově postižené**

V současné době existuje v České republice jediné gymnázium, které je určeno žákům se sluchovým postižením. Toto gymnázium se nachází v Praze na Ječné ulici. Gymnázium nabízí klasický čtyřletý studijní obor Gymnázium a čtyřletý studijní obor Informační služby. Oba tyto obory jsou ukončeny maturitní zkouškou. (www.jecna27.cz)

⇒ **Střední odborné školy pro sluchově postižené**

- Střední škola ve Valašském Meziříčí.

Tato škola nabízí pro své žáky celkem dva maturitní obory. Konkrétně se jedná o obor Elektronické počítačové systémy a Počítačové systémy a aplikovaná elektrotechnika. Od školního roku 2012/2013 otevírá tato škola rovněž tříleté nástavbové studium ukončené maturitou v oboru Mechanik-elektrotechnik a pětiletý obor Zahradnictví. (www.val-mez.cz)

- Střední zdravotnická škola pro sluchově postižené v Praze – Radlicích

Střední zdravotnická škola nabízí sluchově postiženým žákům možnost získat střední vzdělání s maturitou ve studijním oboru Asistent zubního technika. Toto studium je koncipováno jako čtyřleté. (www.sksp.org)

- Střední škola pro sluchově postižené v Brně

Tato střední škola nabízí žákům se sluchovým postižením čtyřletý studijní obor Informační technologie, který je ukončen maturitní zkouškou. (www.ssbrno.cz)

- Střední pedagogická škola pro sluchově postižené v Hradci Králové

Střední pedagogická škola nabízí svým zájemcům se sluchovým postižením čtyřletý studijní obor Předškolní a mimoškolní pedagogika. Tento obor je ukončen maturitní zkouškou. (www.neslhk.com)

⁸ V následujícím textu jsou střední školy klasifikovány dle typu střední školy, proto názvy škol v některých případech nemusí odpovídat oficiálnímu názvu školy. Oficiální názvy škol budou uvedeny v příloze.

- Střední odborná škola pro sluchově postižené Praha – Holečkova

Tato střední odborná škola nabízí čtyřletý maturitní obor Hotelnictví a tříleté nástavbové studium, zakončené maturitní zkouškou v oboru Podnikání. (www.skolaholeckova.cz)

- Střední odborná škola Olomouc – Svatý Kopeček

Střední odborná škola v Olomouci na Svatém Kopečku nabízí svým zájemcům středoškolské vzdělání ve studijním oboru Hotelnictví. Tento studijní obor je čtyřletý a je ukončen maturitní zkouškou. Škola rovněž nabízí nástavbové studium v oborech Gastronomie a Podnikání. Tyto obory jsou dvouleté a jsou rovněž zakončeny maturitní zkouškou. (www.sskopecek.cz)

⇒ **Střední odborné učiliště pro sluchově postižené**

- Střední odborné učiliště pro sluchově postižené ve Valašském Meziříčí

Střední odborné učiliště nabízí žákům tříletý učební obor Zahradník a zahradnice, Zahradnické práce a Elektrikář. Tyto obory jsou ukončeny závěrečnou zkouškou s výučním listem. (www.val-mez.cz)

- Střední odborné učiliště a odborné učiliště pro sluchově postižené v Hradci Králové

Střední odborné učiliště v Hradci Králové nabízí profesní přípravu v oborech Truhlář, Umělecký truhlář, Umělecký řezbář, Kuchař a Cukrář. Všechny obory jsou tříleté a jsou ukončeny závěrečnou zkouškou, jejímž úspěšným složením získá žák výuční list. (www.nesl-hk.cz)

- Střední odborné učiliště Praha – Holečkova

Střední odborné učiliště v Praze na Holečkově ulici nabízí uchazečům učební obory jako Cukrář, Krejčí, Kuchař a číšník, Malíř a lakýrník, Pekař, Strojní mechanik a Čalouník. Všechny tyto obory jsou koncipovány jako čtyřleté, ukončené závěrečnou zkouškou. Úspěšným vykonáním závěrečné zkoušky obdrží žák výuční list. (www.skolaholeckova.cz)

- Střední odborné učiliště Olomouc – Svatý Kopeček

Střední odborné učiliště Olomouc – Svatý Kopeček nabízí svým žákům tříleté učební obory Kuchař-číšník, Cukrář, Prodavač, Stravovací a ubytovací služby, Potravinářská výroba a Práce ve stravování. Obory jsou ukončeny závěrečnou zkouškou s výučním listem. (www.sskopecek.cz)

⇒ **Odborné učiliště pro sluchově postižené**

- Odborné učiliště pro sluchově postižené v Brně

Toto odborné učiliště nabízí svým budoucím žákům tříleté učební obory Prodavačské práce a Podlahářské práce, které jsou ukončeny závěrečnou zkouškou s výučním listem. (www.ssrno.cz)

- Odborné učiliště pro sluchově postižené v Hradci Králové

Odborné učiliště pro sluchově postižené nabízí tříleté učební obory Truhlářské práce, Kuchařské práce a Cukrářské práce. Tyto obory jsou ukončeny závěrečnou zkouškou s výučním listem. (www.neslhk.cz)

- Odborné učiliště Praha – Holečkova ulice

Toto odborné učiliště realizuje tříleté učební obory Cukrářské práce, Malířské a lakýrnické práce, Kuchařské práce, Čalounické práce a Šití oděvů. Všechny výše uvedené obory jsou ukončeny závěrečnou zkouškou, jejímž absolvováním žák obdrží výuční list. (www.skolaholeckova.cz)

- Odborné učiliště České Budějovice

Odborné učiliště v Českých Budějovicích nabízí svým žákům tříletý učební obor Sklenářské práce. Tento obor je ukončen závěrečnou zkouškou, na jejímž základě obdrží žák výuční list. (www.sluchpostcb.cz)

⇒ **Praktická škola pro žáky se sluchovým postižením**

- Praktická škola dvouletá Olomouc

Praktická škola dvouletá je určena žákům se sníženou úrovní rozumových schopností, žákům s více vadami a v neposlední řadě žákům, kteří ukončili povinnou školní docházku v základní škole praktické, základní škole speciální, nižším než devátém ročníku a ve výjimečných případech též v devátém ročníku. Tato praktická škola je zaměřena na ruční práce a přípravu pokrmů. (www.sluch-ol.cz)

- Praktická škola dvouletá a Praktická škola jednoletá České Budějovice

Praktická škola dvouletá v Českých Budějovicích je určena žákům se sluchovým postižením, kteří mají navíc snížené rozumové schopnosti. Tuto školu mohou navštěvovat i žáci s více vadami, žáci, kteří navštěvovali základní školu praktickou, základní školu speciální nebo žáci, kteří ukončili základní vzdělání dříve než v devátém ročníku. Praktická škola jednoletá poskytuje vzdělání především žákům s těžkým sluchovým postižením v kombinaci s těžkým mentálním postižením, více vadami a autismem. (www.sluchpostcb.cz)

5. 2. 4 Legislativní úprava středního vzdělání žáků se sluchovým postižením

Střední vzdělání žáků se sluchovým postižením upravuje zejména Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání a Vyhláška č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných. Dle Školského zákona mohou všichni žáci, tedy i žáci se sluchovým postižením, získat těchto stupňů vzdělání: „*střední vzdělání, střední vzdělání s výučním listem, střední vzdělání s maturitou.*“ Střední vzdělání je dosaženo absolvováním vzdělávacího programu v délce 1-2 roky, střední vzdělání s výučním listem je dosaženo absolvováním vzdělávacího programu v délce 2-3 let či programu zkráceného studia, na jejichž základě žák získá výuční list. Střední vzdělání s maturitou žák získá absolvováním šestiletého či osmiletého gymnázia, čtyřletých studijních programů, nástavbového studia v délce dvou let či vzdělávacího programu zkráceného studia pro získání vzdělání zakončeného maturitní zkouškou. Žákům se zdravotním postižením může ředitel školy ve výjimečných případech prodloužit střední vzdělávání, nejvýše však o dva roky. Vzdělávání na střední škole je určeno žákům, kteří splnili povinnou školní docházku, či úspěšně ukončili základní vzdělání před ukončením povinné školní docházky a úspěšně složili

přijímací zkoušky. Vzdělávání ve vzdělávacích oborech k dosažení středního vzdělání je ukončeno závěrečnou zkouškou, na jejímž základě absolvent obdrží vysvědčení o závěrečné zkoušce, vzdělávání ve vzdělávacích oborech k dosažení středního vzdělání s výučním listem je ukončeno závěrečnou zkouškou, na jejímž základě absolvent obdrží výuční list a vzdělávání ve vzdělávacích oborech k dosažení středního vzdělání s maturitou je ukončeno maturitní zkouškou, jejímž úspěšným splněním získá žák maturitní vysvědčení. Střední školy realizují vzdělávání dle Rámcového vzdělávacího programu pro gymnázium, Rámcového vzdělávacího programu pro odborné vzdělávání, Rámcového vzdělávacího programu praktická škola dvouletá a Rámcového vzdělávacího programu praktická škola jednoletá. Na základě rámcových vzdělávacích programů si školy tvoří školní vzdělávací plán.

⇒ **Způsoby ukončení středního vzdělání**

- **Závěrečná zkouška**

Závěrečná zkouška se v těch oborech vzdělání, jejichž absolvováním žák získá vysvědčení o závěrečné zkoušce, skládá z praktické zkoušky z odborných předmětů a z teoretické zkoušky z odborných předmětů. Závěrečná zkouška v těch oborech vzdělání, jejichž absolvováním žák získá vysvědčení o závěrečné zkoušce, se skládá z písemné zkoušky a ústní zkoušky a ze zkoušky praktické. (Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání)

- **Maturitní zkouška**

Maturitní zkouška je v současné době tvořena dvěma částmi. První část je společná pro všechny žáky, ve druhé části se žáci profilují dle svého zaměření. Splní-li žák obě tyto části úspěšně, získá střední vzdělání s maturitní zkouškou.

Společná část maturitní zkoušky se skládá ze dvou povinných zkoušek, ze zkoušky z českého jazyka a literatury a dále buď z cizího jazyka, nebo matematiky. Z nepovinných předmětů může žák ve společné části absolvovat max. 3 nepovinné zkoušky, z cizího jazyka, matematiky, občanského a společenskovedního základu, biologie, fyziky, chemie, dějepisu, zeměpisu a dějin umění.

Profilová část maturitní zkoušky je tvořena 2-3 povinnými zkouškami z předmětů, které stanoví ředitel školy dle příslušného RVP a ŠVP. Tyto zkoušky musí být v souladu se

zaměřením školy. Z nepovinných předmětů si mohou v profilové části žáci vybrat nejvýše 2 nepovinné předměty z nabídky, kterou dle RVP a ŠVP stanoví ředitel školy. Zkoušky v profilové části mohou být realizovány formou maturitní práce, ústní zkouškou před komisí, písemnou zkouškou, praktickou zkouškou či kombinací výše uvedených forem.

Pro každou zkoušku, která je pro žáka povinná, si žák volí odpovídající úroveň obtížnosti. Tato úroveň může být základní, nebo vyšší.

(www.novamaturita.cz)

⇒ **Specifika maturitní zkoušky u žáků se sluchovým postižením**

Žáci se zdravotním postižením mají ze zákona právo na uzpůsobení podmínek konání maturitní zkoušky. (Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělání) Cílem společné části zkoušky u žáků se sluchovým postižením je nejen konat maturitní zkoušku za takových podmínek, aby se minimalizoval jejich handicap, ale také aby byla zachována objektivita a srovnatelnost s výsledky intaktní populace. V rámci eliminace znevýhodnění žáků se sluchovým postižením jsou tito žáci kategorizováni do tří skupin.

- První skupina žáků se sluchovým postižením

První skupina žáků se sluchovým postižením má v rámci eliminace handicapu prodloužen čas ke složení zkoušky o 50 %. Tito žáci také mohou během zkoušky využívat kompenzační pomůcky a je u nich vyloučen poslech z cizího jazyka. (www.novamaturita.cz)

- Druhá skupina žáků se sluchovým postižením

Druhá skupina žáků se sluchovým postižením má v rámci eliminace handicapu nárok na prodloužení času ke složení maturitní zkoušky o 100 %, formální úpravy zkušební dokumentace, obsahovou úpravu či nahrazení některých úloh, využívání kompenzačních pomůcek a vyloučení poslechu z cizího jazyka. Žáci mají také možnost zapisovat řešení přímo do testového sešitu.

- Třetí skupina žáků se sluchovým postižením

Třetí skupina žáků má nárok na všechny výhody skupiny druhé. Navíc mají tito žáci právo na konání modifikované zkoušky z českého jazyka a anglického jazyka pro neslyšící

a tlumočení českého znakového jazyka či jiných komunikačních systémů, které nejsou založeny na českém jazyce. (www.novamaturita.cz)

Do jednotlivých skupin jsou tito žáci zařazeni na základě vypracovaného posudku, který zpracovává školské poradenské zařízení ve spolupráci s žákem, vyučujícími, odborným lékařem či dalšími institucemi. Vypracovaný posudek obsahuje zařazení žáka do příslušné skupiny a kategorie, specifikaci uzpůsobení podmínek, výčet kompenzačních pomůcek a specifikaci případné asistence či tlumočnických služeb. Originál posudku žák odevzdává spolu s vyplněnou maturitní přihláškou řediteli školy. (www.novamaturita.cz)

5. 3 Vysokoškolské studium studentů se sluchovým postižením

V předchozí kapitole jsme se zabývali středním vzděláním a jeho možnostmi u studentů se sluchovým postižením. Zároveň jsme si vyjmenovali střední školy, které jsou pro tyto žáky určeny. Dále jsme si nastínili legislativní úpravu středního vzdělání a vymezili si způsoby ukončení tohoto stupně vzdělání. Vzhledem k tomu, že v současné době studuje stále více studentů na vysoké škole, je vcelku logické, že stoupá i počet studentů se sluchovým postižením. Dnes v České republice neexistuje škola, která by poskytovala vysokoškolské vzdělání pouze studentům se sluchovým postižením. Existují zde však dva obory, které jsou těmto studentům určeny. Těmito obory jsou Výchovná dramatika pro Neslyšící v Brně a Čeština v komunikaci neslyšících.

5. 3. 1 Výchovná dramatika pro neslyšící

Výchovná dramatika pro Neslyšící je umělecko-pedagogický obor, který je zaměřen na pohybové výchovné disciplíny. Obor je realizován Divadelní fakultou Janáčkovy akademie múzických umění (JAMU). Tento obor je strukturován jako tříleté bakalářské studium a následně navazující magisterské studium. Během studia je stěžejním předmětem „pohybové divadlo“. Důraz se klade také na výtvarnou a pohybovou kreativitu. Během studia absolvují studenti předměty jako kurz práce s maskou a loutkou, kurz líčení či výtvarné techniky. Praktické zkušenosti získávají studenti realizací představení pro veřejnost v Divadelním studiu Marta. Z teoretických předmětů jsou pro studenty realizovány předměty dějiny kultury,

dějiny pohybového divadla, speciální pedagogika, surdopedie, pedagogická a vývojová psychologie. (<http://difa.jam.cz>)

5. 3. 2 Čeština v komunikaci neslyšících

Čeština v komunikaci neslyšících je bakalářský a následně navazující magisterský studijní obor, který je realizován Ústavem českého jazyka a teorie komunikace na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Tento studijní obor si klade za cíl připravit specialisty s dokonalou znalostí českého znakového jazyka. Tito profesionálové působí zejména v hraničních profesích mezi slyšící a neslyšící populací. Z těchto profesí můžeme zmínit učitele, tlumočníky českého znakového jazyka, lektory a výzkumníky českého znakového jazyka, moderátory pořadů pro neslyšící či zaměstnance servisních organizací pro tyto osoby. V rámci studia absolvují studenti předměty jako český znakový jazyk, znakový jazyk, lingvistika, způsoby zápisu komunikace ve znakovém jazyce a psaná čeština českých neslyšících. Ve druhém ročníku si pak studenti volí specializaci či specializace, kterým se chtějí v budoucnu věnovat. Tato specializace může být komunikační, odborná nebo tlumočnická. (<http://old.ucjtk.ff.cuni.cz>)

5. 4 Vysokoškolské poradny a centra pro studenty se sluchovým postižením

Ostatní studenti, kteří si nezvolili ani jeden z výše nabízených studijních oborů pro neslyšící, využívají v rámci vysokoškolského studia studijní nabídky, která je určena pro intaktní populaci. K tomu, aby tito studenti mohli zvládat studium na vysoké škole, přispívají zejména nejrůznější vysokoškolské poradny a centra, která pomáhají studentům se sluchovým postižením překonat bariéry spojené s postižením sluchu. Vysokoškolské poradny a centra nabízí studentům se sluchovým postižením pedagogické, speciálně pedagogické, psychologické, sociální a právní poradenství, tlumočení českého znakového jazyka a znakové češtiny, zapisování přednášek, výuku komunikačních technik či zapůjčování technických a kompenzačních pomůcek.

5. 4. 1 Seznam vysokoškolských poraden a center pro studenty se specifickými potřebami

V současné době téměř každý vysoká škola podporuje budoucí zájemce o studium na vysoké škole a své vysokoškolské studenty se specifickými potřebami zřizováním vysokoškolských poraden a center pro tyto studenty. V následujícím přehledu si některé z těchto center a poraden vyjmenujeme.

- ⇒ *Centrum pomoci handicapovaným, Univerzita Palackého v Olomouci*
- ⇒ *Kancelář pro studenty se speciálními vzdělávacími potřebami, Univerzita Karlova v Praze*
- ⇒ *Teiresiás – Středisko pro pomoc studentům se speciálními potřebami, Masarykova univerzita Brno*
- ⇒ *Poradenské středisko ČZU pro studenty se speciálními potřebami*
- ⇒ *Poradna pro studenty se speciálními potřebami, České vysoké učení technické Praha*
- ⇒ *Akademická poradna a poradna pro zpřístupňování studia lidem se zdravotním postižením, Technická univerzita v Liberci*
- ⇒ *Augustin – Středisko podpory pro studenty se speciálními potřebami, Univerzita Hradec Králové*

(www.csvs.cz, Langer, 2007, s. 72)

6 Povolání a zaměstnání osob se sluchovým postižením

V minulých kapitolách jsme se zabývali velkými tematickými celkem „*Vzdělání*.“ Nejprve jsme si řekli něco o základních školách a rámcovém vzdělávacím programu, následovně jsme se zmínili o středních školách, neboť volba vhodné střední školy je pro žáky se sluchovým postižením velice důležitá. Zvolí-li si žák střední odbornou školu, střední odborné učiliště či odborné učiliště, často touto volbou rozhodne o svém budoucím povolání. Padne-li volba na klasické gymnázium, ve většině případů se jedná o předstupeň budoucího vysokoškolského vzdělání, ve kterém se žák později jako student odborně profiluje. Volba střední školy a s ní související volba povolání tedy hraje důležitou roli u všech žáků, a právě touto volbou se nyní budeme zabývat.

6. 1 Volba povolání aneb profesní orientace žáků se sluchovým postižením

„Volba povolání je určitý proces, ve kterém člověk zvažuje na základně různých kritérií další postup ve své profesionální kariéře a na jehož konci dospívá k nějakému rozhodnutí.“ (Pugnerová, 2006, s. 10) Pugnerová (2006) dále uvádí, že tento proces probíhá na základě dvou hlavních skupin kritérií. V první skupině kritérií jsou zahrnuty zájmy, představy žáků, šance, povahové, intelektové, tělesné a zdravotní rysy a znaky, ale též hranice a omezení rozhodujícího se žáka. Zamyslíme-li se nad touto skupinou kritérií, musíme si uvědomit, že žák se sluchovým postižením může mít stejně jako žák bez sluchového postižení určité představy o svém budoucím povolání, ale jeho sluchové postižení a z něj vyplývající handicap těmto představám nemusí vždy odpovídat. Druhou skupinu kritérií tvoří dle Pugnerové (2006) specifické znaky určitého povolání jako pracovní prostředí, pracovní náplň či pracovní předměty. I v této skupině musíme opět brát v úvahu, že existují povolání, která se pro osoby se sluchovým postižením primárně nehodí. Jsou to zejména povolání náročná na komunikaci, ale i povolání vykonávaná v hlučném prostředí. Osoby se sluchovým postižením naopak mohou vykonávat řemesla jako krejčí, švadlena, elektrikář, automechanik, kadeřnice, truhlář, zahradník a zámečnick. Dále mohou být zaměstnání jako hospodyně či administrativní pracovník. Vhodné jsou též práce na počítači. Tyto osoby mohou najít uplatnění i v pedagogické či sociální sféře. (www.prace.cz)

Pugnerová (2006) nakonec podotýká, že rozhodování o budoucím povolání je výsledkem konfrontací obou skupin kritérií a hledáním přijatelného kompromisu. U žáků se sluchovým postižením musíme volit velice pečlivě tak, aby byly alespoň částečně splněny nejen představy, ale aby toto povolání bylo pro žáky se sluchovým postižením vhodné.

Opatřilová, Zámečnicková (2005) ve své publikaci „*Předprofesní a profesní příprava zdravotně postižených*“ uvádějí určitá specifika, která se týkají předprofesní přípravy žáků s tělesným postižením. Specifika však jdou velice dobře použít i u osob se sluchovým postižením.

⇒ **Vzdálenost**

Zatímco rodiče intaktních dětí umístí svého potomka ve většině případů na střední školu v místě bydliště či v sousedním městě, rodiče žáka se sluchovým postižením musí své dítě často umístit do školy na druhý konec republiky, aby dítě mohlo absolvovat vysněný obor.

⇒ **Seberealizace**

Volba povolání je pro žáky končící povinnou školní docházkou nejen jakýmsi předpokladem pro získání budoucího zaměstnání, ale také nástrojem seberealizace. Zatímco pro intaktní populaci je v zaměstnání nástrojem seberealizace náplň daného zaměstnání, pro osobu se zdravotním postižením to je zaměstnání jako takové. (Opatřilová, Zámečnicková, 2005) Máme-li například čerstvého absolventa středního vzdělání se sluchovým postižením a komunikuje-li tento absolvent navíc prostřednictvím znakového jazyka, často má velmi omezené šance na nalezení vhodného zaměstnání. Volbou adekvátního studijního či učebního oboru si žák může tyto šance výrazně zvýšit, proto bychom volbu neměly podceňovat.

⇒ **Pracovní uplatnění**

Podíváme-li se na otázku pracovního uplatnění, je důležité se zaměřit také na uplatnění regionálního charakteru. Obecně ovšem můžeme říci, že uchazeč se zdravotním postižením bývá handicapován hned dvakrát. První handicap vychází z jeho zdravotního postižení a s ním souvisejících předsudků. Druhým handicapem jsou často nedostatečné sociální kompetence a dovednosti, mezi které můžeme zařadit nízké sebehodnocení, přeceňování či podceňování pracovních omezení nebo neschopnost efektivní komunikace. (Opatřilová, Zámečnicková, 2005)

6. 2 Poradenství v oblasti volby povolání u žáků se sluchovým postižením

V mnoha případech se stává, že rodiče žáků se sluchovým postižením potřebují poradit s volbou povolání nebo by rádi získali informace o zvolené škole či oboru. Tyto informace mohou rodičům poskytnout školy prostřednictvím výchovného poradce, školská poradenská zařízení, střediska výchovné péče, informační a poradenské středisko při Úřadu práce a v neposlední řadě webové portály.

6. 2. 1 Role školy při volbě povolání žáků se sluchovým postižením

Škola poskytuje poradenské služby zaměřené na prevenci školní neúspěšnosti, sociálně patologických jevů, kariérní poradenství, péči o vzdělávání nadaných a mimořádně nadaných žáků a podporu žáků s neprospěchem. (Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních) Tyto poradenské služby může škola poskytovat prostřednictvím výchovného poradce, školního metodika prevence, školního psychologa a školního speciálního pedagoga. Školní metodik prevence se primárně zabývá prevencí sociálně patologických jevů a žáky jiného etnika. Školní psycholog dnes stále ještě není přítomen na všech školách a role školního speciálního pedagoga je často nejasná. Na školách, kde se vzdělávají žáci se zdravotním postižením, je přirozené, že jsou všichni vyučující rovněž i speciální pedagogové. Tito speciální pedagogové však plní především funkci učitelkou. Na běžných základních školách tato funkce není ve většině případů vůbec zavedena. Stěžejní roli má proto v kariérovém poradenství výchovný poradce.

⇒ Výchovný poradce

Výchovný poradce zajišťuje na škole především poradenské, metodické a informační činnosti. Jednou z jeho poradenských činností je poradenství kariérové. Náplň kariérového poradenství tvoří koordinace mezi kariérovým vzděláváním a diagnosticko-poradenskými činnostmi zaměřenými na volbu povolání, skupinová šetření k volbě povolání, zájmové dotazníky, individuální šetření k volbě povolání (ve spolupráci s třídním učitelem), poradenství zákonným zástupcům (ve spolupráci s třídním učitelem), spolupráce s pedagogicko-psychologickou poradnou, speciálně pedagogickým centrem, střediskem výchovné péče a zajišťování skupinových návštěv žáků v informačních a poradenských

střediscích při Úřadech práce. (Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních)

6. 2. 2 Školská poradenská zařízení a jejich role při volbě povolání u žáků se sluchovým postižením

Mezi školská poradenská zařízení patří pedagogicko-psychologické poradny a speciálně pedagogická centra. (Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních) U žáků se sluchovým postižením hrají primární roli především speciálně pedagogická centra, která jsou pro tyto žáky přímo určena.

⇒ Centrum poskytující služby žákům se sluchovým postižením, jejich zákonným zástupcům, školám a školským zařízením

Speciálně pedagogické centrum zjišťuje připravenost žáků na povinnou školní docházku, zajišťuje speciálně pedagogickou péči a vzdělávání, podílí se na vypracování IVP, vykonává diagnostické činnosti a poskytuje poradenství v otázkách vzdělávání žáků se sluchovým postižením. Rovněž zapůjčuje kompenzační pomůcky, rozvíjí u žáků komunikační dovednosti, orální komunikaci, vizuálně-motorickou komunikaci, provádí výcvik odezírání, výcvik čtení s porozuměním a v neposlední řadě sluchovou výchovu. (Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních)

⇒ Pedagogicko-psychologická poradna

Tato poradna poskytuje služby pedagogicko-psychologického a speciálně pedagogického poradenství, pedagogicko-psychologickou pomoc při výchově a vzdělávání žáků. Jednou ze složek pedagogicko-psychologického a speciálně pedagogického poradenství je i kariérové poradenství. Žáci se sluchovým postižením primárně využívají služeb speciálně pedagogického centra. (Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních)

6. 2. 3 Informační a poradenská střediska (IPS) při Úřadech práce

Informační a poradenská střediska při Úřadech práce poskytují služby žákům se specifickými vzdělávacími potřebami, studentům a absolventům, ale také rodičům, školským zařízením a dalším zájemcům. Tato střediska poskytují zejména informace o síti středních

a vysokých škol, studijních a učebních oborů, podmínkách a průběhu přijímacího řízení, nárocích a požadavcích na povolání, možnostech uplatnění absolventů v praxi, situaci na trhu práce či možnostech rekvalifikace. Střediska dále organizují pro žáky besedy k volbě povolání. Pro absolventy středních škol besedy k problematice vstupu do zaměstnání. Na podzim pořádají tato střediska ve spolupráci se školami „Burzu škol“ (<http://portal.mpsv.cz>)

Absolvují-li žáci studijní či učební obor a absolventi vysokých škol ukončí své vysokoškolské vzdělávání, přichází pravý čas k tomu, aby si našli vhodné zaměstnání. Většina lidí si v této souvislosti představí trvalý pracovní příjem, ovšem zaměstnání a v něm vykonávaná práce přináší i řadu dalších aspektů, o kterých si povíme v následujících řádcích.

6. 3 Význam práce pro osoby se sluchovým postižením

Novosad (2009, s. 45) tvrdí: *„Za práci považujeme smysluplnou tělesnou a duševní aktivitu vedoucí k určitému, předem stanovenému zřejmému, cíli a k vytváření hodnot, které mají význam pro jedince i společnost. Práce je předpokladem a současně nástrojem seberealizace.“*

Dle Novosada (2009) má práce význam existenční a materiální, rozvojový a tvořivý, kooperační a socializační, estetický a kulturní a v neposlední řadě má význam relaxační.

Procházková (2009) ovšem vyjmenovává překážky, které se objevují při začleňování osob se zdravotním, tedy i sluchovým postižením na trh práce. Mezi tyto překážky patří neodpovídající kvalifikace, předsudky majoritní společnosti a malá informovanost uchazečů se sluchovým postižením i budoucích zaměstnavatelů.

6. 4 Úprava zaměstnávání osob se zdravotním (sluchovým) postižením

Problematiku zaměstnávání osob se zdravotním postižením upravuje především Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti. O tomto zákoně a konkrétních úpravách si pohovoříme v následujícím textu.

Zákon o zaměstnanosti, konkrétně §67-§84 tohoto zákona, řeší problematiku zaměstnávání osob se zdravotním postižením, kterým se dle tohoto zákona poskytuje zvýšená ochrana na trhu práce.

Tento zákon dělí osoby se zdravotním postižením do třech skupin:

⇒ **Osoby, které byly orgánem sociálního zabezpečení uznány invalidní ve třetím stupni („osoby s těžším zdravotním postižením“)**

Osoba, která je invalidní ve třetím stupni, je taková, jejíž schopnost soustavné výdělečné činnosti poklesla o 70 % (Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění)

⇒ **Osoby, které byly orgánem sociálního zabezpečení uznány invalidní v prvním a druhém stupni**

Osoba je invalidní v prvním stupni, pokud její schopnost soustavné výdělečné činnosti poklesla nejméně o 35 %, nejvíce o 49 %. Pokud schopnost soustavné výdělečné činnosti poklesla nejméně o 50 % a nejvíce o 69 %, jedná se o osobu invalidní ve druhém stupni. (Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění)

⇒ **Osoby se zdravotním znevýhodněním**

Osoba se zdravotním znevýhodněním je taková, která může vykonávat soustavné zaměstnání či jinou výdělečnou činnost, ale její schopnosti být nebo zůstat pracovně začleněna, vykonávat dosavadní povolání nebo využít dosavadní kvalifikace nebo kvalifikaci získat, jsou podstatně omezeny z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu, který trvá déle než jeden rok a výrazně omezuje fyzické, psychické a smyslové schopnosti a s nimi spojenou schopnost pracovního uplatnění. (Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti)

6. 4. 1 Pracovní rehabilitace osob se zdravotním (sluchovým) postižením

Pracovní rehabilitace je dle Zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti vymezena jako: „*souvislá činnost zaměřená na získání a udržení vhodného zaměstnání osoby se zdravotním postižením, kterou na základě její žádosti zabezpečují krajské pobočky Úřadu práce a hradí náklady s ní spojené.*“ Tato rehabilitace zahrnuje poradenství zaměřené na volbu povolání, volbu zaměstnání a jiné výdělečné činnosti, přípravu pro zaměstnání či jinou výdělečnou činnost, zprostředkování, udržení a změnu zaměstnání, změnu povolání a vytváření vhodných

podmínek pro práci. Příprava pro zaměstnání či jinou výdělečnou činnost může být teoretická a praktická. Tato příprava zahrnuje přípravu na budoucí povolání, přípravu k práci a specializované rekvalifikační kurzy. Osobám se zdravotním postižením náleží v průběhu rekvalifikace stejně jako osobám intaktním podpora při rekvalifikaci, pokud tato osoba není vedena v evidenci uchazeče o zaměstnání a nepobírá podporu v nezaměstnanosti. (Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti)

6. 4. 2 Chráněné pracovní místo jako pracovní místo pro osoby se sluchovým postižením

„Chráněné pracovní místo je pracovní místo zřízené zaměstnavatelem pro osobu se zdravotním postižením na základě písemné dohody s Úřadem práce. Na zřízení chráněného pracovního místa poskytuje Úřad práce zaměstnavateli příspěvek. Chráněné pracovní místo musí být obsazeno po dobu 3 let. Chráněným pracovním místem může být i pracovní místo, které je obsazeno osobou se zdravotním postižením, pokud je vymezeno v písemné dohodě mezi zaměstnavatelem a Úřadem práce. Dohoda se uzavírá po dobu 3 let.“ (Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti) Na zřízení chráněného pracovního místa je poskytován zaměstnavateli příspěvek. Tento příspěvek může činit maximálně osminásobek průměrné mzdy v národním hospodářství za první až třetí čtvrtletí předchozího kalendářního roku a maximálně dvanáctinásobek této mzdy na zřízení chráněného pracovního pro osobu s těžším zdravotním postižením. Pokud zaměstnavatel zřizuje na základě jedné dohody s Úřadem práce deset a více pracovních míst, může tento příspěvek činit až desetinásobek u osoby se zdravotním postižením a čtrnáctinásobek u osoby s těžším zdravotním postižením. Kromě příspěvku na zřízení chráněného pracovního místa může Úřad práce poskytnout i příspěvek na částečnou úhradu provozních nákladů. Tento příspěvek lze poskytnout po uplynutí 12 měsíců na základě dohody mezi Úřadem práce a zaměstnavatelem nebo osobou, která je samostatně výdělečně činná. Roční příspěvek může činit nejvýše 48 000 Kč. (Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti)

Kromě příspěvku na zřízení a následně provoz chráněného pracovního místa poskytuje krajská pobočka Úřadu práce příspěvek⁹ zaměstnavateli, který zaměstnává více než 50% osob se zdravotním postižením.

⁹ Tento příspěvek se vyplácí do výše 75 % skutečně vynaložených nákladů na mzdy a platy zaměstnanců v pracovním poměru, kteří jsou osoby se zdravotním postižením. (Zákon č. 435/2004, o zaměstnanosti)

6. 4. 3 Práva a povinnosti zaměstnavatelů osob se zdravotním (sluchovým) postižením

Všichni zaměstnavatelé mají právo požadovat od Úřadu práce informace a poradenství v oblasti zaměstnávání osob se zdravotním postižením, součinnost při vyhrazování pracovních míst, které jsou obzvláště vhodná pro tyto osoby, spolupráci při vytváření pracovních míst pro osoby se zdravotním postižením a nakonec také pomoc při individuální úpravě pracovního místa pro osobu se zdravotním postižením. (Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti)

Mezi povinnosti zaměstnavatele potom patří rozšiřovat nabídku pracovních míst pro osoby se zdravotním postižením, spolupracovat při zajišťování pracovní rehabilitace, vést evidenci zaměstnanců se zdravotním postižením a vést evidenci pracovních míst, která jsou vyhrazena pro osoby se zdravotním postižením.

Tento zákon dále stanovuje, že pro zaměstnavatele, který má v pracovním poměru více než 25 zaměstnanců vzniká povinnost zaměstnávat povinný podíl zaměstnanců se zdravotním postižením. Tento povinný podíl činí 4 %. Zaměstnavatel může povinný podíl zajistit nejen zaměstnáním osoby se zdravotním postižením v pracovním poměru, ale i náhradním způsobem plnění.

(Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti)

6. 5 Úřady práce a jejich role při hledání zaměstnání osob se sluchovým postižením

Ukončí-li žák či student se sluchovým postižením své vzdělávání, často jeho první kroky vedou na Úřad práce, který hraje důležitou roli při hledání zaměstnání

Úřad práce České republiky poskytuje všem občanům informační služby o volných pracovních místech, situaci na trhu práce, podmínkách zaměstnávání a možnostech dalšího vzdělávání. Dále poskytuje poradenské služby pro volbu povolání, volbu rekvalifikace a zprostředkování vhodného zaměstnání. Osobám se zdravotním postižením Úřad práce zabezpečuje pracovní rehabilitaci. Pro osobu se zdravotním postižením, která je samostatně výdělečně činná může tento úřad poskytnout příspěvek na zřízení chráněného pracovního místa a poskytuje též poradenské služby pro volbu přípravy k práci. Uchazečům o zaměstnání poskytuje služby spojené se zprostředkováním zaměstnání po podání „Žádosti

o zprostředkování zaměstnání“. Těmto uchazečům vyplácí po splnění zákonem stanovených podmínek podporu v nezaměstnanosti, nebo v rekvalifikaci. (<http://portal.mpsv.cz>)

6. 6 Agentury práce a jejich role při zprostředkování zaměstnání osobám se sluchovým postižením

Dle Zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti mohou zprostředkovávat zaměstnání nejen Úřady práce, ale i Agentury práce. Tyto agentury mohou zprostředkovávat zaměstnání na území České republiky či z České republiky do zahraničí a naopak. Agentury práce musí vést evidenci o počtu volných míst, na které je požadováno zprostředkování zaměstnání, dále vést evidenci jimi umístěovaných fyzických osob a jejich zaměstnanců. Jednou z agentur, která může zprostředkovávat zaměstnání je Agentura pro neslyšící.

6. 6. 1 Agentura pro Neslyšící – APPN, o. s.

Agentura pro neslyšící vznikla na území Prahy roku 2006. Stěžejním cílem této agentury je zlepšit postavení neslyšících na trhu práce a zvýšit dostupnost a kvalitu sociálních služeb pro tyto osoby.

Agentura pro neslyšící poskytuje tyto služby:

⇒ Pracovní poradenství jako forma pomoci osobám se sluchovým postižením

V rámci pracovního poradenství nabízí agentura služby Podporované zaměstnávání, Krátkodobé profesní poradenství, Intervence, Job kluby, Poradenství online a Telefonické vyřizování.

Podporované zaměstnávání je časově omezená služba, která trvá nejdéle 24 měsíců. Cílem služby je pomoci osobám se sluchovým postižením či osobám se sluchovým a kombinovaným postižením najít a hlavně udržet si zaměstnání na volném trhu práce, ale také zvýšit si úroveň dovedností, které jsou potřebné k získání a udržení zaměstnání. Tato služba se poskytuje terénně buď formou doprovodu na pracovní pohovory, či formou pracovní asistence přímo v zaměstnání. Tato služba je poskytována pouze na území Prahy. (www.appn.cz)

Krátkodobé profesní poradenství je časově omezená služba, která trvá nejdéle 3 měsíce. Tato služba se poskytuje především těm klientům se sluchovým postižením, kteří nepotřebují a nevyžadují delší podporu ani při hledání zaměstnání, ani po nástupu do práce. Tato služba je poskytována pouze pro zájemce z Prahy. (www.appn.cz)

Intervence je služba pro osoby se sluchovým postižením, která těmto osobám pomáhá zajistit zaměstnání, jež si samy vyhledaly a vybraly. Uchazeči, kteří žijí v Praze, si vyberou volné pracovní místo z webových stránek této agentury, a poté kontaktují pracovního konzultanta. Pracovní konzultant domluví uchazečům pracovní pohovor a zajistí pracovní asistenci během pohovoru i první den nástupu do zaměstnání. Bydlí-li osoby se sluchovým postižením mimo Prahu, najdou si nejprve inzeráty, které nabízejí zaměstnání v místě bydliště. Tyto inzeráty musí obsahovat konkrétní informace o vybrané pracovní pozici a kontaktní údaje. Spolu s inzeráty pak osoby se sluchovým postižením zašlou do agentury také svůj životopis. Pracovní konzultant na základě zaslaných materiálů osloví zaměstnavatele, ale na pracovní pohovor ani do zaměstnání jej nedoprovází. (www.appn.cz)

Job klub je skupinové setkání, které je pořádáno pro neslyšící, jež hledají práci, nebo jsou v pořadníku čekatelů na spolupráci v programu Podporované zaměstnávání a Krátkodobé profesní poradenství. V rámci setkávání si neslyšící předávají své zkušenosti, získávají potřebné informace a dovednosti k uplatnění na volném trhu práce. Také se zde dozvídají, kde a jak hledat práci, jak psát životopis a motivační dopis či jak uspět na pracovním pohovoru. (www.appn.cz)

Poradenství online je služba poskytována především zájemcům, kteří bydlí mimo Prahu a nemohou do agentury přijít osobně. Poradenství probíhá přes webkameru po předchozím telefonickém objednání. (www.appn.cz)

Kromě pracovního poradenství nabízí agentura na svých webových stránkách přehled internetových odkazů na stránky a portály, na kterých je možno hledat zaměstnání.

⇒ **Tlumočnická služba online jako forma pomoci osobám se sluchovým postižením**

Tlumočnická služba online je 24 hodinová služba, která nabízí neslyšícím tlumočení rozhovoru po telefonu, překlad či úpravu textu. Pro slyšící pak tato služba nabízí především tlumočení rozhovoru s neslyšícími. (www.appn.cz)

⇒ **Tlumočnické výjezdy jako forma pomoci osobám se sluchovým postižením**

Tlumočnické výjezdy je služba, která slouží výhradně pro nouzové situace jako nehody, krádeže, akutní případy a jen za předpokladu dostupnosti tlumočnicka. Služba je poskytována v noci od 22:00 do 04:00 hodin. (www.appn.cz)

⇒ **Právní poradna jako forma pomoci osobám se sluchovým postižením**

Právní poradna poskytuje osobám se sluchovým postižením poradenství v oblasti pracovního, občanského, obchodního a trestního práva. (www.appn.cz)

Při hledání zaměstnání mohou osoby se sluchovým postižením využít kromě výše zmíněných Úřadů práce a Agentur práce také webových portálů, novinových inzerátů či organizací pro osoby se sluchovým postižením jako Česká unie neslyšících či Svaz neslyšících a nedoslýchavých.

II PRAKTICKÁ ČÁST

1 Úvod do praktické části

V teoretické části závěrečné práce jsem se zabývala problematikou sluchového postižení a osobami se sluchovým postižením z mnoha různých úhlů. Nejprve jsem se snažila nastínit terminologii sluchového postižení ze speciálně pedagogického a medicinského hlediska, dále jsem se zaměřila na komunikaci osob se sluchovým postižením od odezírání, přes znakový jazyk až po jejich specifické komunikační projevy. Rozsáhlou kapitolu jsem věnovala historii a současnému pojetí vzdělávání osob se sluchovým postižením. Nakonec jsem se zabývala volbou povolání a problematikou zaměstnávání osob se sluchovým postižením. Praktická část závěrečné práce se opírá o poznatky z teoretické části a je koncipovaná v logickém sledu tak, aby odpovídala uvedeným kapitolám v předchozí části. Cílem práce je zmapování údajů, které mohou mít, či přímo mají vliv na pracovní uplatnění našich respondentů. Nejprve se zabývám obecnými otázkami, abych si udělala o našich respondentech se sluchovým postižením přehled, dále se věnuji otázkám základního, středního, popřípadě také vysokoškolského vzdělání, neboť předpokládám, že dosažená úroveň vzdělání hraje v budoucím pracovním uplatnění významnou roli. Stěžejní část zaujmají otázky, týkající se povolání a zaměstnání. V otázkách směřujících k povolání se snažím zjistit, jaké měli naši respondenti představy o budoucím povolání, na jaké povolání se na škole připravovali a zdali se tomuto povolání nyní věnují. Na závěr se zabývám otázkami zaměstnávání osob se sluchovým postižením, prostřednictvím nichž se chci dozvědět, zdali se naši respondenti domnívají, že mají stejné šance získat zaměstnání jako osoby slyšící, jakým způsobem našli současné zaměstnání či zda jsou informováni o možnosti pracovní rehabilitace, kterou dle Zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti poskytují Úřady práce jako formu pomoci nezaměstnaným osobám se zdravotním postižením. Vzhledem k tomu, že je každá osoba se sluchovým postižením individuální bytost a její možnosti vzdělávání, přípravy na budoucí povolání a pozdější pracovní uplatnění jsou vysoce individuální, nemohu s jistotou říci, že pro všechny osoby se sluchovým postižením platí výsledky, které jsem zjistila.

2 Kooperující zařízení

Vzhledem k tomu, že jsem v naší práci usilovala o získání co nejširšího spektra osob se sluchovým postižením, a to nejen z hlediska věku, ale i dosaženého stupně vzdělání, spolupracovala jsem s Oblastní unií neslyšících Olomouc a Svazem neslyšících a nedoslýchavých Zlín. Velkou část našich respondentů jsme rovněž obeslala e-mailem.

3 Cílová skupina

Cílovou skupinu respondentů tvořily zaměstnané osoby staří osmnácti let a osoby připravující se na budoucí pracovní uplatnění na vysoké škole. Skupina zahrnovala respondenty z různých krajů České republiky se všemi stupni vzdělání. Také z hlediska sluchové vady vykazovala naše skupina poměrně variabilní charakteristiky, neboť se zde vyskytly osoby nedoslýchavé, neslyšící, se zbytky sluchu i ohluchlé.

4 Metoda sběru dat

Jako metodu sběru dat jsem zvolila dotazník. Dotazník měl část úvodní a dále čtyři zaměřené sekce. Úvodní část mi pomohla udělat si představu o rozložení respondentů z hlediska pohlaví, věku, dosaženého vzdělání a místa narození. Sekce I se zabývala respondenty z hlediska sluchového postižení. V této sekci jsem zjišťovala dobu vzniku sluchového postižení, hloubku sluchového postižení, zařazení do kategorie osob se sluchovým postižením, využívání kompenzačních pomůcek a stěžejní formu komunikace v běžném životě. V sekci II jsem se věnovala vzdělání respondentů. Tuto sekci jsem dále rozdělila na podoblasti A, B, C. Podoblast A se týkala základního vzdělávání, podoblast B se zaměřovala na oblast středního vzdělávání a podoblast C se zabývala vzděláním vysokoškolským. Vzhledem k předpokladu, že většina respondentů navštěvovala školu pro sluchově postižené, jsem tuto skutečnost více rozvedla a zabývala se také tím, jaký typ základní či střední školy respondenti navštěvovali. V názvech škol jsem vycházela z názvů uvedených ve školském zákoně, který v dané době platil. Sekce III poskytuje odpovědi na otázky týkající se povolání. V této sekci je převážná většina otázek otevřených. Prostřednictvím těchto otázek jsem zjišťovala, čím chtěly být osoby se sluchovým postižením v dětství, na jaké povolání se

připravovaly a zdali se zvolenému povolání v zaměstnání věnují. Poslední IV. sekci tvořily otázky vztahující se k zaměstnání. Zde jsem se zajímala o to, zdali se cítí být osoby se sluchovým postižením znevýhodnění při hledání zaměstnání, jak si hledali své současné zaměstnání a jestli jsou informováni o možnostech pracovní rehabilitace či o existenci Agentury profesního poradenství pro neslyšící (APPN). Přestože jsem se snažila, aby byly otázky formulovány jasně a jednoduše, lze pozorovat úbytek odpovědí zejména v otázkách, které vyžadovaly písemnou odpověď.

5 Postup při sběru dat

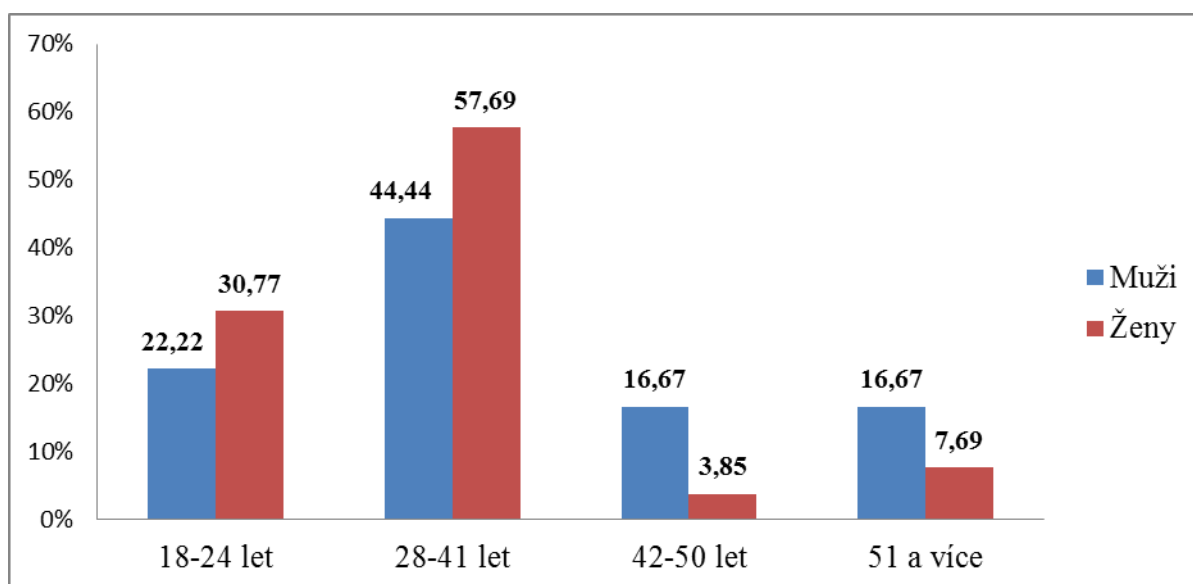
Při sběru dat jsem ve výzkumné části postupovala dvěma způsoby. První způsob spočíval v zaslání dotazníků e-mailem. Vzhledem k tomu, že mi své odpovědi ve většině případů zaslali zpět pouze respondenti s vysokoškolským vzděláním, vyplňovala jsem zbylé dotazníky s osobami se sluchovým postižením osobně a to na pracovišti Oblastní unie neslyšících Olomouc a Svazu neslyšících a nedoslýchavých Zlín.

6 Zpracování dotazníků

Ve výzkumné části jsem operovala s počtem 44 dotazníků, což činí 100 %. Z toho 59,09 % tvoří ženy a 40,91 % muži. Pro vytvoření lepšího obrazu o našich respondentech, jsem je v sekci I-III dělila dle pohlaví. Do podoblasti C (vysoké školy) v sekci II jsem započítala kromě osob s vysokoškolským vzděláním též osoby, které mají středoškolské vzdělání, ale vysokou školu v současné době studují. V sekci III jsem naše respondenty kromě pohlaví pro větší přehled dělila též dle středoškolského, či vysokoškolského vzdělání, přičemž do kategorie osob se středoškolským vzděláním jsou řazeni i respondenti, kteří byli v předchozí sekci řazeni mezi respondenty s vysokoškolským vzděláním, pokud nemají ukončen alespoň bakalářský studijní program. V sekci IV jsem respondenty již dle pohlaví nedělila, neboť jsme o nich hlavní údaje získala z předchozích částí a dělila jsem je pouze na osoby s vysokoškolským vzděláním a bez vysokoškolského vzdělání.

Tabulka č. 1: Věk respondentů

	Muži		Ženy	
	počet	počet (%)	počet	počet (%)
18-27 let	4	22,22	8	30,77
28-41 let	8	44,44	15	57,69
42-50 let	3	16,67	1	3,85
51 a více let	3	16,67	2	7,69
Celkem	18	100	26	100

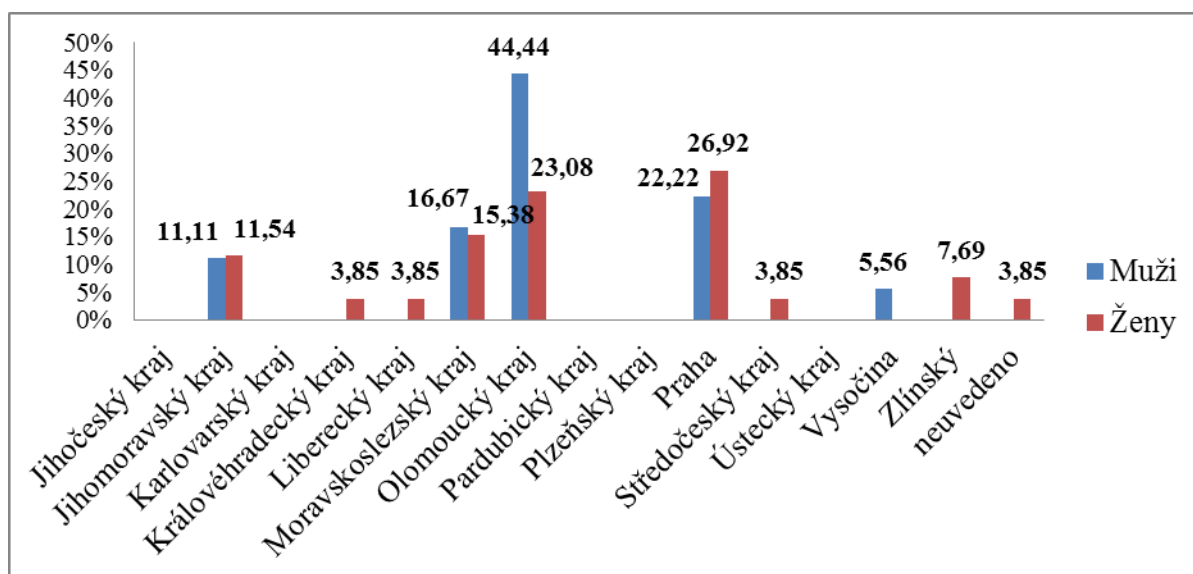
Graf č. 1: Věk respondentů**Komentář č. 1: Věk respondentů**

Z grafu vyplývá, že 57,69 % žen je ve věkovém rozmezí 28-41 let, 30,77 % žen je ve věkovém rozmezí 18-24 let, 7,69 % žen má více než 51 let a pouhých 3,85 % žen je ve věkovém rozmezí 42-50 let. Muži dosáhli věkového rozmezí 28-41 let ve 44,44 % případů, věkového rozmezí 18-24 let ve 22,22 % případů a stejný počet mužů, tj. 16,67 % je ve věkovém rozmezí 42-50 let a 51 a více let.

Tabulka č. 2: Místo narození

	Muži		Ženy	
	počet	počet (%)	počet	počet (%)
Jihočeský kraj	0	0,00	0	0,00
Jihomoravský kraj	2	11,11	3	11,54
Karlovarský kraj	0	0,00	0	0,00
Královéhradecký kraj	0	0,00	1	3,85
Liberecký kraj	0	0,00	1	3,85
Moravskoslezský kraj	3	16,67	4	15,38
Olomoucký kraj	8	44,44	6	23,08
Pardubický kraj	0	0,00	0	0,00
Plzeňský kraj	0	0,00	0	0,00
Praha	4	22,22	7	26,92
Středočeský kraj	0	0,00	1	3,85
Ústecký kraj	0	0,00	0	0,00
Vysočina	1	5,56	0	0,00
Zlínský kraj	0	0,00	2	7,69
neuvedeno	0	0,00	1	3,85
Celkem	18	100	26	100

Graf č. 2: Místo narození

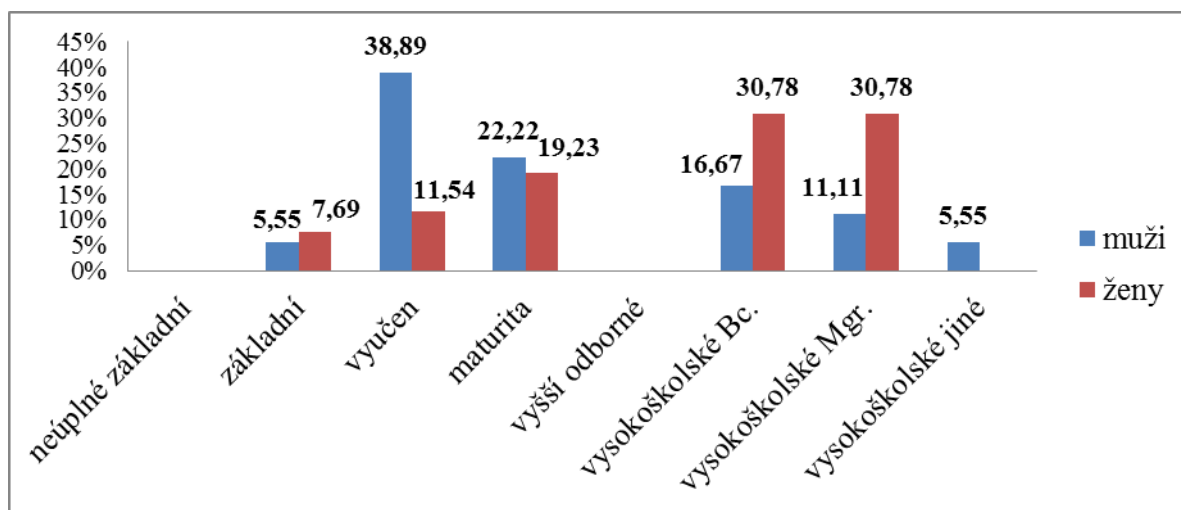
Komentář č. 2: Místo narození

Z grafu vyplývá, že nejvíce mužů, tedy 44,44 % pochází z Olomouckého kraje. 22,22 % mužů pochází z Prahy, 16,67 % z Moravskoslezského kraje a 11,11 % z Jihomoravského kraje. Mezi ženami se objevuje větší zastoupení jednotlivých krajů. 26,92 % žen pochází z Prahy, 23,08 % z Olomouckého kraje, 15,38 % z Moravskoslezského kraje, 11,11 % z kraje Jihomoravského a 7,69 % z kraje Zlínského. Stejný podíl, tj. 3,85 % pak pochází z kraje Královéhradeckého, Libereckého a Středočeského.

Tabulka č. 3: Nejvyšší dosažené vzdělání

	Muži		Ženy	
	počet	počet (%)	počet	počet (%)
neúplné základní	0	0,00	0	0,00
základní	1	5,56	2	7,69
vyučen	7	38,89	3	11,54
středoškolské s maturitou	4	22,22	5	19,23
vyšší odborné	0	0,00	0	0,00
vysokoškolské Bc.	3	16,67	8	30,77
vysokoškolské Mgr.	2	11,11	8	30,77
vysokoškolské jiné	1	5,56	0	0
Celkem	18	100	26	100

Graf č. 3: Nejvyšší dosažené vzdělání

Komentář č. 3: Nejvyšší dosažené vzdělání

Shodný počet žen, tj. 30,78 % má vysokoškolské bakalářské a vysokoškolské magisterské vzdělání. 19,23 % žen má maturitu, 11,54 % je vyučeno a pouhých 7,69 % má vzdělání základní. Z mužů je 38,89 % vyučeno, 22,22 % má maturitu, 16,67% vysokoškolské bakalářské vzdělání, 11,11% vysokoškolské magisterské vzdělání a stejný počet, tj. 5,55 % má základní, či vysokoškolské jiné vzdělání.

6.1 Informace o sluchovém postižení

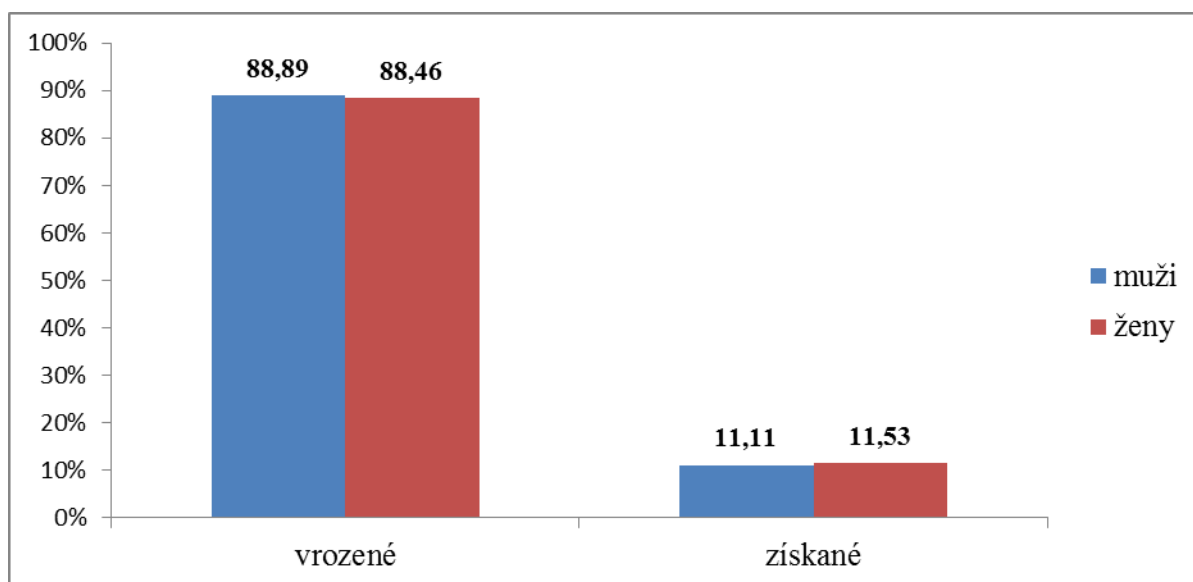
1. Doba vzniku sluchového postižení

- a) vrozené
- b) získané

Tabulka č. 4: Doba vzniku sluchového postižení

	Muži		Ženy	
	počet	počet (%)	počet	počet (%)
vrozené	16	88,89	23	88,46
získané	2	11,11	3	11,54
Celkem	18	100	26	100

Graf č. 4: Doba vzniku sluchového postižení

Komentář č. 4: Doba vzniku sluchového postižení

88,89 % mužů má vrozené sluchové postižení a 11,11 % mužů má získané sluchové postižení. Téměř shodný počet žen, tj. 88,46 % žen, má stejně jako muži vrozené sluchové postižení a 11,53 % získané sluchové postižení.

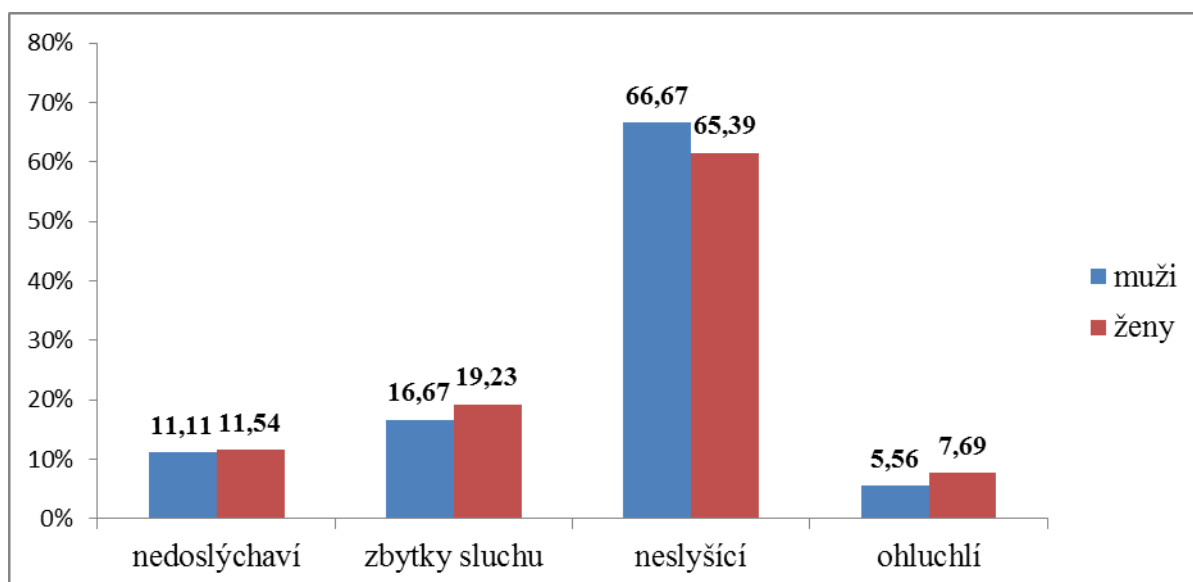
2. Do jaké skupiny osob se sluchovým postižením patříte?

- a) nedoslýchaví
- b) neslyšící
- c) osoby se zbytky sluchu
- d) ohluchlí

Tabulka č. 5: Kategorie osob se sluchovým postižením

	Muži		Ženy	
	počet	počet (%)	počet	počet (%)
nedoslýchaví	2	11,11	3	11,54
osoby se zbytky sluchu	3	16,67	5	19,23
neslyšící	12	66,67	16	61,54
ohluchlí	1	5,56	2	7,69
Celkem	18	100	26	100

Graf č. 5: Kategorie osob se sluchovým postižením

Komentář č. 5: Kategorie osob se sluchovým postižením

Ze znázorněného grafu je zřejmé, že naši respondenti patří do rozličných kategorií osob se sluchovým postižením. Z mužů je 66,67 % neslyšících, 16,67 % patří mezi osoby se zbytky sluchu, 11,11 % je nedoslýchavých a 5,56 % patří do kategorie ohluchlých. Z žen je 65,39 % neslyšících, 19,23 % patří do kategorie osob se zbytky sluchu, 11,54 % je nedoslýchavých a 7,69 % žen řadíme do kategorie ohluchlí.

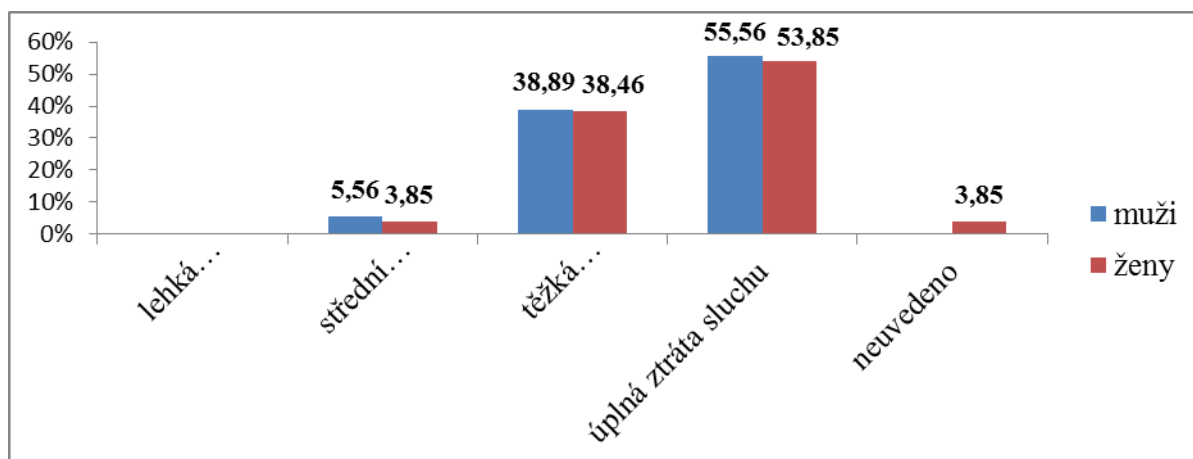
3. Jakou sluchovou ztrátu máte

- lehká nedoslýchavost
- střední nedoslýchavost
- těžká nedoslýchavost
- úplná ztráta sluchu

Tabulka č. 6: Hloubka sluchové ztráty

	Muži		Ženy	
	počet	počet (%)	počet	počet (%)
lehká nedoslýchavost	0	0,00	1	3,85
střední nedoslýchavost	1	5,56	10	38,46
těžká nedoslýchavost	7	38,89	14	53,85
úplná ztráta sluchu	10	55,56	1	3,85
neuveдено	0	0,00	0	0,00
Celkem	18	100	26	100

Graf č. 6: Hloubka sluchové ztráty

Komentář č. 6: Hloubka sluchové ztráty

55,56 % mužů má úplnou ztrátu sluchu, 38,89 % mužů má těžkou nedoslýchavost a 5,56 % mužů má střední nedoslýchavost. Také u žen jsou tyto hodnoty velice podobné, neboť 53,86 % má úplnou ztrátu sluchu, 38,46 % má těžkou nedoslýchavost a 3,85 % má střední nedoslýchavost.

4. Nosíte sluchadlo?

- a) ANO
- b) NE

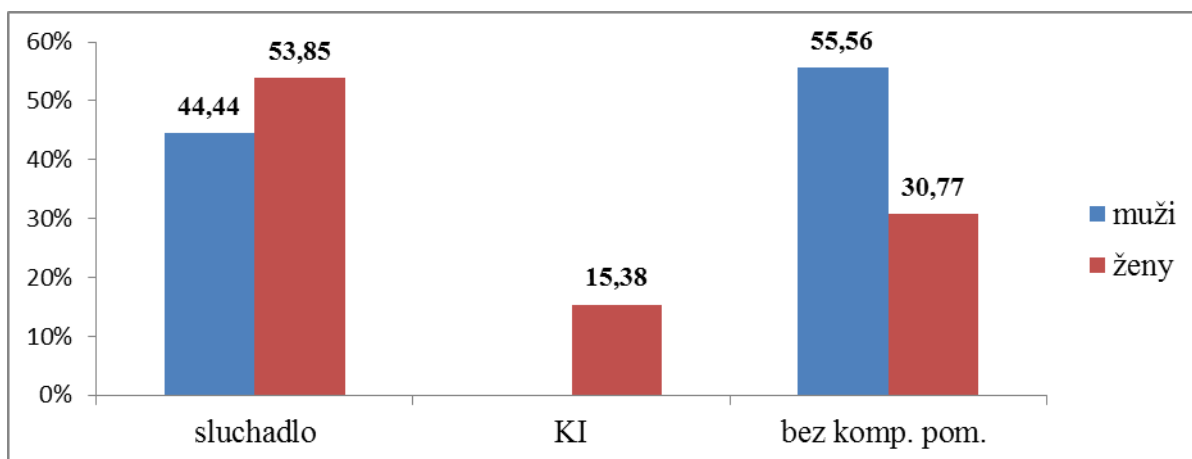
5. Máte kochleární implantát?

- a) ANO
- b) NE

Tabulka č. 7: Kompenzační pomůcky

	Muži		Ženy	
	počet	počet (%)	počet	počet (%)
sluchadlo	8	44,44	14	53,85
kochleární implantát	0	0,00	3	11,54
bez pomůcky	10	55,56	9	34,62
Celkem	18	100	26	100

Graf č. 7: Kompenzační pomůcky

Komentář č. 7: Kompenzační pomůcky

Z výše znázorněného grafu je možno vyčíst, že 55,56 % mužů je bez kompenzační pomůcky a 44,44 % používá sluchadlo. 53,85 % žen nosí sluchadlo, 15,38 % žen má voperován kochleární implantát a 30,77 % žen žádnou pomůcku nenosí.

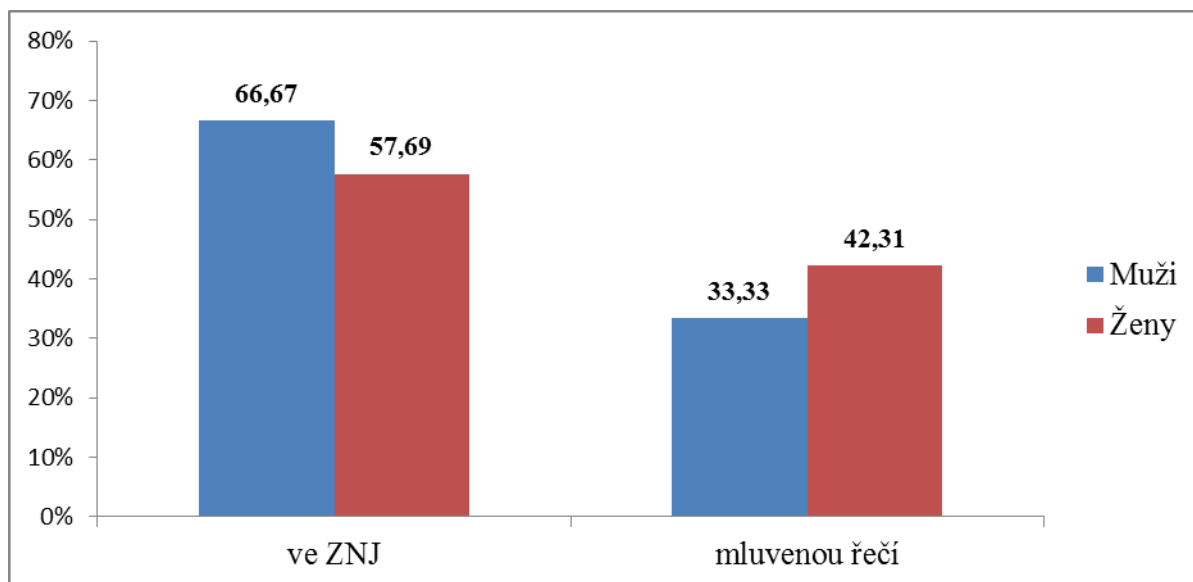
6. V každodenním životě komunikujete převážně:

- a) mluvenou řečí
- b) znakovým jazykem

Tabulka č. 8: Preferovaná forma komunikace

	Muži		Ženy	
	počet	počet (%)	počet	počet (%)
ve ZNJ	12	66,67	15	57,69
mluvenou řečí	6	33,33	11	42,31
Celkem	18	100	26	100

Graf č. 8: Preferovaná forma komunikace

Komentář č. 8: Preferovaná forma komunikace

66,67 % mužů preferuje v běžném životě znakový jazyk a 33,33 % dává přednost mluvené řeči. Rovněž ženy z 55,69 % preferují znakový jazyk před mluvenou řečí, které dává přednost 42,31 % žen.

6.2 Informace o vzdělávání

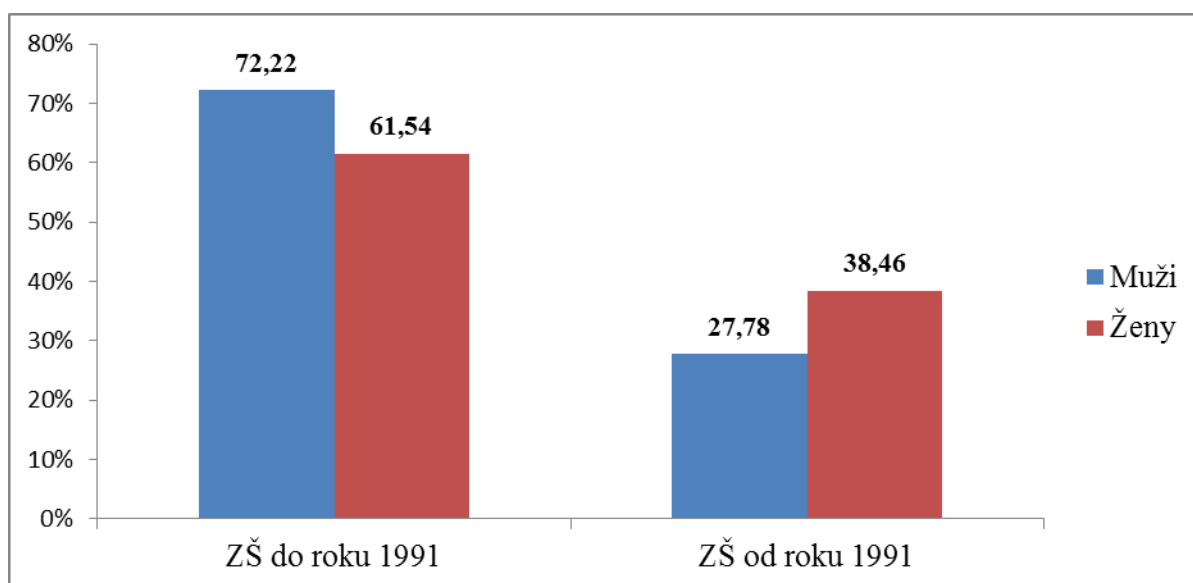
A) Základní školy (ZŠ)

Jakou základní školu jste navštěvovali?

Tabulka č. 9: Docházka respondentů do ZŠ do roku 1991 a od roku 1991

	Muži		Ženy	
	počet	počet (%)	počet	počet (%)
ZŠ do roku 1991	13	72,22	16	61,54
ZŠ od roku 1991	5	27,28	10	38,46
Celkem	18	100	26	100

Graf č. 9: Docházka respondentů do ZŠ do roku 1991 a od roku 1991

Komentář č. 9: Docházka respondentů do ZŠ do roku 1991 a od roku 1991

Z výše uvedeného grafu vyplývá, že většina respondentů navštěvovala základní školu do roku 1991, konkrétně se jednalo o 72,22 % mužů a 61,54 % žen. Od roku 1991 pak navštěvovalo základní školu 27,78 % mužů a 38,46 % žen.

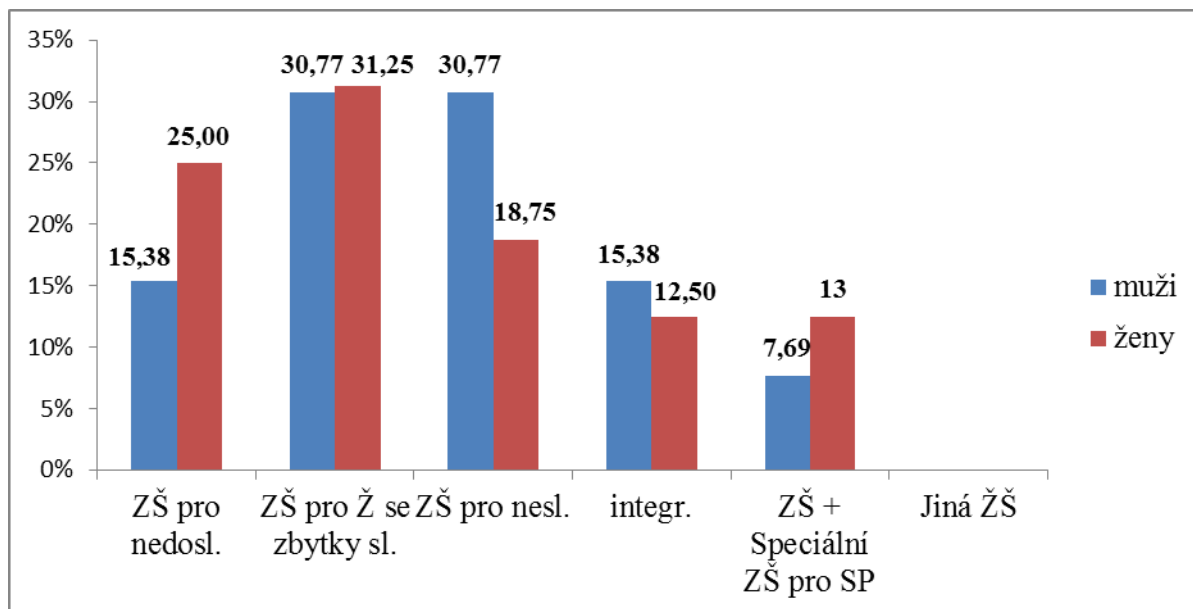
1. Názvy škol do roku 1991

- a) Základní škola pro nedoslýchavé
- b) Základní škola pro žáky se zbytky sluchu
- c) Základní škola pro neslyšící
- d) integrace

e) jiná ZŠ

Tabulka č. 10: Rozložení respondentů dle typu základní školy do roku 1991

	Muži		Ženy	
	počet	počet (%)	počet	počet (%)
ZŠ pro nedoslýchavé	2	15,38	4	25
ZŠ pro Ž se zbytky sluchu	4	30,77	5	31,25
ZŠ pro neslyšící	4	30,77	3	18,75
integrace	2	15,38	2	12,50
ZŠ pro SP+Spec. ZŠ pro SP	1	7,69	2	12,50
Celkem	13	100	16	100

Graf č. 10: Rozložení respondentů dle typu základní školy do roku 1991**Komentář č. 10: Rozložení respondentů dle typu základní školy do roku 1991**

Ve výše zobrazeném grafu si můžeme všimnout, že naši respondenti pokryli do roku 1991 všechny typy škol pro sluchově postižené. Muži navštěvovali v 30,77 % případů shodně ZŠ pro žáky se zbytky sluchu a ZŠ pro neslyšící. Stejně procento mužů, tj. 15,38 % navštěvovalo ZŠ pro nedoslýchavé či bylo integrováno. 7,69 % mužů pak navštěvovalo ZŠ v době, kdy došlo k transformaci názvu školy. 31,25 % žen navštěvovalo ZŠ pro žáky se zbytky sluchu, 25 % žen navštěvovalo ZŠ pro nedoslýchavé, 18,75 % žen navštěvovalo ZŠ pro neslyšící

a 12,50 % žen bylo integrováno. 13 % žen navštěvovalo základní školu v době, kdy došlo ke změně názvu.

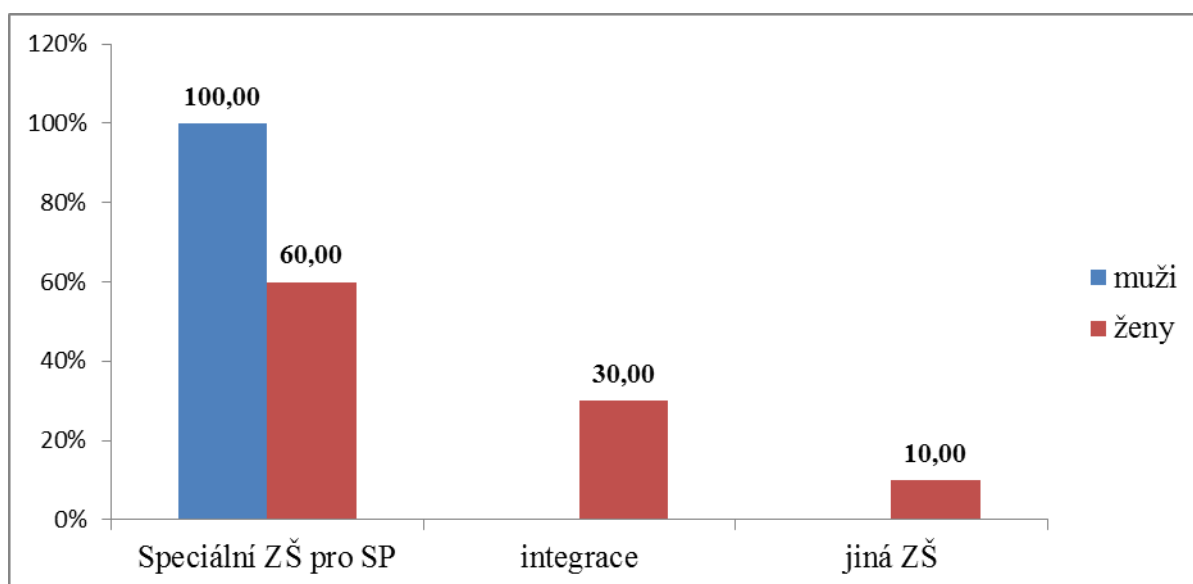
2. Název školy od roku 1991 do roku 2004

- a) Speciální základní škola pro sluchově postižené
- b) integrace
- c) jiná ZŠ

Tabulka č. 11: Rozložení respondentů dle typu základní školy od roku 1991 do roku 2004

	Muži		Ženy	
	počet	počet (%)	počet	počet (%)
Speciální ZŠ pro SP	5	100,00	6	60,00
integrace	0	0,00	3	30,00
jiná ZŠ	0	0,00	1	10,00
Celkem	5	100	10	100

Graf č. 11: Rozložení respondentů dle typu základní školy od roku 1991 do roku 2004

Komentář č. 11: Rozložení respondentů dle typu základní školy od roku 1991 do roku 2004

Z grafu lze vypočítat, že všichni muži, kteří navštěvovali základní školu od roku 1991, navštěvovali Speciální základní školu pro sluchově postižené. Skupina žen vykazuje větší

variabilitu, neboť 60 % žen navštěvovalo speciální ZŠ pro sluchově postižené, 30 % žen bylo integrováno a 10 % žen jiný typ základní školy.

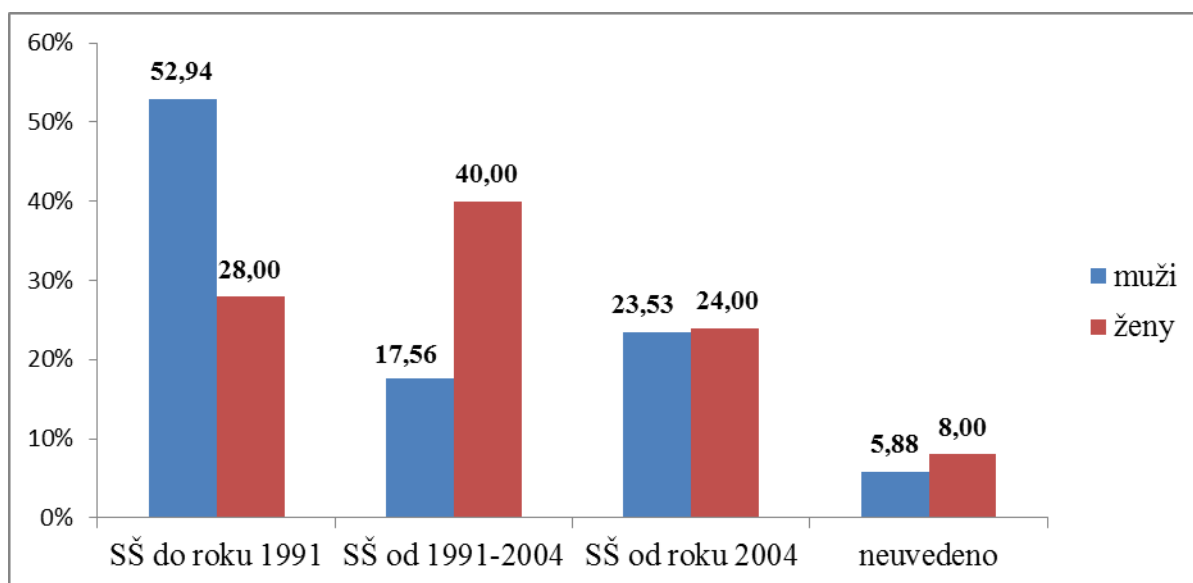
B) Střední školy

1. Jakou střední školu jste navštěvovali?

Tabulka č. 12: Docházka respondentů do střední školy do roku 2004

	Muži		Ženy	
	počet	počet (%)	počet	počet (%)
SŠ do roku 1991	9	56,25	7	31,82
SŠ od r. 1991 do r. 2004	3	18,75	9	40,91
SŠ od roku 2004	4	25,00	6	27,27
Celkem	16	100	22	100

Graf č. 12: Docházka respondentů do střední školy do roku 2004

Komentář č. 12: Docházka respondentů do střední školy do roku 2004

Z výše znázorněného grafu vyplývá, že více než polovina mužských respondentů, tj. 52,92 % navštěvovala SŠ do roku 1991, 23,53 % od roku 2004 a 17,56 % mezi lety 1991-2004. 5,88 % respondentů na tuto otázku vůbec neodpovědělo. Z ženských respondentek pak 40 % žen navštěvovalo střední školu do roku 1991 do roku 2004, 28 % respondentek do roku 1991 a 24 % respondentek od roku 2004. Na tuto otázku neodpovědělo 8 % žen.

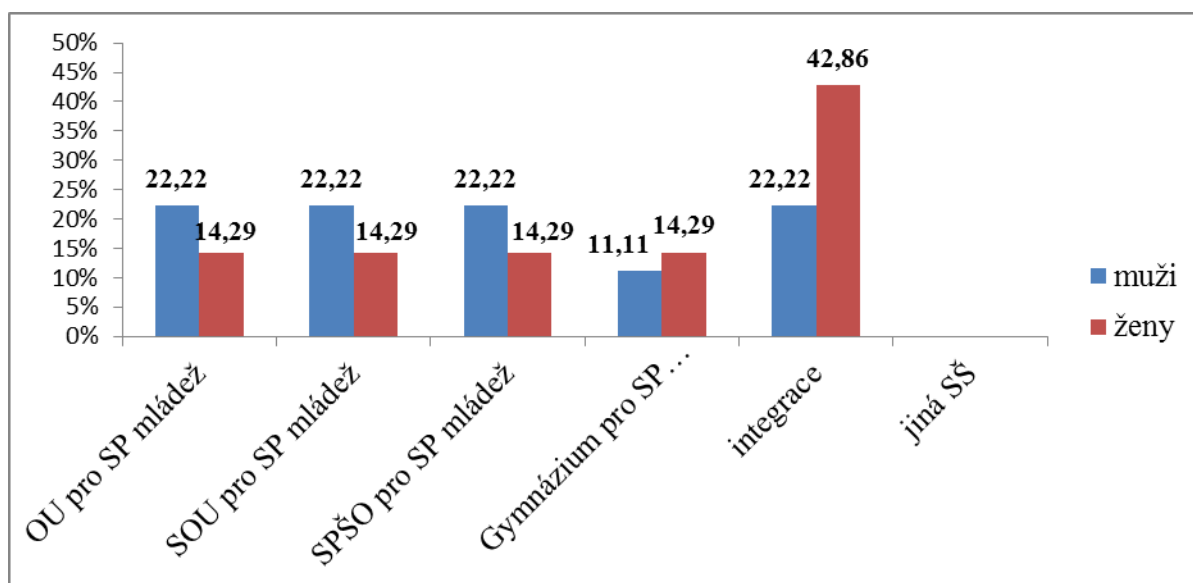
1. *Název školy do roku 1991*

- a) Odborné učiliště pro sluchově postiženou mládež
- b) Střední odborné učiliště pro sluchově postiženou mládež
- c) Střední průmyslová škola oděvní pro sluchově postiženou mládež
- d) Gymnázium pro sluchově postiženou mládež
- e) integrace
- f) jiná SŠ

Tabulka č. 13: Rozložení respondentů dle typu střední školy do roku 1991

	Muži		Ženy	
	počet	počet (%)	počet	počet (%)
OU pro SP mládež	2	22,22	1	14,29
SOU pro SP mládež	2	22,22	1	14,29
SPŠO pro SP mládež	2	22,22	1	14,29
Gymnázium pro SP mládež	1	11,11	1	14,29
integrace	2	22,22	3	42,86
jiná SŠ	0	0,00	0	0,00
Celkem	9	100	7	100

Graf č. 13: Rozložení respondentů dle typu střední školy do roku 1991

Komentář č. 13: Rozložení respondentů dle typu SŠ do roku 1991

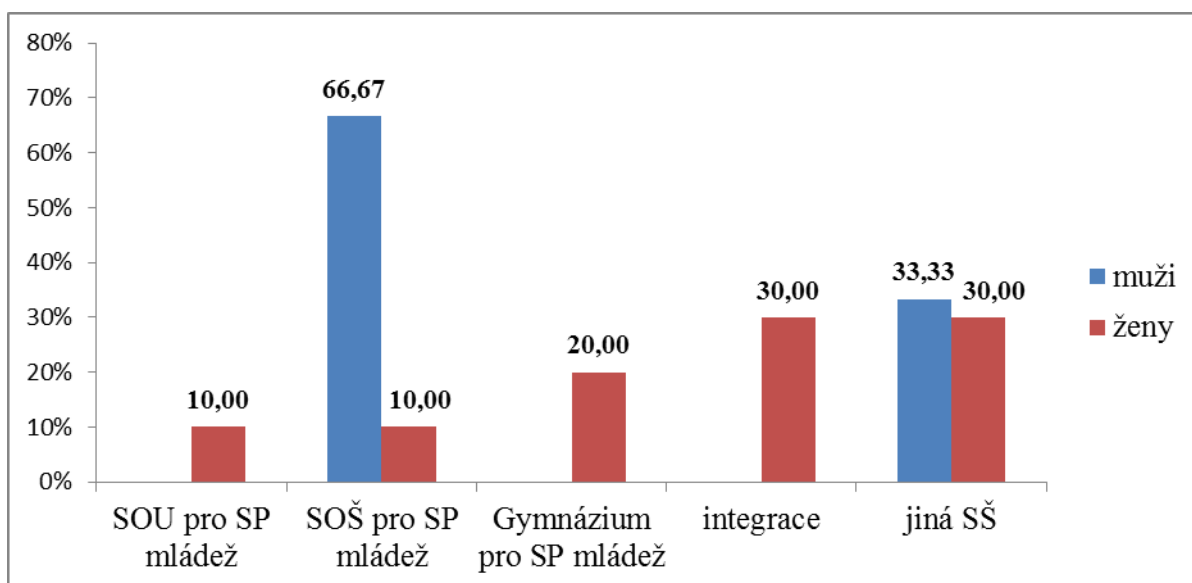
Shodné procento mužů, tj. 22,22 % navštěvovalo OU pro SP mládež, SOU pro SP mládež, SPŠO pro SP mládež nebo bylo integrováno. Gymnázium pro sluchově postižené pak navštěvovalo 11,11 % mužů. U žen v tomto období převládá integrace, neboť 42,86 % z nich bylo integrováno. Stejně procento žen, tedy 14,29 % navštěvovalo OU pro SP mládež, SOU pro SP mládež, SPŠO pro SP mládež a gymnázium pro sluchově postiženou mládež.

2. Název školy od roku 1991 do roku 2004

- a) Střední odborné učiliště pro sluchově postiženou mládež
- b) Střední odborná škola pro sluchově postiženou mládež
- c) Gymnázium pro sluchově postiženou mládež
- d) integrace
- e) jiná SŠ

Tabulka č. 14: Rozložení respondentů dle typu střední školy od roku 1991 do roku 2004

	Muži		Ženy	
	počet	počet (%)	počet	počet (%)
SOU pro SP mládež	0	0,00	1	11,11
SOŠ pro SP mládež	2	66,67	0	0,00
Gymnázium pro SP mládež	0	0,00	2	22,22
integrace	0	0,00	3	33,33
jiná SŠ	1	33,33	3	33,33
Celkem	3	100	9	100

Graf č. 14: Rozložení respondentů dle typu střední školy od roku 1991 do roku 2004**Komentář č. 14: Rozložení dle typu střední školy od roku 1991 do roku 2004**

Z výše zobrazeného grafu lze zjistit, že mezi lety 1991-2004 převážná část mužů, tj. 66,67 % navštěvovala SOŠ pro SP mládež a 33,33 % navštěvovalo jiný typ střední školy. Z žen bylo shodné procento, tj. 30 %, integrováno, či navštěvovalo jiný typ střední školy, 20 % žen navštěvovalo gymnázium pro sluchově postiženou mládež a 10 % SOU pro SP mládež, či SOŠ pro SP mládež.

3. Názvy škol od roku 2004

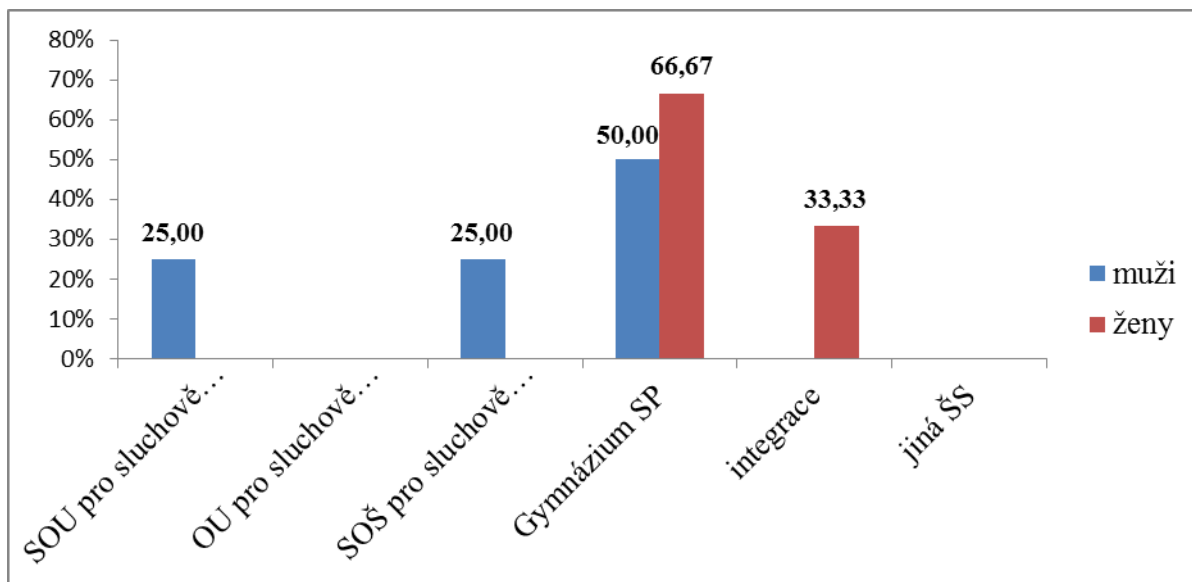
- Střední odborné učiliště pro sluchově postižené
- Odborné učiliště pro sluchově postižené
- Střední odborná škola pro sluchově postižené
- Gymnázium pro sluchově postižené
- jiná SŠ

Tabulka č. 15: Rozložení respondentů dle typu střední školy od roku 2004

	Muži		Ženy	
	počet	počet (%)	počet	počet (%)
SOU pro SP	1	25,00	0	0,00
OU pro SP	0	0,00	0	0,00
SOŠ pro SP	1	25,00	0	0,00
Gymnázium pro SP	2	50,00	4	66,67

integrace	0	0,00	2	33,33
jiná SŠ	0	0,00	0	0,00
Celkem	4	100	6	100

Graf č. 15: Rozložení respondentů dle typu střední školy od roku 2004

Komentář č. 15: Rozložení respondentů dle typu střední školy od roku 2004

Z výše uvedeného grafu lze vyčíst, že 50% mužů navštěvovalo gymnázium pro sluchově postižené. Shodný počet mužů, tj. 25%, navštěvoval SOU pro sluchově postižené a SOŠ pro sluchově postižené. 66,67% žen preferovalo gymnázium a 33,33% žen bylo integrováno.

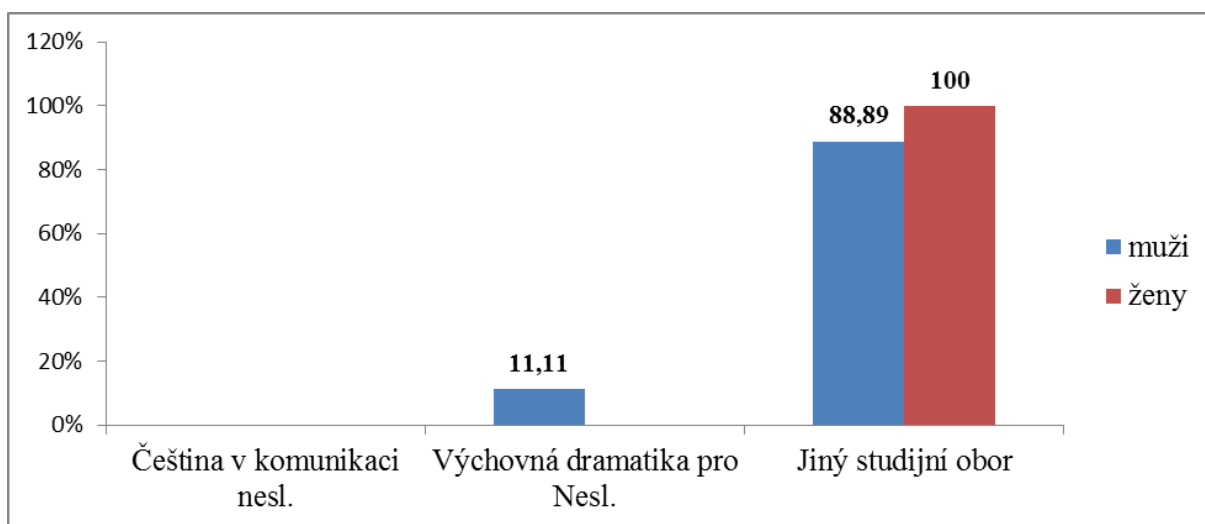
C) Vysoké školy

1. Studoval jste na vysoké škole některý z těchto studijních oborů?

- Čeština v komunikaci neslyšících
- Výchovná dramatika pro Neslyšící
- jiný studijní obor

Tabulka č. 16: Studijní obory

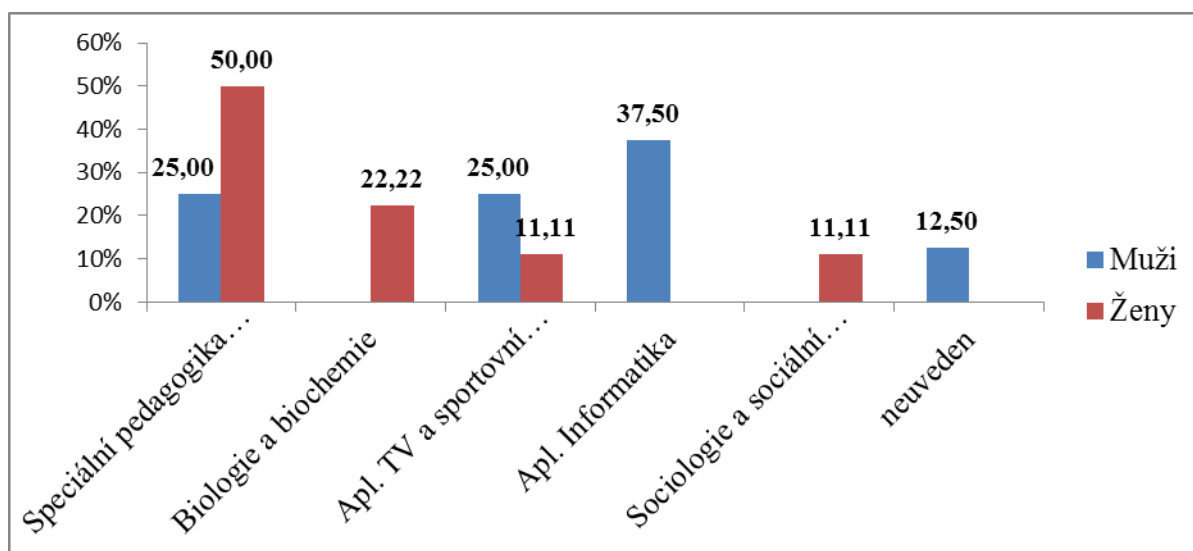
	Muži		Ženy	
	počet	počet (%)	počet	počet (%)
Čeština v komunik. nesl.	0	0,00	0	0,00
Vých. dram. pro Nesl.	1	11,11	0	0,00
jiný studijní obor	8	88,89	18	100,00
Celkem	9	100	18	100

Graf č. 16: Studijní obory**Komentář č. 16: Studijní obory**

Z výše zobrazeného grafu lze zjistit, že 8 mužů, což činí 88,89 %, studuje, či vystudovalo jiný studijní obor, než obory, které jsou určeny pro osoby se sluchovým postižením. Pouhý jeden muž, který činí 11,11%, vystudoval Výchovnou dramatiku pro Neslyšící. Z žen pak 18 žen, tedy 100% vystudovalo jiný studijní obor.

Tabulka č. 17: Přehled jiných studijních oborů

	Muži		Ženy	
	počet	počet (%)	počet	počet (%)
Spec. pedagogika a pedagogika	2	25,00	9	50,00
Biochemie a Biochemie	0	0,00	4	22,22
Apl. TV a Sport. manag.	2	25,00	2	11,11
Aplikovaná informatika	3	37,50	0	0,00
Sociologie a Soc. práce	0	0,00	2	11,11
Zahradnictví	0	0,00	1	5,56
neuveđen	1	12,50	0	0,00
Celkem	8	100	18	100

Graf č. 17: Přehled jiných studijních oborů**Komentář č. 17: Přehled jiných studijních oborů**

Z výše zobrazeného grafu je možno vypočítat, že z 37,50 % případů u mužů převažuje aplikovaná informatika, oblíbená je též speciální pedagogika a aplikovaná TV, které obě zaujímají 25 %. Polovina žen, tedy 50 %, preferuje speciální pedagogiku, 22,22 % se věnuje biologii nebo biochemii a stejný počet žen, tj. 11,11 %, studuje, či studovalo Aplikovanou TV, nebo Sociologii a 5,56 % žen studovalo Zahradnictví.

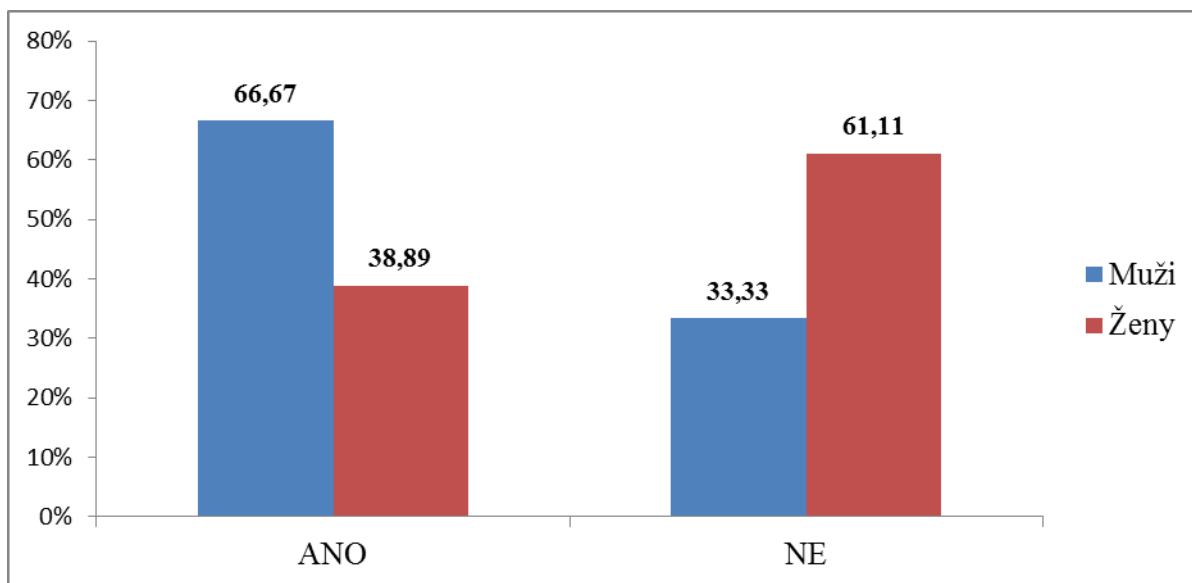
2. Využíval jste během studia na vysoké škole služby vysokoškolských poraden či středisek?

- a) ANO
b) NE

Tabulka č. 18: Využívání vysokoškolských poraden

	Muži		Ženy	
	počet	počet (%)	počet	počet (%)
ANO	6	66,67	7	38,89
NE	3	33,33	11	61,11
Celkem	9	100	18	100

Graf č. 18: Využívání vysokoškolských poraden

Komentář č. 18: Využívání vysokoškolských poraden

Z výše uvedených údajů vyplývá, že 66,67 % mužů využívá, či v minulosti využilo služeb vysokoškolských poraden. Téměř stejný počet žen, tj. 61,11 % využívá, či využilo tyto služby také.

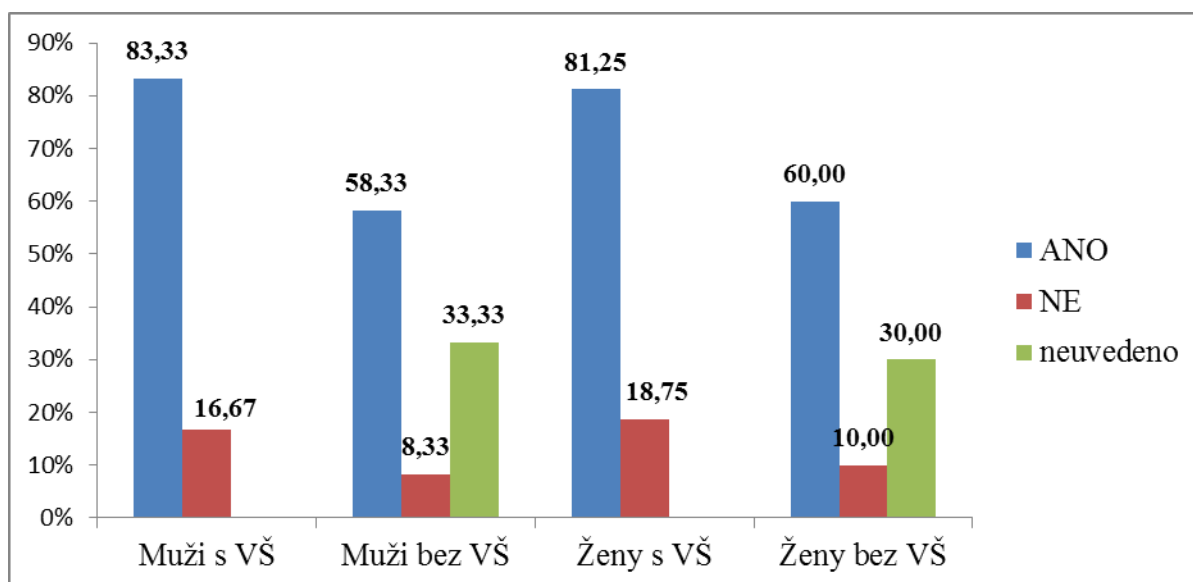
6.3 Povolání

1. Myslíte si, že jsou osoby se sluchovým postižením znevýhodněny při volbě povolání?

- a) ANO
b) NE

Tabulka č. 19: Znevýhodnění osob se sluchovým postižením při volbě povolání

	Muži s VŠ		Muži bez VŠ		Ženy s VŠ		Ženy bez VŠ	
	počet	počet %	počet	počet %	počet	počet %	počet	počet %
ANO	5	83,33	7	58,33	13	81,25	6	60,00
NE	1	16,67	1	8,33	3	18,75	1	10,00
neuveдено	0	0,00	4	33,33	0	0,00	3	30,00
Celkem	6	100	12	100	16	100	10	100

Graf č. 19: Znevýhodnění osob se sluchovým postižením při volbě povolání**Komentář č. 19: Znevýhodnění osob se sluchovým postižením při volbě povolání**

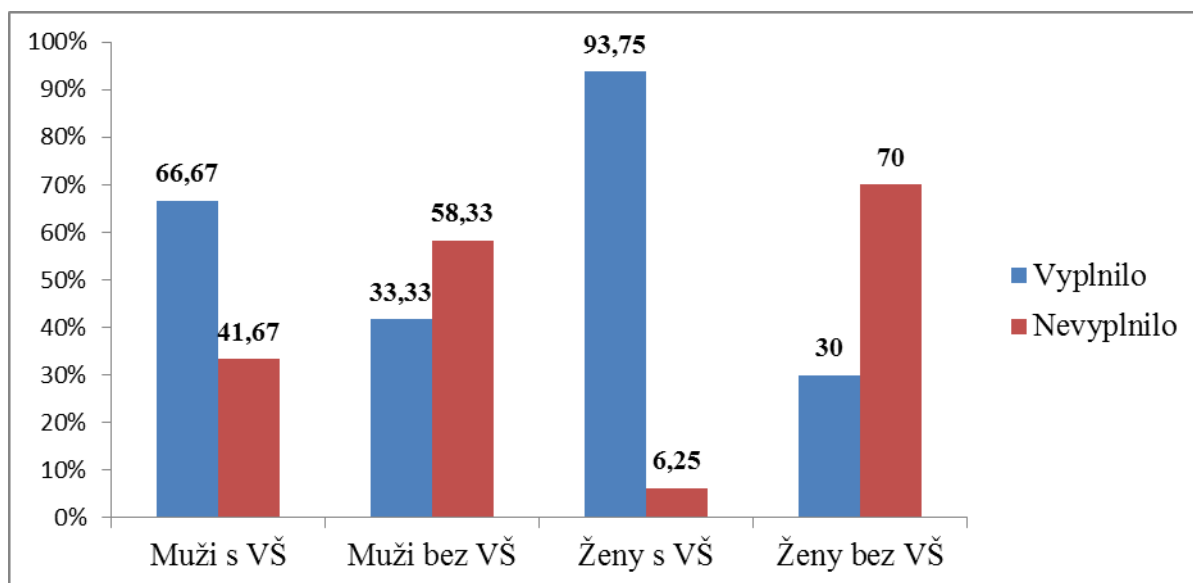
Z výše zobrazeného grafu můžeme zjistit, že 83,33 % mužů s vysokoškolským vzděláním považuje osoby se sluchovým postižením za znevýhodněné při volbě povolání, zatímco 16,67 % je za znevýhodněné nepovažuje. Také 58,33 % mužů bez vysokoškolského vzdělání považuje osoby se sluchovým postižením za znevýhodněné při volbě povolání, 8,33 % tento názor nesdílí a celých 33,33 % tuto otázku vůbec nezodpovědělo. Podíváme-li se na ženy, můžeme vyzorovat, že 81,25 % žen s vysokoškolským vzděláním považuje osoby se sluchovým postižením za znevýhodněné a 18,75 % si tento fakt nemyslí. 60 % žen bez vysokoškolského vzdělání sdílí většinový názor, a také považují osoby se sluchovým postižením za znevýhodněné při volbě povolání. Pouhých 10 % z těchto žen je za limitované nepovažuje a rovných 30 % žen tuto otázku vůbec nevyplnilo.

2. Když jste byl malý, čím jste chtěl být?

Tabulka č. 20: Vysněné povolání

	Muži s VŠ		Muži bez VŠ		Ženy s VŠ		Ženy bez VŠ	
	počet	počet %	počet	počet %	počet	počet %	počet	počet %
vyplněno	4	66,67	5	41,67	15	93,75	3	30,00
nevyplněno	2	33,33	7	58,33	1	6,25	7	70,00
Celkem	6	100	12	100	16	100	10	100

Graf č. 20: Vysněné povolání

Komentář č. 20: Vysněné povolání

Tuto otázku zodpovědělo 66,67 % mužů s vysokoškolským vzděláním, 33,33 % mužů bez vysokoškolského vzdělání. Z žen tuto otázku zodpovědělo 93,75 % žen s vysokoškolským vzděláním a 30 % žen bez vysokoškolského vzdělání. Nyní se podíváme na vysněná povolání.

Muži s vysokoškolským vzděláním: kosmonaut, kuchař, potápěč a pilot

Muži bez vysokoškolského vzdělání: stavitel domu, zedník, dědic miliard, sportovec a řidič kamionu

Ženy s vysokoškolským vzděláním: ochránkyně přírody, učitelka, inženýrka, modelka, sportovkyně, lékárnice, doktorka, vychovatelka, delegátka CK, letuška a logopedka

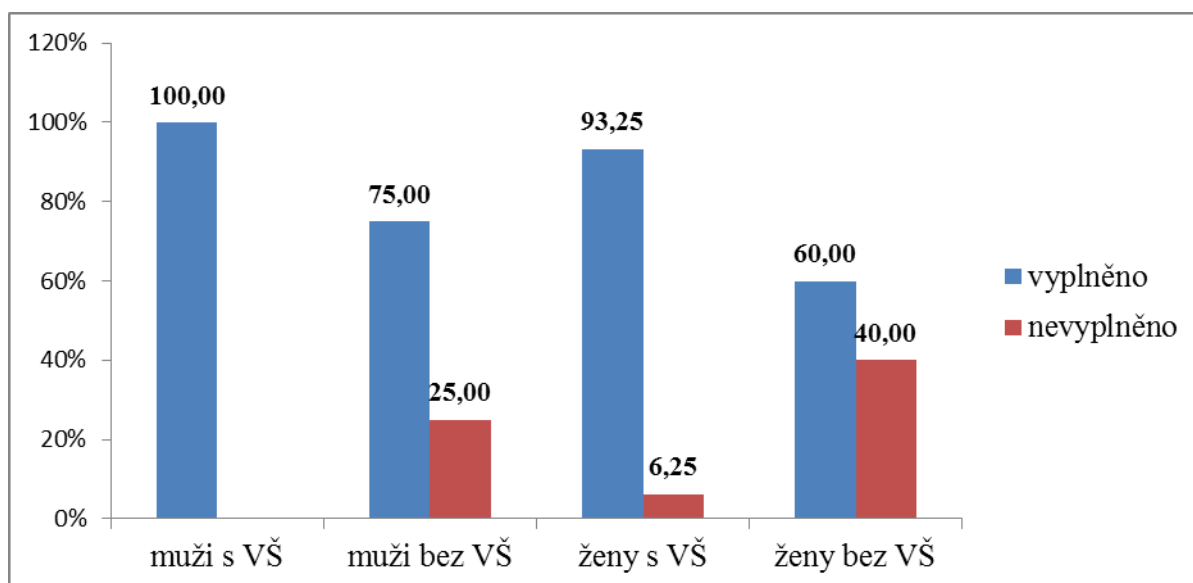
Ženy bez vysokoškolského vzdělání: herečka, zvěrolékařka, zpěvačka a veterinářka

3. Jaký obor jste studoval na střední či vysoké škole?

Tabulka č. 21: Vystudovaný obor

	Muži s VŠ		Muži bez VŠ		Ženy s VŠ		Ženy bez VŠ	
	počet	počet %	počet	počet %	počet	počet %	počet	počet %
vyplněno	6	100,00	9	75,00	15	93,75	6	60,00
nevyplněno	0	0,00	3	25,00	1	6,25	4	40,00
Celkem	6	100	12	100	16	100	10	100

Graf č. 21: Vystudovaný obor

Komentář č. 21: Vystudovaný obor

Z grafu je patrné, že na tuto otázku odpovědělo 100 % mužů s vysokoškolským vzděláním a 75 % mužů bez vysokoškolského vzdělání. Z žen s vysokoškolským vzděláním na tuto otázku odpovědělo 93,25 % a z žen se středoškolským vzděláním na ni odpovědělo 60 %. Naši respondenti pak uváděli nejčastěji tyto vystudované obory.

Muži s vysokoškolským vzděláním: pedagogika, speciální pedagogika a aplikovaná tělesná výchova

Muži bez vysokoškolského vzdělání: slaboproud, zámečnický, kuchař či elektrotechnik. Studenti vysoké školy se středoškolským vzděláním pak studují informatiku

Ženy s vysokoškolským vzděláním: speciální pedagogika, výtvarná výchova, biochemie, pedagogika, aplikovaná tělesná výchova a sociální práce

Ženy bez vysokoškolského vzdělání: počítače, švadlena. Studentky se pak věnují sociologii a biochemii.

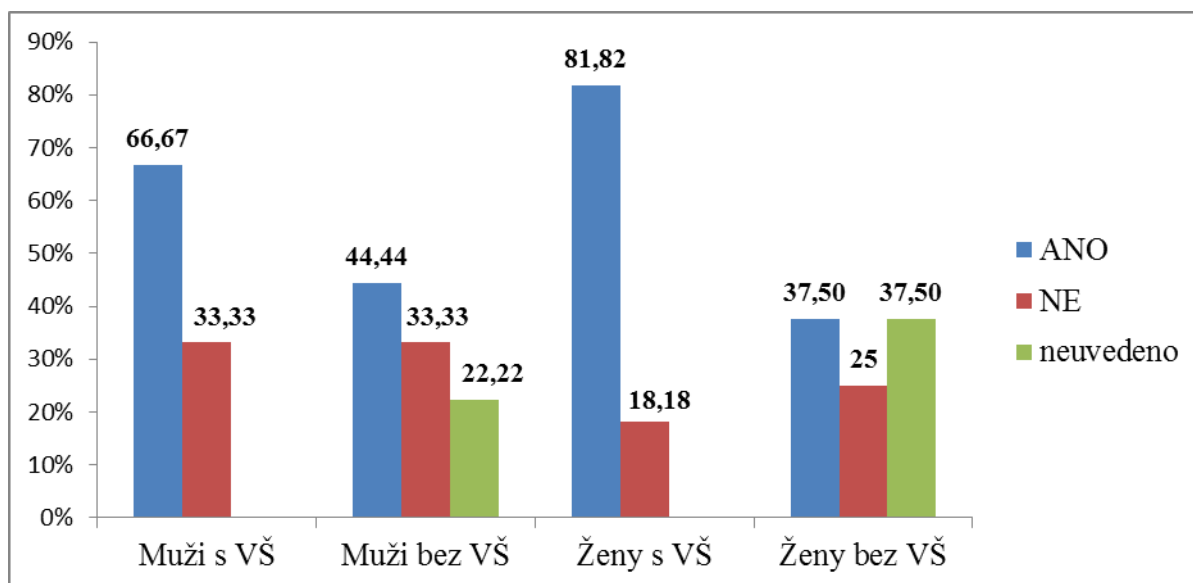
4. Věnujete se tomuto oboru v zaměstnání?

- a) ANO
b) NE

Tabulka č. 22: Uplatnění vzdělání v praxi

	Muži s VŠ		Muži bez VŠ		Ženy s VŠ		Ženy bez VŠ	
	počet	počet %	počet	počet %	počet	počet %	počet	počet %
ANO	4	66,67	4	44,44	9	81,82	3	37,50
NE	2	33,33	3	33,33	2	18,18	2	25,00
neuvedeno	0	0,00	2	22,22	0	0,00	3	37,50
Celkem	6	100	9	100	11	100	8	100

Graf č. 22: Uplatnění dosaženého vzdělání v praxi

Komentář č. 22: Uplatnění dosaženého vzdělání v praxi

Z výše zobrazeného grafu lze vyvodit, že 66,67 % mužů s vysokoškolským vzděláním je zaměstnáno ve stejném oboru, který vystudovali. 33,33 % z nich vykonává jiné povolání, než na které byli připravováni. U mužů bez vysokoškolského vzdělání vykonává zvolené povolání 44,44 %, 33,33 % zvolené povolání nevykonává a 22,22 % odpověď na otázku neuvedlo. Z okruhu žen s vysokoškolským vzděláním vykonává zvolené povolání 81,82% a 18,18 %

toto povolání nevykonává. Mezi ženami se středoškolským vzděláním se realizuje ve zvoleném povolání 37,50 %, stejné procento žen na tuto otázku neodpovědělo a 25 % vykonává jiné povolání, než na které bylo připravováno.

6.4 Zaměstnání

1. Mají podle Vás osoby se sluchovým postižením stejné šance získat zaměstnání jako osoby bez sluchového postižení?

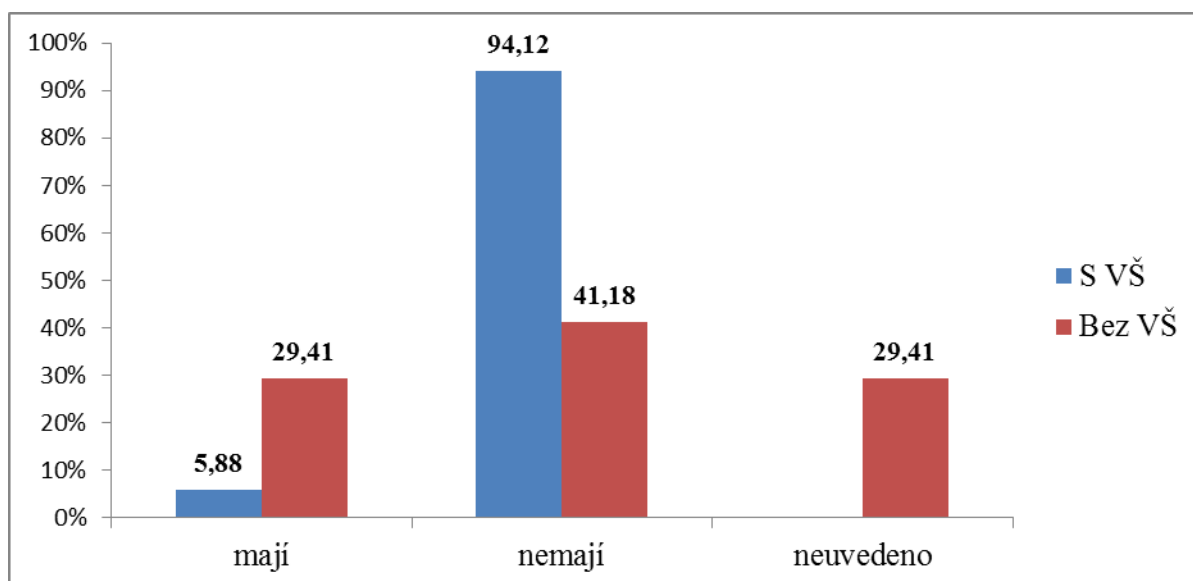
a) mají

b) nemají

Tabulka č. 23: Rovné příležitosti k získání zaměstnání

	S vysokoškolským vzděláním		Bez vysokoškolského vzdělání	
	počet	počet (%)	počet	počet (%)
mají	1	5,88	5	29,41
nemají	16	94,12	7	41,18
neuveďeno	0	0,00	5	29,41
Celkem	17	100	17	100

Graf č. 23: Rovné příležitosti k získání zaměstnání

Komentář č. 23: Rovné příležitosti k získání zaměstnání

94,12 % všech vysokoškolsky vzdělaných respondentů, kteří jsou zaměstnaní, se domnívá, že osoby se sluchovým postižením nemají stejnou příležitost získat zaměstnání, jako osoby bez

sluchového postižení nemají. Stejný názor sdílí také 41,18 % respondentů bez vysokoškolského vzdělání.

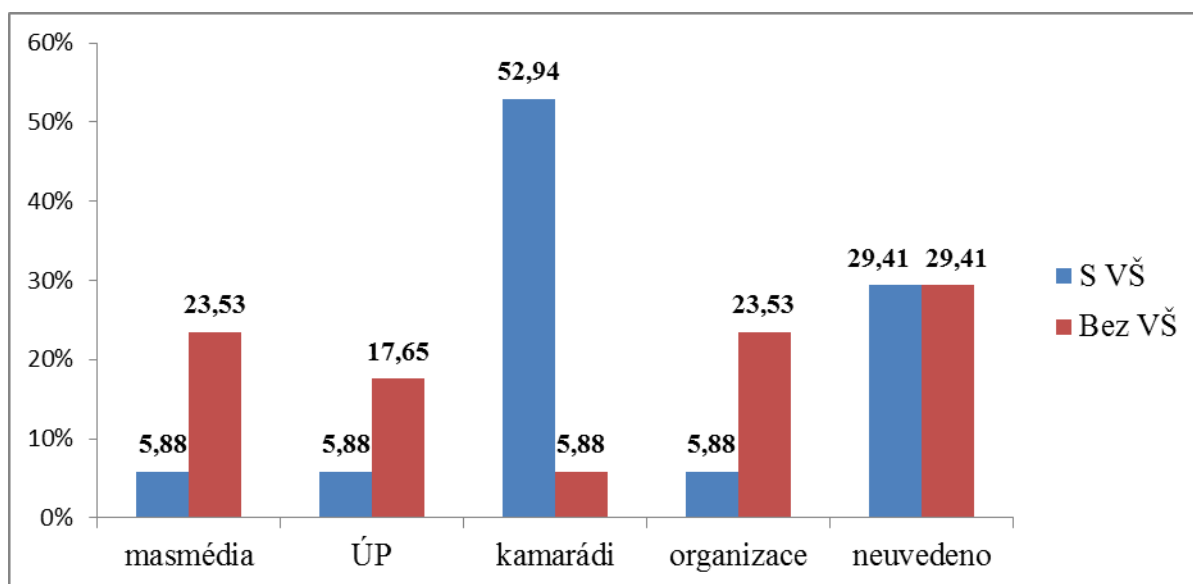
2. Jak jste našel své současné zaměstnání?

- a) v masmédiích (internet, TV, noviny, časopisy)
- b) na úřadu práce
- c) přes kamarády a známé
- d) v organizacích pro osoby se sluchovým postižením

Tabulka č. 24: Způsob nalezení současného zaměstnání

	S vysokoškolským vzděláním		Bez vysokoškolského vzdělání	
	počet	počet (%)	počet	počet (%)
masmédia	1	5,88	4	23,53
Úřad práce	1	5,88	3	17,65
kamarádi	9	52,94	1	5,88
organizace	1	5,88	4	23,53
neuveđen	5	29,41	5	29,41
Celkem	17	100	17	100

Graf č. 24: Způsob nalezení současného zaměstnání

Komentář č. 24: Způsob nalezení současného zaměstnání

Z výše uvedeného grafu je možno vyčíst, že 52,94 % respondentů s vysokoškolským vzděláním našlo své pracovní místo přes kamarády a známé, shodné procento, tj. 5,88 % našlo pracovní místo v masmédiích, za pomoci úřadu práce, či přes organizace pro osoby se sluchovým postižením a 29,41 % tuto otázku nezodpovědělo. Respondenti bez vysokoškolského vzdělání v 23,53 % případů našli své pracovní místo v masmédiích, nebo přes organizace pro osoby se sluchovým postižením, v 17,65 % případů jej našli za pomoci úřadu práce a v 5,88 % případů přes kamarády. 29,41 % respondentů tuto otázku nezodpovědělo.

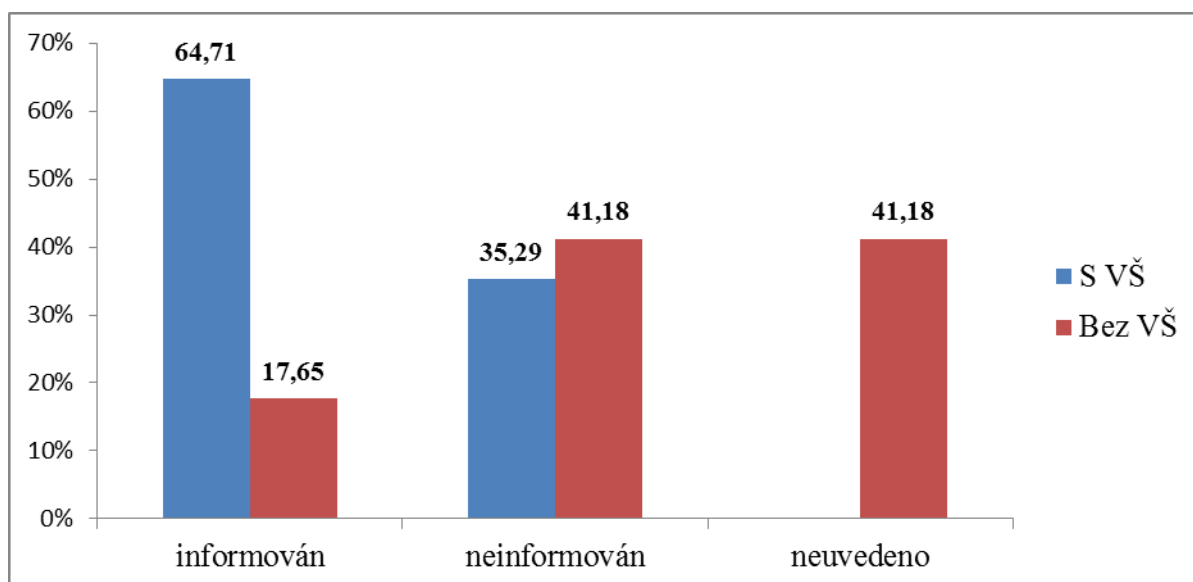
3. Víte o možnosti pracovní rehabilitace?

- a) ANO
- b) NE

Tabulka č. 25: Informovanost o možnosti pracovní rehabilitace

	S vysokoškolským vzděláním		Bez vysokoškolského vzdělání	
	počet	počet (%)	počet	počet (%)
informován	11	64,71	3	17,65
neinformován	6	35,29	7	41,18
neuveдено	0	0	7	41,18
Celkem	17	100	17	100

Graf č. 25: Informovanost o možnosti pracovní rehabilitace

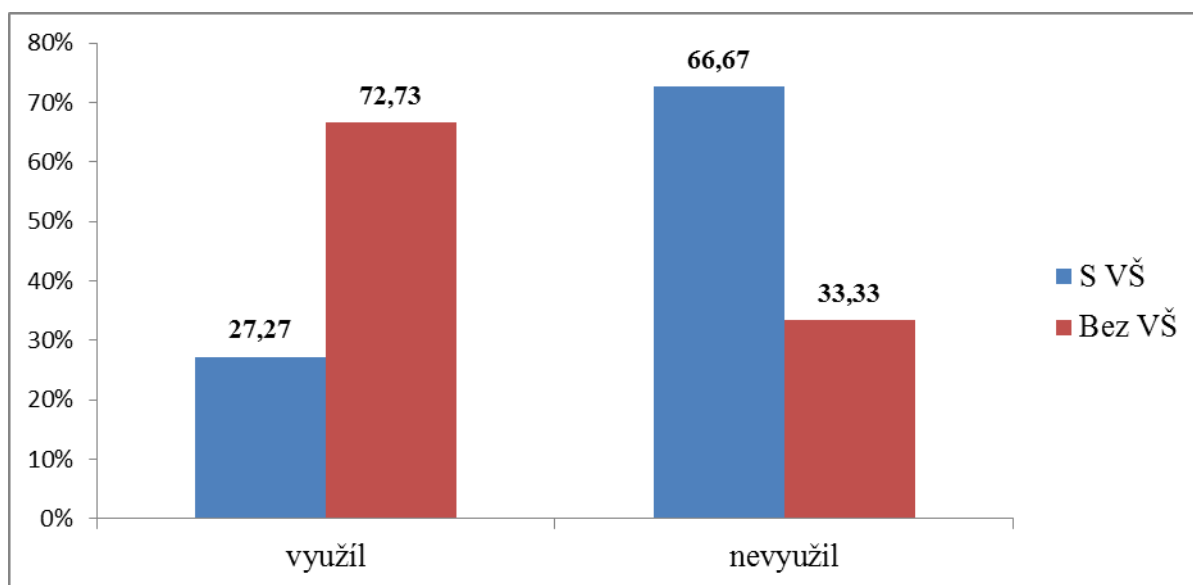

Komentář č. 25: Informovanost o možnosti pracovní rehabilitace

64,71 % respondentů s vysokoškolským vzděláním je informováno o možnosti pracovní rehabilitace, 35,29 % těchto respondentů informováno není. Respondenti bez vysokoškolského vzdělání jsou informováni pouze v 17,65 % případů, ve 41,18 % případů informování nejsou a 41,18 % respondentů tuto otázku nezodpovědělo.

Tabulka č. 26: Využití služeb pracovní rehabilitace

	S vysokoškolským vzděláním		Bez vysokoškolského vzdělání	
	počet	počet (%)	počet	počet (%)
využil	3	27,27	2	66,67
nevyužil	8	72,73	1	33,33
Celkem	11	100	3	100

Graf č. 26: Využití služeb pracovní rehabilitace**Komentář č. 26: Využití služeb pracovní rehabilitace**

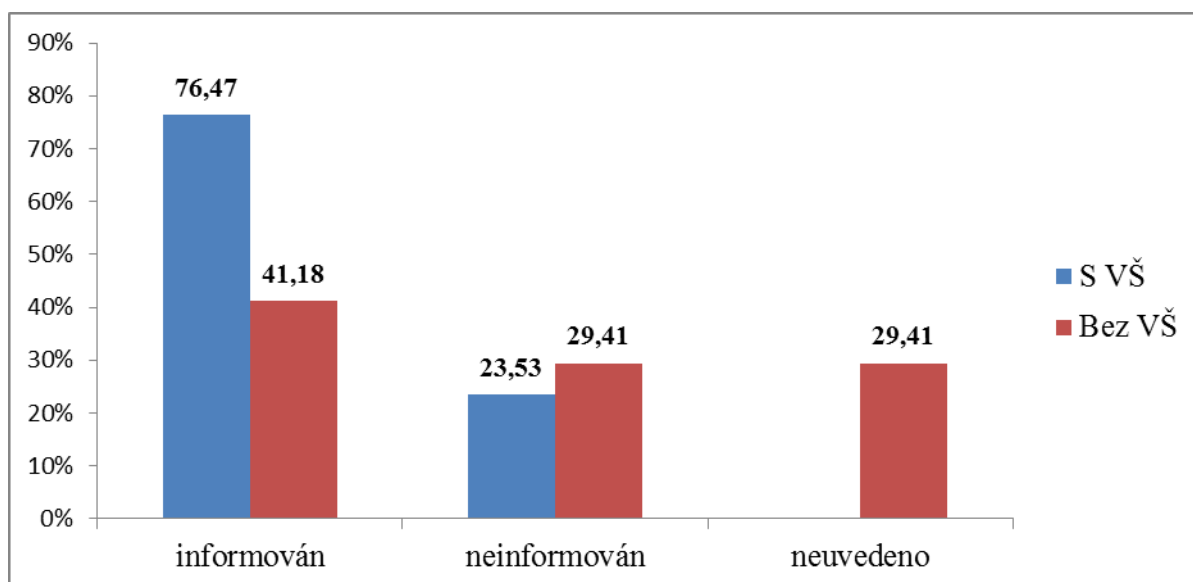
Z výše znázorněného grafu vyplývá, že z respondentů s vysokoškolským vzděláním, kteří na předchozí otázku odpověděli kladně, využilo tuto službu 27,27 %. Z respondentů bez vysokoškolského vzdělání odpovědělo na tuto otázku kladně 72,73 %.

4. Znáte Agenturu profesního poradenství pro neslyšící? (APPN)

- a) ANO
- b) NE

Tabulka č. 27: Informovanost o existenci Agentury profesního poradenství pro neslyšící

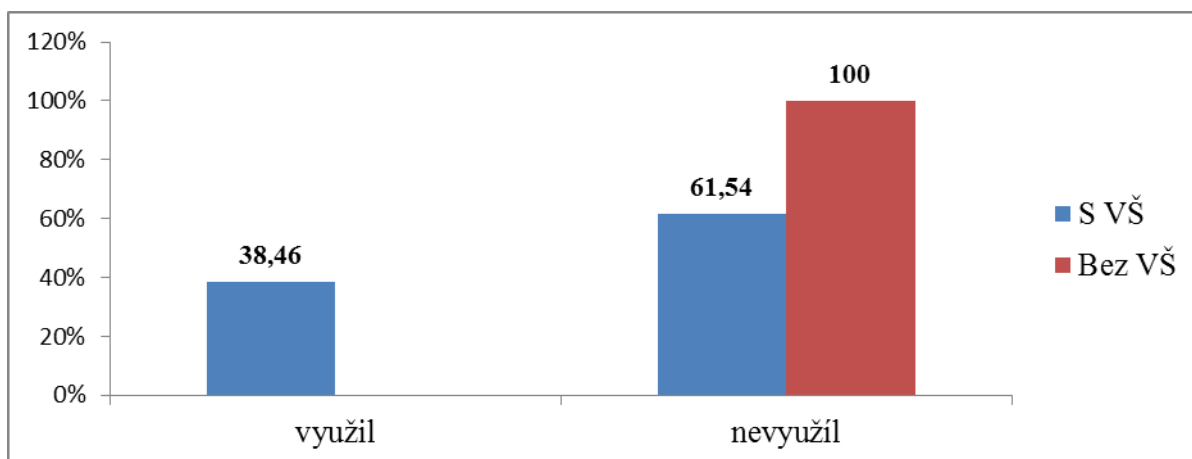
	S vysokoškolským vzděláním		Bez vysokoškolského vzdělání	
	počet	počet (%)	počet	počet (%)
informován	13	76,47	7	41,18
neinformován	4	23,53	5	29,41
neuveдено	0	0,00	5	29,41
Celkem	17	100	17	100

Graf č. 27: Informovanost o existenci Agentury profesního poradenství pro neslyšící**Komentář č. 27: Informovanost o existenci Agentury profesního poradenství pro neslyšící**

Z výše znázorněného grafu je patrné, že 76,47 % respondentů s vysokoškolským vzděláním ví o existenci APPN a 23,53 % tuto skutečnost neví. Z respondentů bez vysokoškolského vzdělání je informováno 41,18 %, 29,41 % informováno není a 29,41 % odpověď na tuto otázku neuvedlo.

Tabulka č. 28: Využití služeb Agentury profesního poradenství pro neslyšící

	S vysokoškolským vzděláním		Bez vysokoškolského vzdělání	
	počet	počet (%)	počet	počet (%)
nevyužil	5	38,46	0	0,00
využil	8	61,54	7	100,00
Celkem	13	100	7	100

Graf č. 28: Využití služeb Agentury profesního poradenství pro neslyšící**Komentář č. 28: Využití služeb Agentury profesního poradenství pro neslyšící**

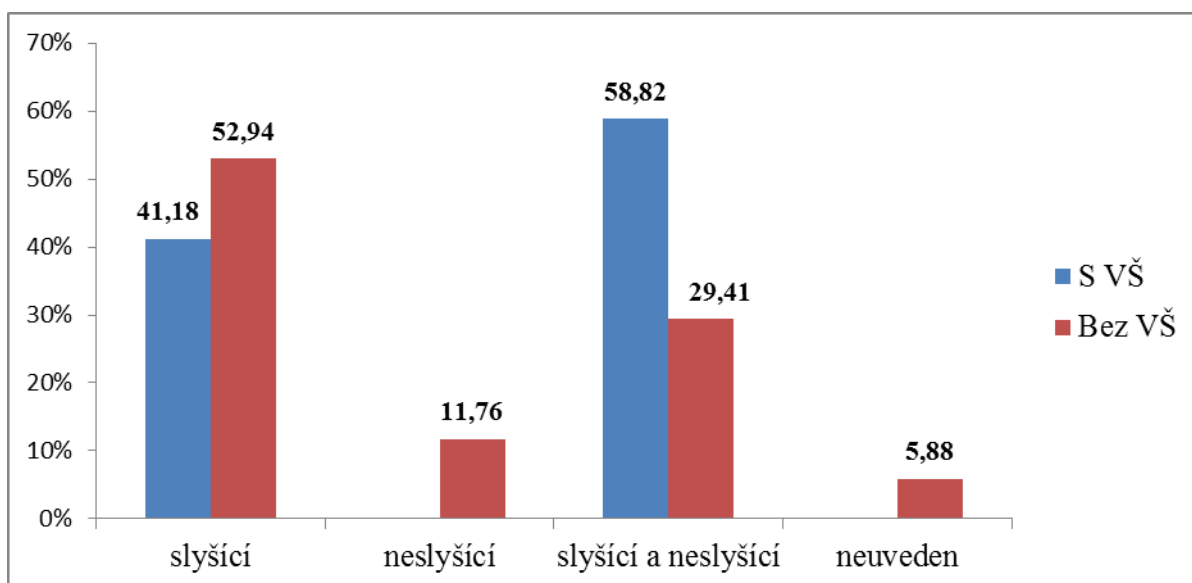
Z výše znázorněného grafu můžeme vyčíst, že 38,46 % respondentů s vysokoškolským vzděláním využilo služeb APPN a 61,54 % tyto služby nevyužilo. Z respondentů bez vysokoškolského vzdělání tuto službu nevyužil žádný.

5. V současném zaměstnání pracujete v kolektivu:

- a) slyšících
- b) neslyšících
- c) slyšících i neslyšících

Tabulka č. 29: Pracovní kolektiv

	S vysokoškolským vzděláním		Bez vysokoškolského vzdělání	
	počet	počet (%)	počet	počet (%)
slyšící	7	41,18	9	52,94
neslyšící	0	0,00	2	11,76
slyšící i neslyšící	10	58,82	5	29,41
neuvečen	0	0,00	1	5,88
Celkem	17	100	17	100

Graf č. 29: Pracovní kolektiv**Komentář č. 29: Pracovní kolektiv**

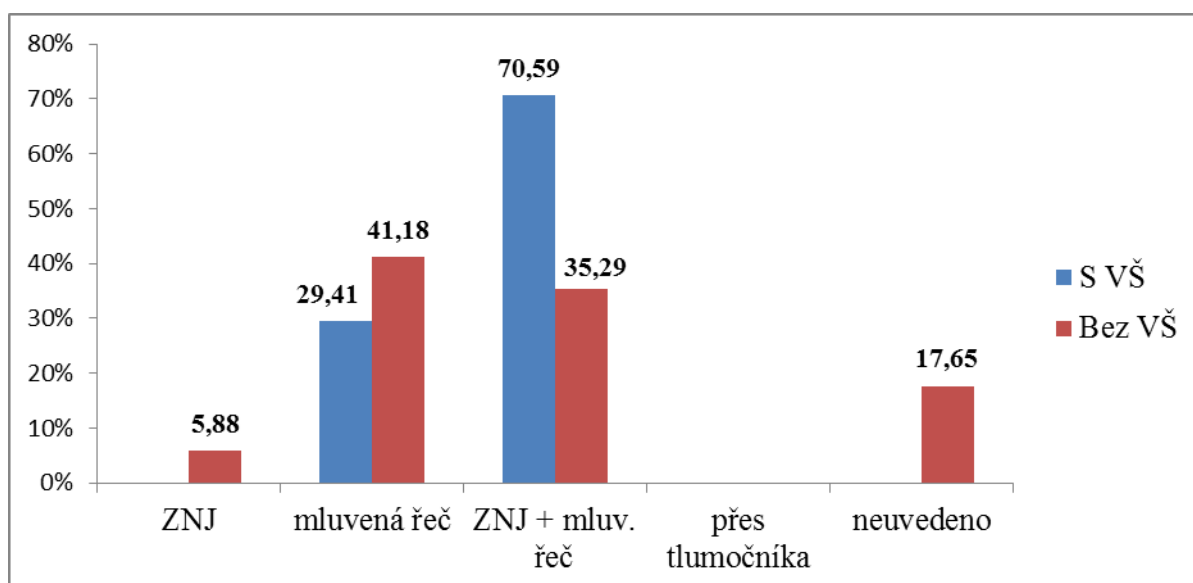
58,82 % osob s vysokoškolským vzděláním pracuje ve smíšeném kolektivu slyšících i neslyšících a 41,18 % pracuje v kolektivu slyšících. Osoby bez vysokoškolského vzdělání jsou v 52,94 % případů zaměstnány v kolektivu slyšících, 29,41 % ve smíšeném kolektivu slyšících a neslyšících a 11,76 % pracuje v kolektivu neslyšících. 5,88 % respondentů tuto otázku nevyplnilo.

6. Komunikace s Vámi na pracovišti probíhá:

- a) ve znakovém jazyce
- b) mluvenou řečí
- c) ve znakovém jazyce a mluvenou řečí
- d) přes tlumočníka

Tabulka č. 30: Způsob komunikace na pracovišti

	S vysokoškolským vzděláním		Bez vysokoškolského vzdělání	
	počet	počet (%)	počet	počet (%)
znakový jazyk	0	0,00	1	5,88
mluvená řeč	5	29,41	7	41,18
znak jazyk a mluv. řeč	12	70,59	6	35,29
přes tlumočnicka	0	0,00	0	0,00
neuveďeno	0	0,00	3	17,65
Celkem	17	100	17	100

Graf č. 30: Způsob komunikace na pracovišti**Komentář č. 30: Způsob komunikace na pracovišti**

70,59 % respondentů s vysokoškolským vzděláním komunikuje na pracovišti mluvenou řečí i znakovým jazykem a 29,41 % respondentů komunikuje mluvenou řečí. Osoby bez vysoké školy komunikují ve 41,18 % případů na pracovišti mluvenou řečí, 35,29 % těchto respondentů komunikuje prostřednictvím znakového jazyka i mluvené řeči a 5,88 % komunikuje pouze ve znakovém jazyce. 17,65 % respondentů na otázku neodpovědělo.

7 Diskuse k výsledkům

Dříve, než se začnu zabývat zjištěnými poznatky, chtěla bych podotknout, že ačkoli jsem se snažila o sestavení co nejsrozumitelnějších otázek, mohou být některé závěry nepřesné, neboť v otázkách, které vyžadovaly volnou odpověď, docházelo k úbytku v počtu odpovědí, zejména mezi osobami bez vysokoškolského vzdělání.

Jak jsem již zmínila v úvodu do praktické části, cílovou skupinu respondentů tvořili muži a ženy, kteří pracují, či studují vysokou školu. Zaměřím-li se na věk respondentů, jsou muži z hlediska věku rozmístěni rovnoměrněji mezi všechny nabízené možnosti, zatímco více než polovina žen, konkrétně 57,69 %, se nachází ve věkové hranici 28-41 let a dalších 28,44 % žen má věk mezi 18-24 lety. Celkem 44,44 % mužů pochází z Olomouckého kraje, kdežto ostatní kraje jsou mezi mužskými respondenty zastoupeny mnohem méně. Toto relativně vysoké číslo vychází ze skutečnosti, že jsem spolupracovala s Oblastní unií neslyšících v Olomouci, kde jsem hovořila s velkou částí mužských respondentů. Ostatní respondenti bez ohledu na pohlaví byli většinou obesláni e-mailem, proto je zastoupení krajů, ze kterých tito respondenti pochází víceméně náhodné. V důsledku rozložení osob se sluchovým postižením mezi různé kraje lze předpokládat menší zkreslení a větší variabilitu výsledků, než jaké bych získala v případě, že bych spolupracovala pouze s respondenty z jedné organizace v jednom kraji. Z hlediska dosaženého stupně vzdělání pozoruji, že muži jsou spíše vyučení, nebo mají středoškolské vzdělání s maturitou. Ženy pak dosáhly v 61,58 % vysokoškolského vzdělání v bakalářském či magisterském studijním programu.

Z hlediska doby vzniku sluchového postižení mají jak ženy, tak muži ve výrazné většině své sluchové postižení od narození. Muži a ženy se též shodují v otázce kategorizace osob se sluchovým postižením, neboť více než polovina z nich se řadí mezi neslyšící, druhou skupinu tvoří osoby se zbytky sluchu, třetí skupinu ohluchlí a nakonec jsou zde nedoslýchaví. Z hlediska hloubky sluchového postižení se pak přes 50 % všech respondentů zařadilo mezi osoby s úplnou ztrátou sluchu a téměř 40 % mezi osoby s těžkou nedoslýchavostí. Zde bych chtěla upozornit na komplikovanost termínu osoby se zbytky sluchu, neboť tato kategorie se používá v oblasti speciální pedagogiky či pro účely nejrůznějších příspěvků a dávek. Klasifikace sluchového postižení dle WHO, jejíž zjednodušenou verzi jsem v dotazníku použila, tuto kategorii neuvádí, proto se osoby se zbytky sluchu zařadily mezi osoby těžce nedoslýchavé. Mezi osoby s těžkou nedoslýchavostí se však zařadili též osoby, které se v kategorizaci osob se sluchovým postižením zařadili do skupiny nedoslýchavých. Zde je tedy na subjektivním zvážení každé osoby, do které skupiny patří. Já sama jsem sluchově postižená

a jako držitel průkazu ZTP jsem řazena do kategorie praktická hluchota, neboli mezi osoby se zbytky sluchu, ovšem v dotazníku bych zaškrtnla možnost nedoslýchaví a těžká nedoslýchavost.

Ke sluchovému postižení patří i využívání kompenzačních pomůcek, tyto pomůcky využívají samozřejmě i naši respondenti, neboť 44,44 % mužů a 53,85 % žen nosí sluchadlo a dalších 15,38 % žen má voperováno kochleární implantát. Všechny tyto ženy jsou ve věku mezi 18-27 lety. Ostatní respondenti žádnou kompenzační pomůcku nemají. Jako formu komunikace preferuje v běžném životě více než 66 % mužů a 57 % žen znakový jazyk, což je pochopitelné, vzhledem k vysokému počtu neslyšících respondentů.

Z hlediska povinné školní docházky na základní školu lze uvést, že více než polovina respondentů, tj. 72,27 % mužů a 61,54 % žen, navštěvovalo základní školu do roku 1991. Ostatní respondenti navštěvovali základní školu po roce 1991. Pokud bych chtěla zjistit, do jaké kategorie osob se sluchovým postižením naši respondenti, kteří navštěvovali základní školu do roku 1991, patřili, mohu se podívat na jejich rozložení dle typu základní školy, neboť do roku 1991 byli žáci se sluchovým postižením zařazováni do školy dle výsledků audiogramu. 30,77 % mužů patřilo mezi neslyšící či žáky se zbytky sluchu a 15,38 % mužů se řadilo mezi nedoslýchavé. 31,25 % žen patřilo mezi žáky se zbytky sluchu, 25 % žen mezi nedoslýchavé a 18,75 % ženy mezi neslyšící. Vzhledem k tomu, že v roce 1991 bylo rozřazování žáků dle audiogramu zrušeno, kategorizaci ostatních respondentů již rozlišit nemohu. Mohu pouze uvést, že od roku 1991 navštěvovalo 100 % mužů Speciální základní školu pro sluchově postižené, zatímco z žen tuto školu navštěvovalo 60 %, neboť 30% z nich bylo integrováno. O tom, zdali se jednalo o integraci v pravém slova smyslu, lze pouze diskutovat, protože někteří respondenti k této otázce podotkli, že je opravdu na zvážení, zdali lze označit jejich školní docházku za integrovanou formu vzdělávání. K tomuto názoru se přikláním i já, neboť jsem také navštěvovala od první třídy základní školu se slyšícími spolužáky. Nebyla jsem ovšem v péči speciálně pedagogického centra a nebyl mi tedy zpracován ani individuální vzdělávací plán. Záleželo pouze na jednotlivých učitelích, zdali mi povolí například vyloučení poslechu z cizího jazyka.

Z hlediska docházky respondentů na střední školu, je možno konstatovat, že 52,94 % mužů navštěvovalo střední školu do roku 1991, 17,65 % do roku 2004 a 23,53 % od roku 2004. Z žen navštěvovalo do roku 1991 střední školu 28 %, do roku 2004 40 % a od roku 2004 24 %. Z hlediska typu střední školy pak lze zjistit, že do roku 1991 bylo rozložení respondentů bez ohledu na pohlaví poměrně rovnoměrné a respondenti volili jak učební, tak studijní obory, ale objevila se zde i integrace, která u žen činila dokonce 42,86 %.

Respondenti, kteří navštěvovali střední školu od roku 1991, pozvolna začali preferovat střední vzdělání zakončené maturitní zkouškou nad učebními obory, neboť 66,67 % mužských respondentů se v této době vzdělávalo na středním odborné škole. Z žen pak 22,22 % zvolilo z nabídky středních škol určených osobám se sluchovým postižením gymnázium. Respondenti, kteří navštěvovali střední školu od roku 2004, rovněž dali přednost středoškolskému vzdělání s maturitou, přičemž tito respondenti preferovali ještě více než respondenti z předchozích let gymnázium pro sluchově postižené. Tuto možnost zvolilo 66,67 % žen a 50 % mužů. Kromě gymnázia volilo 33,33% žen integraci na běžnou střední školu a shodné procento mužů, tj. 25%, navštěvovalo v této době střední odbornou školu pro sluchově postižené, či střední odborné učiliště pro sluchově postižené. Posun v preferenci typu středních škol, lze dát do souvislosti s jejich nárůstem po roce 1991, neboť v teoretické části bylo uvedeno, že do roku 1991 byl výběr středních škol pro žáky se sluchovým postižením velmi omezený a pouze dvě školy, které pro ně byly určeny, jim umožňovaly získat vzdělání zakončené maturitní zkouškou. Rovněž nebyla v této době tolik rozšířena možnost studia osob se sluchovým postižením na vysoké škole, proto se většina našich respondentů, kteří navštěvovali střední školu do roku 1991, vyučila v prakticky zaměřených oborech a po ukončení střední školy si v ideálním případě našla zaměstnání. Po roce 1991 se nabídka středních škol pro žáky se sluchovým postižením rozšířila a přibýlo též studijních oborů zakončených maturitní zkouškou. Také se zvýšila možnost pokračovat ve studiu na vysoké škole, ke kterému je zapotřebí získání středního vzdělání s maturitou. Z otázek, týkajících se vysoké školy, vyplývá, že 20,45 % mužů a 40,91 % žen studuje, či v minulosti studovalo vysokou školu. V teoretické části bylo napsáno, že v České republice neexistuje vysoká škola, která by poskytovala vzdělání pouze osobám se sluchovým postižením, avšak existují zde dva obory, které jsou pro tyto osoby primárně určeny. K těmto oborům patří Výchovná dramatika pro Neslyšící a Čeština v komunikaci neslyšících. Z respondentů však pouze 1 muž studoval obor Výchovná dramatika pro Neslyšící, ostatní respondenti zvolili obory jiné. Z těchto studijních oborů pak 50 % vysokoškolských respondentů zvolilo speciální pedagogiku, či jiný pedagogický obor, 22,22 % biologii, či biochemii a shodné procento, tj. 11,11 %, zvolilo aplikovanou tělesnou výchovu, či sociální práci. Z mužů zvolilo 37,50 % aplikovanou tělesnou výchovu a shodné procento, tedy 25 %, speciální pedagogiku. 12,50 % mužů nechalo tuto otázku nezodpovězenou.

Na otázku, týkající se znevýhodnění osob se sluchovým postižením při volbě povolání uvedlo kladnou odpověď 83,33 % mužů s vysokoškolským vzděláním, 58,33 % mužů bez vysokoškolského vzdělání, 81,25% žen s vysokoškolským vzděláním a 60% žen bez

vysokoškolského vzdělání. Obecně lze tedy říci, že respondenti bez ohledu na dosažený stupeň vzdělání, považují osoby se sluchovým postižením za znevýhodněné při volbě povolání. Jako hlavní důvody byly udávány zejména problémy s komunikací, práce v týmu, telefonování či předsudky slyšící společnosti. Všechny tyto faktory znevýhodňují osoby se sluchovým postižením také při hledání zaměstnání. K této otázce mohu říct, že i já jsem při výběru povolání musela přemýšlet, které povolání zvolím, neboť byla spousta povolání, u kterých se předpokládal bezchybný sluch a dobré komunikační schopnosti.

U otázky, která se orientovala na vysněné povolání, je patrný velký počet respondentů bez vysokoškolského vzdělání, kteří tuto otázku nevyplnili, konkrétně se jedná o 58,33 % mužů a 70 % žen. Z vysokoškolsky vzdělaných respondentů tuto otázku zodpovědělo 66,67 % mužů a 93,75 % žen, přičemž můžeme vyzorovat, že ženy s vysokoškolským vzděláním uvedly povolání reálná, zatímco muži s vysokoškolským vzděláním byli realističtí méně.

Odpověď na vystudovaný obor uvedlo 100 % vysokoškolsky vzdělaných mužů, 75 % mužů bez vysokoškolského vzdělání, 93,25 % vysokoškolsky vzdělaných žen a 60 % žen bez vysoké školy. Z této otázky vyplývá, že většina respondentů si v rámci studia zvolila jiný učební či studijní obor, než jaký uvedla jako vysněný, přesto se povedlo 25 % žen s vysokoškolským vzděláním svůj vysněný obor nakonec vystudovat. Tyto ženy studovaly na vysoké škole buď speciální pedagogiku, nebo biologii. Vystudovanému oboru se věnuje v současné době 66,67 % mužů s vysokoškolským vzděláním, 44,44 % mužů bez vysokoškolského vzdělání, 81,82 % žen s vysokoškolským vzděláním a 37,50 % žen bez vysokoškolského vzdělání. U osob s vysokoškolským vzděláním předpokládám, že v jejich pracovním uplatnění sehrál důležitou roli nejen vhodně zvolený studijní obor, ale také vysokoškolský diplom a studium mezi slyšící populací, přičemž tyto skutečnosti ovlivnily budoucího zaměstnavatele pravděpodobně více, nežli jejich sluchové postižení. Přesto se i tito vysokoškolsky vzdělaní respondenti, kteří svůj vystudovaný obor vykonávají, přiklonili k názoru ostatních respondentů a považují osoby se sluchovým postižením za znevýhodněné při hledání zaměstnání. Svě současné zaměstnání získalo 23,53 % osob bez vysokoškolského vzdělání přes organizace pro osoby se sluchovým postižením, či jej našlo v masmédiích. Osoby s vysokoškolským vzděláním v 52,94 % případů našly své zaměstnání přes kamarády nebo známé. Jako forma pomoci se při získání zaměstnání nabízí osobám se zdravotním postižením, tedy i sluchovým postižením, pracovní rehabilitace. O této skutečnosti je informováno 64,71 % osob s vysokoškolským vzděláním, ale pouze 35,29 % osob bez vysokoškolského vzdělání. Vzhledem k vysokému počtu respondentů bez vysokoškolského

vzdělání, kteří tuto otázku nezodpověděli, si nejsem jistá, zdali je příčinnou obsahová neznalost termínu „pracovní rehabilitace“, nebo neznalost nabízené služby. Z informovaných osob tuto službu využilo pouze 27,27 % vysokoškolsky vzdělaných osob, ale celých 72,73 % bez vysokoškolského vzdělání. Kromě pracovní rehabilitace mohou osoby se sluchovým postižením využít také služeb Agentury profesního poradenství pro neslyšící (APPN). O službách Agentury ví 76,47 % osob s vysokoškolským vzděláním a 41,18 % osob bez vysokoškolského vzdělání. Z těchto osob služby agentury využilo 38,46 % vysokoškolsky vzdělaných respondentů a 100 % středoškolsky vzdělaných respondentů. Lze tedy konstatovat, že informovanost o existenci výše nabízených služeb není u osob s vysokoškolským vzděláním závislá na užití těchto služeb, zatímco u osob bez vysokoškolského vzdělání tato informovanost na užití služeb ve většině případů závislá je. Informovanost u osob s vysokoškolským vzděláním pravděpodobně souvisí s faktem, že tyto osoby studují ve velké míře speciálně pedagogické obory, ale lze rovněž předpokládat, že si tyto osoby obecně více hledají informace, což připisují většímu rozvinutí čtenářských dovedností. Pracovní kolektiv osob se sluchovým postižením a vysokoškolským vzděláním tvoří v 58,82 % osob smíšená skupina slyšících a neslyšících a ve 41,18 % případů slyšící. Také zde bych chtěla u osob s vysokoškolským vzděláním poukázat na důsledek speciální pedagogiky, neboť absolventi tohoto oboru mohou pracovat mimo jiné jak v organizacích pro osoby se sluchovým postižením, tak ve speciálních školách surdopedického typu, kde pracují další osoby se sluchovým postižením a bez sluchového postižení. Ostatní obory jsou pak realizovány především mezi slyšícími. Z osob bez vysokoškolského vzdělání mezi slyšícími pracuje 52,94 %. 29,41 % pracuje ve smíšené skupině slyšících a neslyšících a 11,76 % pracuje mezi neslyšícími. 70,59 % osob s vysokoškolským vzděláním komunikuje v zaměstnání ve znakovém jazyce a mluvenou řečí a 29,41 % mluvenou řečí. Osoby bez vysokoškolského udávají jako formu komunikace ve 41,18 % případů mluvenou řeč, 35,29 % využívá znakový jazyk a mluvenou řeč a 5,88 % komunikuje ve znakovém jazyce.

ZÁVĚR

V diplomové práci jsem se snažila o zmapování osob se sluchovým postižením z hlediska pracovního uplatnění a z hlediska faktorů, které mají na pracovní uplatnění neopomenutelný vliv. Jako výzkumnou metodu jsem použila dotazník.

Ze zjištěných poznatků vyplývá, že mezi osobami se sluchovým postižením najdeme zaměstnance všech kategorií, tedy neslyšících, nedoslýchavých, ohluchlých i osob se zbytky sluchu. Tito zaměstnanci komunikují jak mluvenou řečí, či znakovým jazykem, tak kombinací obou forem, přičemž komunikace prostřednictvím mluvené řeči stále ještě dominuje. Myslím si, že by bylo vhodné, aby se zaměstnavatelé zejména neslyšících osob naučili alespoň základům znakového jazyka, neboť tyto základy by nejen přispěly ke zlepšení komunikace mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem, ale též k lepší atmosféře na pracovišti.

Z výsledků rovněž vyplývá, že v posledních letech dávají respondenti přednost střední odborné škole, či všeobecnému gymnáziu, neboť tyto typy středních škol jsou zakončeny maturitní zkouškou. Mezi osobami se sluchovým postižením rovněž stoupá počet studentů vysokých škol. Tito studenti během svého studia využívají v různé míře služeb vysokoškolských poraden a center pro studenty se zdravotním postižením.

Přestože jsou všichni naši respondenti zaměstnaní, shodují se, že osoby se sluchovým postižením jsou při hledání zaměstnání znevýhodněny. Pomoc s hledáním zaměstnání nabízí těmto osobám Úřad práce, který poskytuje osobám se zdravotním postižením pracovní rehabilitaci. Stále se však najde řada osob, zejména mezi osobami bez vysokoškolského vzdělání, u kterých je třeba zvýšit informovat o pracovní rehabilitaci a o činnostech, které jsou v rámci této služby poskytovány.

Na závěr bych chtěla říci, že by zaměstnavatelé neměli mít strach zaměstnávat osoby se sluchovým postižením, neboť mohou získat pečlivé a zodpovědné zaměstnance.

Seznam literatury:

HLOŽEK, Z. *Základy audiologie*. 1. vyd. Olomouc : Univerzita Palackého, 1995. ISBN 80-7067-498-9.

HRUBÝ, J. *Velký ilustrovaný průvodce světem neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu. Díl 2*. 1. vyd. Praha : Federace rodičů a přátel sluchově postižených, 1998. ISBN 80-7216-075-3.

HRUBÝ, J. *Velký ilustrovaný průvodce světem neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu. Díl 1. 2.*, přepracované a rozšířené vydání. Praha : Federace rodičů a přátel sluchově postižených, 1999. ISBN 80-7216-096-6.

JANOTOVÁ, N. *Odezírání u sluchově postižených*. 1. vyd. Praha : Septima, 1999. ISBN 80-7216-082-6.

JANOUSEK, J. *Sociální psychologie*. 1. vyd. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1988. Bez ISBN.

KOMORNÁ, M. *Systém vzdělávání osob se sluchovým postižením v ČR a specifika vzdělávacích metod při výuce*. 2., opravené vydání. Praha : Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008. ISBN 978-80-87218-189-1.

KRAHULCOVÁ, B. *Komunikace sluchově postižených*. 2. vyd. Praha : Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0329-2.

KŘIVOHLAVÝ, J. *Jak si navzájem lépe porozumíme*. 1. vyd. Praha : Svoboda, 1988. Bez ISBN.

LANGER, J. Poradenství pro osoby se sluchovým postižením. In kol. autorů, *Poradenství pro osoby se zdravotním postižením*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2007, s. 69-76. ISBN 978-80-244-1799-8.

LEJSKA, M. *Základy praktické audiologie a audiometrie*. 1. vyd. Brno : Institut pro další vzdělávání pracovníků ve zdravotnictví, 1994. ISBN 80-7013-178-0.

LEJSKA, M. *Poruchy verbální komunikace a foniatrie*. 1. vyd. Brno : Paido, 2003. ISBN 80-7315-038-7.

LEWIS, D. *Tajná řeč těla*. 1. vyd. Praha : Victoria Publishing, 1993. ISBN 80-85605-49-X.

MAREŠ, J., KŘIVOHLAVÝ, J. *Komunikace ve škole*. 1. vyd. Brno : Masarykova univerzita, 1995. ISBN 80-210-1070-3.

NAKONEČNÝ, M. *Psychologie osobnosti*. 2., rozšířené a přepracované vydání. Praha : Academia, 2009. ISBN 978-80-200-1680-5.

NOVOSAD, L. *Poradenství pro osoby se zdravotním postižením : základy a předpoklady dobré praxe*. 1. vyd. Praha : Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-509-7.

NOVÁK, A. *Protetická péče o sluchově postižené*. 1. vyd. V Praze : Alexej Novák, 2004. Bez ISBN.

OPATŘILOVÁ, D., ZÁMEČNÍKOVÁ, D. *Předprofesní a profesní příprava zdravotně postižených*. 1. vyd. Brno : Masarykova Univerzita, 2005. ISBN 80-210-3718-0.

POUL, J. *Nástin vývoje vyučování neslyšících*. 1. vyd. Brno : Masarykova univerzita, 1996. ISBN 80-210-1479-2.

PROCHÁZKOVÁ, V. Vysvětlení základních pojmů. In Procházková, V., Vysuček, P. *Jak komunikovat s neslyšícím klientem?* 1. vyd. Praha : Vzdělávací institut ochrany dětí, 2007. ISBN 978-80-86991-18-4.

PROCHÁZKOVÁ, L. *Podpora osob se zdravotním postižením při integraci na trh práce*. Brno : MSD, 2009. ISBN 978-80-7392-094-4.

PUGNEROVÁ, M. *Kapitoly z psychologie práce*. 1. vyd. Olomouc : Univerzita Palackého, 2006. ISBN 80-244-1198-8.

PULDA, M. *Surdopedie*. 1. vyd. Olomouc : Univerzita Palackého, 1992. ISBN 80-7067-190-4.

SLOWÍK, J. *Komunikace s lidmi s postižením*. 1. vyd. Praha : Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-691-9.

SOURALOVÁ, E. *Manuál základních postupů jednání při kontaktu s osobami se sluchovým postižením*. 1. vyd. Olomouc : Univerzita Palackého, 2007. ISBN 978-80-244-1630-4.

STRNADOVÁ, V. *Hádej, co říkám aneb Odezírání je nejisté umění*. Praha : Ministerstvo zdravotnictví ČR, 1998. Bez ISBN.

STRNADOVÁ, V. *Specifické neverbální projevy neslyšících lidí*. 2., opravené vydání. Praha : Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008. ISBN 978-80-87218-28-0.

ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, J. *Přehled sociální psychologie*. 2. vyd. Olomouc : Univerzita Palackého, 2004. ISBN 80-244-0929-1.

URBANOVSÁ, E. *Sociální a pedagogická psychologie*. 1. vyd. Olomouc : Univerzita Palackého, 2006. ISBN 80-244-1410-4.

VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 4., rozšířené a přepracované vydání. Praha : Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-414-4.

VÁVRA, V. *Mluvíme beze slov*. 1. vyd. Praha : Panorama, 1990. ISBN 80-7038-128-0.

Zákony:

Zákon č. 95/1948 Sb., o základní úpravě jednotného školství

Zákon č. 29/1984 Sb., o soustavě základních a středních škol (školský zákon)

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání

Zákon č. 384/2008 Sb., o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob

Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti

Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění

Vyhláška č. 95/1978 Sb., o školách pro mládež vyžadující zvláštní péči

Vyhláška č. 49/1986 Sb., o školách pro mládež vyžadující zvláštní péči

Vyhláška č. 399/1991 Sb., o speciálních školách a speciálních mateřských školách

Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních

Vyhláška č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných

Nařízení vlády č. 91/1978 Sb., jímž se prodlužuje povinná školní docházka na některých školách pro mládež vyžadující zvláštní péči

Internetové zdroje:

HLAVÁČOVÁ, J., a kol. *Hluchoslepi mezi námi* [online]. Lorm, [cit. 2012-02-26] Dostupný na World Wide Web: <<http://www.lorm.cz/download/HMN/obsahCD/brozura/brozura.html>>.

Historie školy [online]. Střední, základní a mateřská škola pro sluchově postižené Holečkova, [cit. 2012-02-26]. Dostupný na World Wide Web: <<http://www.skolaholeckova.cz/h.html>>.

Historie školy [online]. Mateřská a základní škola pro sluchově postižené, [cit. 2012-02-26]. Dostupný na World Wide Web: <<http://www.zsspbbrno.cz/hist.html>>.

Historie školy [online]. Mateřská škola, Základní škola, Střední škola České Budějovice, [cit. 2012-02-26]. Dostupný na World Wide Web:< <http://www.sluchpostcb.cz/historie.php>>.

Střední škola, Základní škola a Mateřská škola [online]. Střední škola, [cit. 2012-02-26]. Dostupný na World Wide Web:< <http://www.neslhc.com/kontakty.php>>.

Charakteristika školy [online]. Neslyšící-ivančice: informační portál pro sluchově postižené, [cit. 2012-02-26]. Dostupný na World Wide Web: <<http://www.neslysici-ivancice.info/index.php?action=clanek&type=327>>.

Historie a charakteristika školy [online]. Střední škola, základní škola a mateřská škola pro sluchově postižené, Olomouc, Kosmonautů 4 – Historie a charakteristika, [cit. 2012-02-26]. Dostupný na World Wide Web:
<<http://www.sluchol.cz/index.php?nid=6800&lid=cs&oid=2070109>>.

Historie školy [online]. MŠ, ZŠ a SŠ pro sluchově postižené ve Valašském Meziříčí, [cit. 2012-02-27]. Dostupný na World Wide Web: <<http://www.valmez.cz/index.php?page=historie>>.

Historie [online]. Základní škola a mateřská škola pro sluchově postižené – Plzeň, [cit. 2012-03-07]. Dostupný na World Wide Web:< <http://www.sluchpost-plzen.cz/>>.

Kontakty [online]. Kontakty – MŠ, ZŠ a SŠ pro sluchově postižené, [cit. 2012-02-27]. Dostupný na World Wide Web: < <http://www.sksp.org/#!/kontakty>>.

Historie školy v kostce [online]. Různé, [cit. 2012-02-27]. Dostupný na World Wide Web: <<http://www.jecna27.cz/www/ruzne/ruzne.htm>>.

Historie školy [online]. Mateřská škola a Základní škola, Kyjov, Školní 3208, [cit. 2012-02-27]. Dostupný na World Wide Web: <<http://www.mszskyjov.cz/>>.

Historie školy [online]. Základní škola a Mateřská škola pro sluchově postižené, [cit. 2012-02-27]. Dostupný na Word Wide Web:< <http://www.ssplbc.cz/index.php?p=historie-skoly>>.

Historie školy [online]. Historie školy, [cit. 2012-02-27]. Dostupný na World Wide Web: <http://www.deaf-ostrava.cz/Historie_skoly.htm>.

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání [online]. Praha : Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2007, [cit. 2012-03-07]. Dostupný z World Wide Web:<<http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVPZV-pomucka-ucitelum.pdf>>.

Nabídka oborů vzdělání střední školy pro školní rok 2012/2013[online]. Střední škola pro sluchově postižené v Brně – Jundrov, [cit. 2012-03-07]. Dostupný na World Wide Web:<<http://www.ssbrno.cz/nabidkass.php>>.

Gymnázium [online]. Gymnázium pro sluchově postižené, [cit. 2012-03-07]. Dostupný na World Wide Web:<<http://www.jecna27.cz/www/gympl/gympl.htm>>.

Středoškolské vzdělání [online]. Střední škola pro sluchově postižené ve Valašském Meziříčí, [cit. 2012-03-07]. Dostupný na World Wide Web:<<http://mail.valmez.cz/~stredni/index.php?page=obory>>.

Střední škola [online]. Střední škola – SŠ, ZŠ a MŠ pro sluchově postižené, [cit. 2012-03-07]. Dostupný na World Wide Web:<http://www.sksp.org/#!stredni_zdravotnicka_skola>.

Střední škola [online]. Střední škola, [cit. 2012-03-07]. Dostupný na World Wide Web:<<http://www.neslhk.com/ss.php>>.

Střední odborná škola [online]. Střední škola, základní škola a mateřská škola – Holečkova, [cit. 2012-03-07]. Dostupný na World Wide Web:<<http://www.skolaholeckova.cz/stredni-odborna-skola.html>>.

Studijní obory [online]. Střední škola, Olomouc – Svatý Kopeček, [cit. 2012-03-07]. Dostupný na World Wide Web:<<http://www.sskopecek.cz/Studijni-obory.html>>.

Střední odborné učiliště pro sluchově postižené [online]. Střední škola, základní škola a mateřská škola pro sluchově postižené – Holečkova, [cit. 2012-03-07]. Dostupné na World Wide Web:<<http://www.skolaholeckova.cz/stredni-odborne-uciliste.html>>.

Učební obory [online]. Střední škola, Olomouc – Svatý Kopeček, [cit. 2012-03-07]. Dostupný na World Wide Web:< <http://www.sskopecek.cz/Ucebni-obory.html>>.

Nabídka oborů vzdělání odborné učiliště pro školní rok 2012/2013 [online]. Střední škola pro sluchově postižené v Brně – Jundrov. Dostupný na World Wide Web:< <http://www.ssbrno.cz/nabidkaou.php>>.

Odborné učiliště [online]. Střední škola, základní škola a mateřská škola pro sluchově postižené Holečkova, [cit. 2012-03-07]. Dostupný na World Wide Web:< <http://www.skolaholeckova.cz/odborne-uciliste.html>>.

Odborné učiliště [online]. Sluchpostcb.cz, [cit. 2012-03-20]. Dostupný na World Wide Web:< <http://www.sluchpostcb.cz/ou.php>>.

Úvod [online]. Střední škola, základní škola a mateřská škola pro sluchově postižené, Olomouc, Kosmonautů 4-ÚVOD, [cit. 2012-03-20]. Dostupný na World Wide Web:< <http://www.sluch-ol.cz/index.php?nid=6800&lid=cs&oid=2611560>>.

Praktická škola dvouletá [online]. Sluchpostcb.cz, [cit. 2012-03-20]. Dostupný na World Wide Web:<<http://www.sluchpostcb.cz/ps2.php>>.

Praktická škola jednoletá [online]. Sluchpostcb.cz, [cit. 2012-03-20]. Dostupný na World Wide Web:< <http://www.sluchpostcb.cz/ps1.php>>.

Model maturitní zkoušky pro rok 2012 [online]. Oficiální stránky nové maturitní zkoušky, [cit. 2012-03-20]. Dostupný na World Wide Web:< <http://www.novamaturita.cz/maturita-2012-1404033321.html>>.

Maturita bez handicapu [online]. Oficiální stránky nové maturitní zkoušky, [cit. 2012-03-20]. Dostupný na World Wide Web:<<http://www.novamaturita.cz/maturita-bez-handicapu-1404033473.html>>.

Ateliér výchovné dramatiky Neslyšících [online]. Ateliér výchovné dramatiky Neslyšících DIFA, [cit. 2012-03-20]. Dostupný na World Wide Web:<<http://difa.jamu.cz/obory-a-ateliery/atelier-vychovne-dramatiky-neslysicich.html>>.

Informační a poradenská střediska při úřadech práce (IPS) [online]. Informační a poradenská střediska při ÚP [cit. 2012-03-20]. Dostupný na World Wide Web:<<http://portal.mpsv.cz/sz/obcane/poradstrediska>>.

Vítejte na internetových stránkách oboru Čeština v komunikaci neslyšících [online]. Čeština v komunikaci neslyšících [cit. 2012-03-20]. Dostupný na World Wide Web:<<http://ucjtk.ff.cuni.cz/cnes/>>.

Seznam vysokoškolských poraden [online]. CSVŠ – Centrum pro studium vysokého školství, v. v. i., [cit. 2012-03-20]. Dostupný na World Wide Web:<http://www.csvs.cz/struktura/sedv/seznam_vs_poraden.pdf>.

Specifika práce s lidmi se sluchovým postižením [online]. Specifika práce s lidmi se sluchovým postižením – Práce. cz, [cit. 2012-03-24]. Dostupný na World Wide Web:<<http://www.prace.cz/poradna/practicke-rady/detail/article/specifika-prace-s-lidmi-se-sluhovym-postizenim/>>.

Služby a činnosti Úřadu práce České republiky v oblasti zaměstnanosti [online]. Služby úřadu práce, [cit. 2012-03-24]. Dostupný na World Wide Web:<http://portal.mpsv.cz/sz/obecne/cinnosti_up>.

Pracovní poradenství [online]. Pracovní poradenství/www.appn.cz, [cit. 2012-03-24]. Dostupný na World Wide Web: <<http://www.appn.cz/pracovni-poradenstvi-0>>.

Podporované zaměstnávání [online]. Podporované zaměstnávání/www.appn.cz, [cit. 2012-03-24]. Dostupný na World Wide Web:<<http://appn.cz/podporovane-zamestnavani>>.

Krátkodobé profesní poradenství [online]. Krátkodobé profesní poradenství/www.appn.cz, [cit. 2012-03-24]. Dostupný na World Wide Web:<<http://appn.cz/kratkodobe-profesni-poradenstvi>>.

Intervence [online]. Intervence/www.appn.cz, [cit. 2012-03-24]. Dostupný na World Wide Web:<<http://appn.cz/intervence>>.

Poradenství online [online]. Poradenství online/www.appn.cz, [cit. 2012-03-24]. Dostupný na World Wide Web:<<http://appn.cz/poradenstvi-online>>.

Tlumočnická služba online [online]. Tlumočnická služba online/www.appn.cz, [cit. 2012-03-24]. Dostupný na World Wide Web:<<http://appn.cz/tlumocnicka-sluzba-online>>.

Tlumočnické výjezdy [online]. Tlumočnické výjezdy/www.appn.cz, [cit. 2012-03-24]. Dostupný na World Wide Web:<<http://appn.cz/tlumocnicke-vyjezdy>>.

Právní poradna [online]. Právní poradna/www.appn.cz, [cit. 2012-03-24]. Dostupný na World Wide Web:< <http://appn.cz/pravni-poradna>>.

Seznam příloh:

Příloha č. 1: Adresář základních a středních škol pro žáky se sluchovým postižením

PŘÍLOHA č. 1 Adresář základních a středních škol pro žáky se sluchovým postižením

Gymnázium, základní škola a mateřská škola pro sluchově postižené

Ječná 27

120 00 Praha 2

www.jecna27.cz

Mateřská škola a základní škola pro sluchově postižené

Novoměstská 21

621 00 Brno

www.zssbrno.cz

Základní škola a mateřská škola pro sluchově postižené

Spartakovců 1153

708 00 Ostrava-Poruba

www.deaf-ostava.cz

Střední škola, základní škola a mateřská škola

Kosmonautů 4,

772 00 Olomouc

www.sluch-ol.cz

Střední škola, základní škola a mateřská škola pro sluchově postižené

Výmolova 169

150 00 Praha 5

www.sksp.org

Mateřská škola, základní škola a Dětský domov

Široká 42

664 91 Ivančice

www.neslysici-ivancice.info

Mateřská škola, základní škola a střední škola pro sluchově postižené
Vsetínská 454
757 14 Valašské Meziříčí
www.val-mez.cz

Střední škola, základní škola a mateřská škola pro sluchově postižené
Štefánikova 549
500 11 Hradec Králové
www.neslhk.com

Střední škola, základní škola a mateřská škola pro sluchově postižené
Holečkova 4, Praha 5
150 00 Praha-Smíchov
www.skolaholeckova.cz

Mateřská škola a základní škola
Školní 3208
697 01 Kyjov
www.mszyjov.cz

Mateřská škola, základní škola a střední škola pro sluchově postižené
Riegrova 1
370 01 České Budějovice
www.sluchpostcb.cz

Základní škola a mateřská škola pro sluchově postižené Plzeň
Mohylova 90
312 90 Plzeň
www.sluchpost-plzen.cz

Střední odborné učiliště pro smyslově postižené žáky, Odborné učiliště a Praktická škola
B. Dvorského 17
772 00 Olomouc-Svatý Kopeček
www.sskopecek.cz

Střední škola pro sluchově postižené a odborné učiliště

Gellnerova 66/1

637 00 Brno-Jundrov

www.sbrno.cz

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Bc. Veronika Švecová
Katedra:	Ústav speciálně pedagogických studií
Vedoucí práce:	Doc. PhDr. Eva Suralová, Ph. D.
Rok obhajoby:	2012

Název práce:	Možnosti pracovního uplatnění u osob se sluchovým postižením
Název v angličtině:	Job opportunities for persons with hearing impairments
Anotace práce:	Práce je věnována možnostem pracovního uplatnění u osob se sluchovým postižením. Teoretická část se zaměřuje na terminologii sluchového postižení, komunikaci osob se sluchovým postižením, historii péče o osoby se sluchovým postižením, systému vzdělávání osoby se sluchovým postižením a problematice zaměstnávání osob se sluchovým postižením. Praktická vychází z témat uvedených v teoretické části a nabízí výsledky výzkumného šetření.
Klíčová slova:	Neslyšící, nedoslýchaví, ohluchlí, komunikace, verbální komunikace, neverbální komunikace, historie osob se sluchovým postižením, základní vzdělávání, střední vzdělávání, vysokoškolské vzdělávání, povolání, zaměstnání
Anotace v angličtině:	The work is devoted to employment opportunities for persons with hearing disabilities. The theoretical part focuses on the terminology of hearing impairment, communication of people with hearing impairment, history of care for persons with hearing disabilities, the education system, people with hearing disabilities and the issue of employment of people with hearing disabilities. Practical based on the topics mentioned in the theoretical part and offers results of an investigation
Klíčová slova v angličtině:	Deaf, hard of hearing, deaf, communication, verbal communication, nonverbal communication, history of hearing impairment, basic education, secondary education, higher

	education, occupation, employment
Přílohy vázané v práci:	Příloha č. 1: Adresář základních a středních škol pro žáky se sluchovým postižením
Rozsah práce:	112 s.
Jazyk práce:	český